

Nové eseje

Ludwig von Mises

Plánování za svobodu
Inflace a cenová kontrola
Mzdy, nezaměstnanost a inflace
a jiné eseje
Ludwig von Mises
Institut Ludwiga von Mises Morava a
Čechy
(Bawerk.eu)
Brno
2021

SEZNAM ESEJÍ

A. EKONOMICKÉ ESEJE

- I. Plánování za svobodu*
- II. Inlace a cenová kontrola*
- III. Mzdy, nezaměstnanost a inflace*
- IV. O rovnosti a nerovnosti*
- V. Poznámky k ruskému reformnímu hnutí*
- VI. Vyučování ekonomie na univerzitách*

B. POLITIKA A HISTORIE

- I. Socialista Ferdinand Lassalle*
- II. Liberálové a militaristé v Prusku
Socialismus v Rusku a Německu*
- III. Agresivní nacionalismus*
- IV. Totální válka*
- V. Socialismus a válka*
- VI. Sociální demokraté a válka*
- VII. Marná socializace*
- VIII. Nacionální socialismus a němečtí dělníci*

C. KULTURNÍ OTÁZKY

- I. Skupina versus kolektivismus*
- II. Ludwig von Mises o feminismu*
- III. Ludwig von Mises proti útokům
na rodinu a homosexualismu
(LewRockwell, ml.)*

D. Kdo byl Ludwig von Mises? (Murray N. Rothbard)

A. EKONOMICKÉ ESEJE

I. Plánování za svobodu

[Předneseno prvně dne 30. března 1945]

1. Plánování jako synonymum pro socialismus

Termín ‚plánování‘ je většinou používán jakožto synonymum pro socialismus, komunismus a autoritářský a totalitní ekonomické plánování. Někdy je jen německý vzor socialismu — Zwangswirtschaft — nazýván plánováním, zatímco řádný termín socialismus je rezervován pro sovětský vzor úplné socializace a byrokratického řízení všech továren, obchodů a farem.

V každém případě v těchto smyslech to znamená všeobjímající plánování ze strany vlády a vynucení těchto plánů politickou silou. Plánování v tomto smyslu znamená plné vládní řízení byznysu. Je antitezí svobodného podnikání, soukromé iniciativy, soukromého vlastnictví výrobních faktorů, tržní ekonomiky a cenového systému. Plánování a kapitalismus jsou zcela neslučitelné. V rámci systému plánování je výroba prováděna podle vládních nařízení, ne podle plánů kapitalistů a podnikatelů, kteří usilují o zisk tím, že co nejlépe vyplní potřeby spotřebitelů.

Ale termín plánování je také používán v druhém smyslu. Lord Keynes, sir William Beveridge, profesor Hansen a mnoho jiných významných mužů prohlašují, že nechtějí nahradit svobodu totalitním otroctvím. Prohlašují, že plánují pro svobodnou společnost. Doporučují třetí cestu, která, jak říkají, je stejně tak daleko od socialismu jako od kapitalismu, která jako třetí řešení problému společenské ekonomické organizace, stojí na půli cesty mezi oběma systémy, a zatímco si podrží přednosti obou, vyhýbá se nevýhodám, které jsou oběma vrozeny.

2. Plánování jako synonymum pro intervencionismus

Tito samozvaní progresivci se jistě mýlí, když předstírají, že jejich návrhy jsou nové a dosud neslyšené. Idea tohoto třetího řešení je opravdu velmi stará, a Francouzi ji před dlouhou dobou pokřtili přílehlavým jménem; nazvali jí intervencionismem. Stěží někdo může pochybovat, že historie spojí myšlenku sociálního zabezpečení mnohem úžeji, než s americkým Novým údělem a se sirem Williamem Beveridgem, s upomínkou na knížete Bismarcka, kterého naši otcové nepřesně nazvali jako liberála. Všechny základní ideje současných intervencionistických progresivců byly elegantně vyloženy vrchním mozkovým trustem císařského Německa, profesory Gustavem von Schmollerem (1838–1917) a Adolfem

Wagnerem (1835–1917), kteří ve stejnou dobu podněcovali německého Kaisera k invazi a dobytí Ameriky. Jsem dalek toho odsuzovat jakoukoliv ideji jen proto, že není nová. Ale jelikož progresivci hanobí všechny své oponenty jako staromódní, ortodoxní a reakcionářské, je vhodné poznamenat, že by bylo přesnější hovořit o střetu dvou ortodoxií; Bismarckově ortodoxii versus Jeffersonově ortodoxii.

3. Co znamená intervencionismus nebo smíšená ekonomika

Před započítím zkoumání intervencionistického systému smíšené ekonomiky musí být objasněny dva body. Za prvé: Pokud jsou v rámci společnosti založené na soukromém vlastnictví výrobních faktorů některé tyto výrobní faktory vlastněny a provozovány vládou nebo municipalitami, tak to ještě nevytváří smíšený systém, který by kombinoval socialismus a soukromé vlastnictví. Dokud jsou jen jistá jednotlivá podnikání veřejně řízena, zůstává charakteristika tržní ekonomiky určující ekonomické aktivity v podstatě nedotčená. Veřejně vlastněné provozy také jakožto nakupující surovin, polotovarů a práce a prodejci zboží a služeb se musí přizpůsobit mechanismu tržní ekonomiky. Jsou předmětem tržních zákonů; musí usilovat o zisk anebo přinejmenším se vyhnout ztrátám. Pokud je zde snaha mírnit nebo eliminovat tuto závislost krytím ztrát z takového podnikání dotacemi z ve-

řejných fondů, jediným výsledkem je posunutí této závislosti někam jinam. To se děje proto, že prostředky pro dotace musí být někde vybrány. Mohou být vybrány pomocí daní. Ale břemeno takových daní má svůj efekt na veřejnost, ne na vládu, která vybírá daně. Je to trh, a ne berní úřad, který rozhoduje, na koho daně padnou, a jak ovlivní výrobu a spotřebu. Trh a jeho nevyhnutelné zákony jsou nadřazené.

4. Dvě formy socialismu

Za druhé: Jsou zde dvě rozdílné formy pro realizaci socialismu. První forma — můžeme ji nazvat marxistickou nebo sovětskou formou — je čistě byrokratická. Všechny ekonomické podniky jsou odděleními vlády podobně jako administrace armády a námořnictva nebo poštovních úřadů. Každá jednotlivá továrna, obchod nebo farma je ve stejném vztahu k nadřazené centrální organizaci podobně jako poštovní úřad k poštovnímu generálnímu ředitelství. Celý národ vytváří jednu pracovní armádu s povinnou službou; velitelem této armády je vůdce státu.

Druhá forma — můžeme ji nazvat německým systémem nebo vázaným hospodářstvím (Zwangswirtschaft) — se liší od první v tom, že zdánlivě a nominálně zachovává soukromé vlastnictví výrobních faktorů, podnikání a tržní směnu. Takzvaní podnikatelé provozují nákup a

prodej, platí zaměstnance, půjčují si peníze a platí úroky a amortizaci. Ale nejsou již více skutečnými podnikateli. V nacionálně socialistickém Německu byli nazýváni obchodními vedoucími nebo Betriebsführery. Vláda říká těmto zdánlivým podnikatelům, co a jak vyrábět, za jakou cenu a od koho nakupovat, za jakou cenu a komu prodávat. Vláda nadekretuje, za jaké mzdy by měli pracovat pracující, a komu a za jakých podmínek mohou kapitalisté svěřit své úspory. Tržní směna je jen klamem. Když jsou všechny ceny, mzdy a úrokové míry pevně stanoveny autoritami, jsou cenami, mzdami a úrokovými měrami jen podle vzhledu; ve skutečnosti jde jen o kvantitativní označení autoritářských příkazů určujících příjem každého občana, spotřebu a standard života. Autority, nikoliv spotřebitelé, řídí produkci. Centrální plánovací komise je nadřazena; všichni občané nejsou ničím jiným než státními zaměstnanci. To je socialismus s vnějším zjevem kapitalismu. Některá označení kapitalistické tržní ekonomiky zůstávají, ale označují zde něco zcela jiného než, co označovaly v tržní ekonomice.

Je nezbytné poukázat na tento fakt, aby se zabránilo zaměnění socialismu s intervencionismem. Systém regulované tržní ekonomiky nebo intervencionismu se liší od socialismu tím významným faktem, že jde stále ještě o tržní ekonomiku. Autorita usiluje o ovlivnění tržní ekonomiky po-

mocí intervence své donucovací moci, ale nechce zcela eliminovat trh. Touží, aby se produkce a spotřeba vyvíjely podle jiných not, než těch, které předepisuje neomezovaný trh, a chce dosáhnout svých cílů zasahováním do práce trhu pomocí tržních případů, rozkazů a zákazů, pro jejichž vynucení je připravena policejní moc a donucovací a nátlakový aparát. Ale toto jsou izolované intervence; jejich autoři prohlašují, že neplánují zkombinovat tato opatření do kompletně integrovaného systému, který reguluje všechny ceny, mzdy a úrokové míry, a který tak umísťuje plnou kontrolu nad produkcí a spotřebou do rukou autorit.

5. Jediná metoda trvalého zvýšení mzdových sazeb pro všechny

Základní princip těch opravdových klasických liberálních ekonomů, kteří jsou dnes obecně hanlivě nazýváni jako ortodoxní, reakcionářští a ekonomičtí rojalisté je tento: Nejsou zde žádné jiné prostředky pomoci, kterých by mohl být zvýšen obecný standard života, než je urychlení nárůstu kapitálu ve srovnání s populací. Všechno, co může dobrá vláda udělat pro vylepšení materiálního blahobytu mas, je ustavení a zachování institucionálního nastavení, v kterém nejsou žádné překážky pro rostoucí akumulaci nového kapitálu a jeho využití pro vylepšení technických metod výroby. Jediným prostředkem pro zvýšení národního

bohatství je zvýšení a vylepšení výstupu produkce. Jediným prostředkem pro zvýšení mzdových sazeb je nárůst produktivity práce pomocí zvýšení množství investovaného kapitálu na hlavu a vylepšení metod výroby. Proto klasičtí liberálové usuzují, že ekonomickou politikou, která je nejlépe schopná plnit zájmy všech vrstev národa, je svobodný obchod jak u domácího podnikání, tak v zahraničních vztazích.

Intervencionisté naproti tomu věří v to, že vláda má moc vylepšovat standard života mas částečně na účet kapitalistů a podnikatelů, částečně na účet nikoho. Doporučují omezení zisku a zrovnoměnění příjmů a jmění pomocí konfiskačního zdanění, snižování úrokové míry pomocí politiky levných peněz a úvěrové expanze a zvýšení standardu života pracujících vynucením minimálních mzdových sazeb. Obhajují marnotratné vládní utrácení. Kupodivu zároveň dávají přednost nízkým cenám spotřebního zboží a vysokým cenám zemědělských produktů.

Klasičtí liberální ekonomové, to jest ti, co jsou označováni za ortodoxní, nepopírají, že některá z těchto opatření můžou pomoci v krátkém období některým skupinám populace. Ale tito říkají, že v dlouhém období tato opatření musí vytvořit důsledky, které z bodu pohledu vlády a podporovatelů jejich politik, jsou méně žádoucí, než předchozí stav daných záležitostí, který chtěli změnit. Tato opat-

ření jsou tak, když jsou hodnoceny z pohledu svých vlastních advokátů, protikladná k požadovaným účelům.

6. Intervencionismus je příčinou hospodářské deprese

Je pravdou, že mnoho lidí věří, že ekonomické politiky by se neměly zabývat vůbec dlouhodobými následky. Citují heslo lorda Keynese: „V dlouhém období jsme všichni mrtví.“ Nezpochybňuji pravdu tohoto tvrzení; považuji jej za jediné správné tvrzení nové britské Cambridžské školy. Ale závěry vyvozené z tohoto truismu jsou zcela mylné. Přesná diagnóza ekonomického zla našeho věku je: přežili jsme krátké období a trpíme dlouhodobými následky politik, které tyto politiky nevzaly v potaz. Intervencionismus umlčel varovné hlasy ekonomů. Ale záležitosti se vyvinuly přesně tak, jak předpověděli ti nejvíce zesměšňovaní ortodoxní učenci. Deprese následuje po úvěrové expanzi; masová nezaměstnanost prodloužená rok po roce je neoddelitelným efektem pokusů držet mzdové sazby nad úrovní, na které by je držel neregulovaný trh. Všechna tato zla, která progresivci interpretují jako důkazy selhání kapitalismu, jsou nutným výsledkem uvedených společenských zásahů do trhu. Je pravdou, že mnoho spisovatelů, kteří obhajují tato opatření a mnoho státníků a politiků, které je provádí, bylo hnáno dobrými záměry a chtělo učinit lidi bohatšími. Ale vybrané

prostředky pro účely dosažení těchto cílů, byly nepřiměřené. Jakkoliv dobré záměry mohou být, nikdy nemohou učinit nevhodné prostředky vhodnějšími.

Musí být zdůrazněno, že zde diskutujeme prostředky a opatření a nikoliv cíle. Není zde otázkou, zda politiky obhajované samozvanými progresivci mají být doporučeny nebo odsouzeny z hlediska dopředu daného arbitrárního hlediska. Základním problémem je to, zda takové politiky můžou opravdu dosáhnout cílů, o které usilují. Odkazování se na náhodné a nedůležité otázky znamená učinit diskusi zmatenou. Je neúčinné odklánět pozornost od hlavního problému pomocí hanobení kapitalistů a podnikatelů a glorifikování ctností obyčejného člověka. Přesně kvůli tomu, že obyčejný člověk je hodný veškerého zvažování, je nutné se vyhnout politikám, které jsou zhoubné pro jeho blahobyť.

Tržní ekonomika je integrovaným systémem propojených faktorů, které jsou vzájemně podmíněny a vzájemně určují jeden druhý. Společenský aparát donucení a nátlaku, tj. stát jistě má moc zasahovat do trhu. Vláda nebo agentury, do kterých vláda buď legálně, nebo nenápadně vložila moc aplikovat beztrestně násilný tlak, jsou v postavení nařít, že jisté tržní jevy jsou nelegální. Ale taková opatření nepřináší výsledky, kterých chtěla zasahující moc dosáhnout. Oni nejen že neučiní podmínky uspokojivějšími pro za-

sahující autoritu. Také dezintegrují tržní systém, paralyzují jeho fungování a přinášejí chaos.

Jestliže někdo považuje fungování tržního systému za neuspokojivý, musí se pokusit nahradit ho jiným systémem. To je to, co je cílem socialismu. Ale socialismus není předmětem tohoto diskusního setkání. Byl jsem pozván, aby se zabýval intervencionismem, tj. různými opatřeními vytvořenými pro vylepšení fungování tržního systému, ne pro jeho celkové odstranění. A co já tvrdím je to, že taková opatření musí přinést výsledky, které jsou z pohledu jejich podporovatelů méně žádoucí, než předchozí stav daných záležitostí, které chtěly změnit.

7. Marx intervencionismus odsuzoval

Marx nevěřil, že by zásahy vlády anebo odborů do trhu mohly dosáhnout očekávaných přínosů. Marx a jeho konzistentní následovníci odsuzovali takovéto opatření svým ostrým jazykem jako reformistické nesmysly, kapitalistické klamy a maloburžoasní idiocii. Nazývali podporovatele takovýchto opatření jako reakcionáře. Georges Clemenceau (1841-1929) francouzský politik měl pravdu, když řekl: „Člověk je podle něčího názoru vždy reakcionářem.“

Karel Marx (1818-1883) tvrdil, že za kapitalismu jsou všechny materiální statky a také práce komoditami, a že soci-

alismus zruší komoditní charakter jak materiálních statků, tak práce. Pojem „komoditní charakter“ je v Marxově doktríně zvláštním; nebyl předtím použit. Jeho významem je to, že o statky a práci se smlouvá na trhu, jsou prodávány a nakupovány na základě jejich hodnoty. Podle Marxe je komoditní charakter práce předpokládán samotnou existencí mzdového systému. Může zmizet jen ve „vyšších stádiích“ komunismu jako následek zmizení mzdového systému a vyplácení mzdových sazeb. Marx zesměšňoval snahy o zrušení komoditního charakteru práce pomocí mezinárodních dohod a pomocí vytvoření Mezinárodní organizace práce a národní legislativy a pomocí přerozdělování peněz různým národním byrokratům. Zmiňují tyto věci jen ve snaze ukázat, že progresivisté se naprosto mýlí, když odkazují k Marxovi a doktríně komoditního charakteru práce při svém boji proti ekonomům, které nazývají reakcionářskými.

8. Minimální mzda přináší masovou nezaměstnanost

Co tito staří ortodoxní ekonomové říkali bylo toto: trvalý nárůst mzdových sazeb pro všechny lidi, kteří chtějí vydělávat peníze, je možný jen pokud množství kapitálu na hlavu a současně produktivita práce rostou. Toto nemá přínos pro lidi, pokud jsou nařízeny minimální mzdové sazby na úrovni, která je nad úrovní, na které by se tyto sazby ustanovily na ne-

regulovaném trhu. Není důležité, zda je manipulace se mzdovou sazbou prováděna skrze vládní nařízení anebo tlakem odborů a donucením. V obou případech je výsledek pro blahobyt velkých částí populace zhoubný.

Na neregulovaném pracovním trhu jsou mzdové sazby ustaveny pomocí interakce poptávky a nabídky na úrovni, při níž všichni, kteří chtějí pracovat, nakonec můžou najít práci. Na svobodném pracovním trhu je nezaměstnanost jen dočasná a nikdy se netýká více než jen malého zlomku lidí. Převládá zde trvalá tendence k tomu, aby nezaměstnanost mizela. Ale pokud jsou mzdové sazby zvýšeny zásahy vlády nebo odbory nad tuto úroveň, věci se změní. Dokud jen jedna část pracujících je odborově organizována, vzestup mzdových sazeb vynucený odbory nevede k (trvalejší) nezaměstnanosti, ale k nárůstu nabídky práce v těch odvětvích podnikání, kde nejsou vůbec účinné odbory anebo kde nejsou vůbec žádné odbory. Pracující, kteří ztratili svoje pracovní místo následkem odborářské politiky, vstupují na trh v odbory neomezovaných odvětvích a zapříčiní v těchto odvětvích pokles mezd. Následkem růstu mezd u odborově organizovaných pracujících, je pokles mezd u neodborově organizovaných pracujících. Ale pokud se zafixování mzdových sazeb nad potencionální mzdovou úrovní trhu stane obecným, pracující, kteří ztratí svá pracovní místa,

nemohou najít zaměstnání v jiných odvětvích. Zůstanou nezaměstnanými. Nezaměstnanost se objeví jakožto masový jev, který je prodloužený na roky.

Takové bylo učení těchto ortodoxních ekonomů. Nikdo neuspěl, aby je vyvrátil. Bylo jednodušší urážet jeho autory. Stovky pojednání, monografií a pamfletů se jim vysmívalo a dávalo jim nálepky. Romanopisci, dramatici, politici se připojili k tomuto chóru. Ale pravda si najde svoji cestu. Funguje a má své důsledky, i když ji stranické programy a učebnice odmítají jakožto pravdu. Události prokázaly správnost předpovědí ortodoxních ekonomů. Svět čelí hrozivým problémům masové nezaměstnanosti.

Je zbytečné hovořit o zaměstnanosti a nezaměstnanosti bez přesného odkazu k daným mzdovým sazbám. Vrozená tendence kapitalistického evolučního vývoje je neustálé zvyšování mezd. Tento výsledek je důsledkem progresivní akumulace kapitálu, pomocí něhož jsou vylepšovány technologické metody výroby. Kdykoliv se akumulace dodatečného kapitálu zastaví, tato tendence se umrtví. Jestliže nárůst dostupného kapitálu nahradí jeho spotřebování, reálné mzdové sazby musí dočasně klesnout, do té doby, dokud nejsou odstraněny překážky dalšího nárůstu množství kapitálu. Špatné investice (malinvestice), tj. utrácení kapitálu, které je nejcharakterističtějším rysem úvěrové expanze a orgie tím vytvořeného fiktivního

boomu, konfiskace zisků a jmění, války a revoluce jsou takovými překážkami. Je smutným faktem, že dočasně snižují životní standard mas. Ale tento smutný fakt nemůže být smeten pryč pomocí zbožného přání. Nejsou zde jiné prostředky k jeho odstranění, než doporučení ortodoxních ekonomů: politika tvrdých peněz, šetření ve veřejných výdajích, mezinárodní spolupráce pro zajištění trvalého míru, ekonomická svoboda.

9. Tradiční politika odborů je škodlivá pro pracující

Nápravy navržené neortodoxními doktrináři jsou marné. Jejich aplikace činí věci horšími, ne lepšími. Jsou zde muži s dobrými záměry, kteří napomínají vůdce odborů, aby používali svoji moc jen uměřeně. Ale tato nabádání jsou marná, protože jejich autoři nezjistili, že zlo, kterému se chtějí vyhnout, nespočívá v nedostatku zdrženlivosti ve mzdové politice odborů. Jsou nezbytným výsledkem celé ekonomické filosofie, která je základem odborových aktivit ohledně mzdových sazeb. Není mým úkolem zkoumat, jaké dobré přínosy by odbory mohly mít v jiných oblastech, například vzdělávání, profesionálním tréninku apod. Zabývám se jen jejich mzdovými politikami. Podstatou těchto politik je zabránit nezaměstnaným najít pracovní místo, které je ohodnoceno méně než mzdové sazby odborů. Tato politika dělí celou potencionální pracovní sílu

do dvou tříd: zaměstnané, kteří vydělávají více než by vydělávali na neregulovaném pracovním trhu, a nezaměstnané, kteří nevydělávají vůbec nic. V raných 30. letech 20. věku se v této zemi propadly peněžní mzdové sazby méně než náklady na život. Hodinové reálné mzdové sazby narostly uprostřed katastroficky se rozšiřující nezaměstnanosti. Pro mnohé z těch, kteří si udrželi zaměstnání, znamenala deprese nárůst životního standardu, zatímco nezaměstnaní byli obětováni. Můžeme se vyhnout opakování takových podmínek úplným odhozením představy, že odborový nátlak a donucení mohou být výhodné pro ty, co vydělávají práci a získávají mzdy. Co je potřeba není chabé varování. Člověk musí přesvědčit pracující, že tradiční odborářské politiky neslouží zájmům všech, ale jen jedné skupině. Zatímco při jednotlivém smlouvání nezaměstnaní mají nějaký hlas, jsou vyloučeni při kolektivním smlouvání. Předáci odborů se nestarají o osud nečlenů a zvláště ne o začátečníky, kteří usilují o vstup do jejich oboru.

Mzdové sazby odborů jsou ustaveny na té úrovni, při které zůstává pozoruhodná část dostupné pracovní síly nezaměstnanou. Masová nezaměstnanost není důkazem selhání kapitalismu, ale důkazem selhání tradičních odborářských metod. Stejně uvažování se týká určení mezd vládními agenturami nebo arbitráží. Jestliže rozhodnutí vlády nebo arbitra

ustaví mzdové sazby na tržní úrovni, je zbytečné. Jestliže je ustaví na vyšší úrovni, vytvoří masovou nezaměstnanost.

Módní všelék navrhující rozmařilé vládní utrácení je neméně marný. Jestliže vláda poskytuje fondy vyžadující zdanění občanů anebo si půjčuje od veřejnosti, zruší na jedné straně stejně tak mnoho pracovních míst jako na druhé straně vytvoří. Pokud je vládní utrácení financováno pomocí půjčování si od komerčních bank, znamená to rozšiřování úvěru a inflaci. Potom ceny všech komodit a služeb musí narůst, jakkoliv vláda brání tomuto výsledku.

Jestliže během inflace vzestup cen komodit převyší nárůst nominálních mzdových sazeb, nezaměstnanost poklesne. Ale, to co srazí nezaměstnanost, je přesně ten fakt, že reálné mzdové sazby klesají. Lord Keynes doporučoval úvěrovou expanzi, protože věřil, že ti, co vydělávají peníze, nebudou proti tomuto protestovat. Keynes věřil, že vůči „postupnému a automatickému snižování reálných mzdových sazeb jakožto výsledku rostoucích cen“ by se nezvedl tak silný odpor pracujících tak, jako při pokusu snižovat peněžní (nominální) mzdové sazby. Je velmi nepravděpodobné, že se tak stane. Veřejné mínění si je plně vědomo změn v kupní síle a sleduje se žhavým zájmem pohyb indexu cen komodit a životních nákladů (dnes cen spotřebního koše a průmyslové ceny). Podstatou všech dis-

kusí týkajících se mzdových sazeb jsou reálné mzdové sazby, nikoliv nominální mzdové sazby. Není zde žádná vyhlídka na přechytračení odborů takovými triky.

Ale i kdyby byl předpoklad lorda Keynesa správný, žádné dobro by nemohlo z tohoto klamu vzejít. Velké konflikty idejí musí být vyřešeny přímými a otevřenými metodami; nemůžou být vyřešeny lstí a náhražkami. Co je potřeba není mlžení před očima pracujících, ale přesvědčit je. Oni sami musí zjistit, že tradiční odborářské metody neřeší jejich zájmy. Musí sami opustit své smluvené politiky, které škodí jak jim, tak jiným lidem.

10. Společenská funkce zisku a ztráty

Co takové údajné plánování za svobodu nechápe je to, že trh se svými cenami, je řídicím mechanismem svobodného podnikatelského systému. Pružnost cen komodit, mzdových sazeb a úrokových měr je nástrojem při přizpůsobení výroby změnám podmínek a potřeb spotřebitelů a při odstraňování zaostalých technologických metod. Jestliže nejsou tato přizpůsobení přivoděna pomocí mezihry sil, které působí na trhu, musí být vynucena vládními rozkazy. To znamená plnou vládní kontrolu, nacionálně socialistické Zwangswirtschaft. Není zde žádná třetí cesta. Pokusy učinit ceny komodit strnulými, zvýšit mzdové sazby a snížit úrokové sazby dle libosti jen paralyzují systém. Vy-

tvoří stav věcí, který neuspokojuje nikoho. Musí být buď opuštěny návratem ke svobodě anebo musí být doplněny ryzím a opravdovým socialismem.

Nerovnost příjmu a majetku je podstatou kapitalismu. Progresivci považují zisk za nežádoucí. Samotná existence zisku je v jejich očích důkazem toho, že by mzdové sazby mohly být zvýšeny bez poškození kohokoliv jiného, než jsou líní parazité. Hovoří o zisku bez toho, aby se zabývali jeho souputníkem, ztrátou. Zisk a ztráta jsou nástroje pomoci, kterých spotřebitelé drží těsné otěže nad všemi podnikatelskými aktivitami. Zisková podnikání mají tendenci k rozšiřování, nezisková mají tendenci se smršťovat. Odstranění zisku učiní výrobu strnulou a odstraní suverenitu spotřebitelů. To nastane kvůli tomu, že podnikatelé jsou bídáci a hrabivci a postrádají mnišské ctnosti sebeobětování, které plánovači předepisují všem ostatním lidem. Při absenci zisku by se podnikatelé nedozvěděli, jaké jsou potřeby spotřebitelů, a jestliže by si je domysleli, neměli by prostředky k příslušnému přizpůsobení a rozšíření svých továren. Zisky a ztráty stahují fyzické výrobní faktory z rukou neefektivních a převádí je do rukou efektivnějších. Je jejich společenskou funkcí učinit člověka úspěšnějšího při provozování podnikání tím, čím lépe uspěl ve výrobě komodit pro lidi, o které tito mají zájem.

Je to tak daleko od aplikování měřítka osobních vlastností anebo štěstí na zisk. Samozřejmě pan X by byl pravděpodobně stejně tak veselý s 10 miliony jako se 100 miliony. Z metafysického bodu pohledu je jistě nevysvětlitelné, proč by pan X měl vydělávat dva miliony za rok, zatímco šéf justice anebo nejpřednější národní filosofové a básníci mají mnohem méně. Ale otázka není o panu X; je o spotřebitelích. Byli by spotřebitelé lépe a levněji zásobování, jestliže by zákon bránil nejefektivnějším podnikatelům v rozšiřování sféry svých aktivit? Odpověď je jasně negativní. Pokud by současná úroveň daní byla v činnosti od začátku 20. století, mnoho těch, kteří jsou dnes milionáři, by žilo průměrnějším osudem. Ale všechna ty nová odvětví průmyslu, které dodávají masám zboží, o kterém dříve nikdo neslyšel, by fungovala, pokud tedy vůbec, v menším rozsahu a jejich výrobky by byly mimo dosah obyčejného člověka.

Tržní systém činí všechny lidi v jejich funkci výrobců odpovědné spotřebitelům. Tato závislost je přímá u podnikatelů. Kapitalistů, zemědělců a profesionálních pracovníků a nepřímá u pracujících za plat a mzdu. Ekonomický systém dělby práce, v kterém si každý opatřuje věci pro své potřeby tím, že slouží jiným lidem, nemůže fungovat, jestliže zde není žádný faktor, který přizpůsobuje úsilí výrobců přáním těch, pro něž vyrábějí. Jestliže

není trhu povoleno řídit celý ekonomický aparát, musí to udělat vláda.

11. Tržní ekonomika nejlépe slouží obyčejnému člověku

Socialistické plány jsou absolutně špatné a nerealizovatelné. To je jiná věc. Ale socialističtí spisovatelé přinejmenším dosti jasně vidí, že paralýza tržního systému jednoduše nevyústí v nic jiného než chaos. Když dávají přednost takovýmto aktům sabotáže a destrukce, činí tak proto, že věří, že chaos vydláždí cestu pro socialismus. Ale ti, kteří předstírají, že chtějí zachovat svobodu, zatímco jsou horliví v zafixování cen, mzdových sazeb a úrokových měr na jiné úrovni, než je ta tržní, klamou sami sebe. Není zde jiná alternativa k totalitnímu otroctví než svoboda. Není zde žádné jiné plánování za svobodu a obecný blahobyt, než nechat tržní systém pracovat. Nejsou zde jiné prostředky pro dosažení plné nezaměstnanosti, růstu reálných mzdových sazeb a vysokého standardu života pro obyčejného člověka, než je soukromá iniciativa a svobodné podnikání.

II. Inlace a cenová kontrola

[Vyšlo roku 1945.]

1. Marnost cenové kontroly

Za socialismu je výroba zcela řízena přímo rozkazy managementu centrální ko-

mise pro výrobu. Celý národ je „průmyslovou armádou“ (termín použitý Karlem Marxem v Komunistickém manifestu) a každý občan je vázán poslouchat rozkazy svého nadřízeného. Každý musí přispívat svým podílem k provádění celkového plánu přijatého vládou.

Ve svobodné ekonomice žádní ekonomičtí carové neříkají člověku, co by měl dělat. Každý jedná a plánuje za sebe. Koordinace různých aktivit jednotlivců a jejich integrace do harmonického systému pro zásobování spotřebitelů zbožím a službami, je dána tržním procesem a cenovou strukturou, kterou tento vytváří. Trh kormidluje kapitalistickou ekonomiku. Řídí aktivitu každého jednotlivce tam, kde tento nejlépe slouží svým bližním. Trh sám dává celý společenský systém soukromého vlastnictví výrobních faktorů a svobodné podnikání do pořádku a činí tak s rozumem a smyslem.

Není zde nic automatického ani mysterosního v tom, jak trh funguje. Jediné síly, které určující neustále se pohybující stav trhu, jsou hodnotové soudy různých jednotlivců a jejich jednání, které je vedeno těmito hodnotovými soudy. Konečným faktorem na trhu je snažení každého člověka o uspokojení svých potřeb a požadavků, a to nejlépe možným způsobem. Vláda trhu je rovnocenná vládě spotřebitelů. Svým nakupováním nebo svou absencí nakupování, spotřebitelé určují nejen cenovou strukturu, ale ne méně

i to, co má být vyrobeno, a v jaké kvantitě a kvalitě a kým. Spotřebitelé určují zisk nebo ztrátu každého podnikatele, a tím to, kdo by měl vlastnit kapitál a provozovat továrny. Ziskový systém je podstatou výroby, která slouží nám, přičemž zisk může být získán jenom úspěšným zásobováním spotřebitelů nejlepším a nejlevnějším způsobem komoditami, které tito chtějí.

Z toho se stává jasné, co vláda míní, když manipuluje s cenovou strukturou trhu. Odklání tak produkci z těch směrů, do kterých ji chtěli spotřebitelé řídit, do jiných směrů. Na trhu nemanipulovaném vládními zásahy převáží tendence k rozšiřování produkce každého výrobku do bodu, kdy se další expanze nevyplatí, protože získaná cena by nepřevýšila náklady. Jestliže vláda zafixuje maximální ceny pro jisté komodity pod úroveň, kterou by trh bez zásahů určil a učiní nelegálním je prodávat za potencionální tržní cenu, výroba bude zahrnovat ztráty mezních výrobců. Ti, kteří vyrábějí s vyššími náklady, budou vytlačeni z tohoto podnikání a použijí své výrobní faktory v produkci jiných zařízení, které nejsou ovlivněni cenovým stropem. Vládní zásahy do ceny komodity omezí dostupnou nabídku statků pro spotřebu. Tento výstup je v rozporu se záměrem, který motivoval cenový strop. Vláda chtěla učinit pro lidi jednodušším získání daných statků. Ale její intervence vyústila

ve smrsknutí vyrobené nabídky, nabídnu-
té k prodeji.

Pokud tato nemilá zkušenost nenaučí autority, že cenová kontrola je marná, a že nejlepší politikou by bylo zdržet se jakékoliv snahy o cenovou kontrolu, stává se nutným přidat k prvnímu opatření, které omezuje cenu jen jednoho nebo několika druhů spotřebního zboží, další opatření. Stává se nutným zafixovat ceny výrobních faktorů potřebných k výrobě daného spotřebního zboží. Potom se samotný příběh opakuje v širším rozsahu. Nabídka výrobních faktorů, jejichž výše ceny byla omezena, klesá. Potom opět vláda musí rozšířit oblast svého cenového stropu. Musí regulovat ceny výrobních faktorů druhého řádu, nutných pro výrobu výrobních faktorů prvního řádu (pomocí nichž se vyrábí finální spotřební statky). Tak musí jít vláda dále a dále. Musí regulovat ceny všech spotřebních statků a všech výrobních faktorů, jak materiálních faktorů, tak práce a musí přinutit každého podnikatele a každého pracovníka pokračovat ve výrobě za dané ceny a dané mzdové sazby. Žádné odvětví výroby nesmí být opomenuto při této všeobecné regulaci cen a mezd a při tomto všeobecném rozkazu k pokračování v produkci. Pokud by některá odvětví zůstala svobodná, výsledkem by byl příliv kapitálu a práce do nich, a tomu odpovídající pokles nabídky statků, jejichž cena byla vládou zafixována. Nicméně jsou to přesně tyto

statky, které vláda považovala jako obzvláště důležité pro uspokojení potřeb mas.

Ale když je dosažen takový stav všeobecné kontroly podnikání, tržní ekonomika je nahrazena systémem centrálního plánování, socialismem. Nejsou to již více spotřebitelé, ale vláda, kdo rozhoduje, co by mělo být vyráběno, a v jaké kvalitě. Podnikatelé nejsou již více podnikateli. Byli redukováni do pozice podnikových manažerů — nebo Betriebsführerů, jak říkali nacionální socialisté — a jsou vázáni poslouchat příkazy vydávané vládní centrální výrobní komisí. Zaměstnanci jsou vázáni pracovat v továrnách, do kterých je autority přidělily; jejich mzdy jsou určeny autoritativními dekrety. Vláda je vrcholem. Určuje každému občanu příjem a standard života. Je totální.

Cenová kontrola je kontraproduktivní ve vztahu ke svému účelu, pokud je omezena jen na některé komodity. Nemůže fungovat uspokojivě v rámci tržní ekonomiky. Snahy o to, aby fungovala, musí žádat rozšíření rozsahu komodit, které jsou předmětem cenové kontroly až do té míry, kdy jsou všechny komodity a služby regulovány autoritářskými dekrety a trh přestane pracovat.

Bud' může býti výroba řízena cenami ustavenými na trhu skrze nakupování anebo zdržení se nákupu ze strany veřejnosti; nebo může být řízena úřady vlády. Není zde dostupné žádné třetí řešení.

Vládní řízení části cen jen vyústí ve stav událostí, který — bez výjimky — každý považuje za absurdní a kontraproduktivní k účelu, který má sledovat. Jeho nevyhnutelným důsledkem je chaos a sociální nepokoje.

2. Cenová kontrola v Německu

Znovu a znovu se tvrdilo, že německá zkušenost prokázala, že cenová kontrola je vhodná a může dosáhnout cílů, o které vláda usiluje tím, že se k cenové kontrole uchýlí. Nic nemůže být více mylné.

Když začala první světová válka, Německá říše ihned přijala politiku inflace. K zabránění nevyhnutelného následku inflace, všeobecného nárůstu cen, se zároveň uchýlila k cenové kontrole. Tak mnoho oslavovaná efektivnost německé politiky uspěla dobře spíše ve vynucení těchto cenových stropů. Nebyly zde žádné černé trhy. Ale nabídka komodit, které byly předmětem cenové kontroly, rychle spadla. Ceny nevzrostly. Ale veřejnost nebyla již více sto nakoupit jídlo, oblečení a boty. Příkladový systém byl selháním. Ačkoliv vláda omezovala více a více přiděly přidělené každému jednotlivci, jenom několik lidí mělo dosti štěstí, aby dostali vše, k čemu je přidělový lístek oprávněný. Ve své snaze učinit systém cenové kontroly funkční, autority rozšiřovaly krok po kroku oblast komodit, které byly předmětem cenové kontroly. Jedno odvětví podnikání po dalším odvětví podnikání

bylo centralizováno a dáno pod kuratelou vládní komise. Vláda získala plnou kontrolu nad životně důležitými odvětvími výroby. Ale i to nebylo dostatečné, jakmile byly ponechány jiné odvětví průmyslu svobodné. Tak se vláda rozhodla jít ještě dále. Program maršála Hindenburga měl za cíl všeobecné plánování veškeré výroby. Idejí bylo svěřit řízení veškerých podnikatelských aktivit veřejným autoritám. Pokud by byl Hindenburgův program proveden, transformoval by Německo do čistě totalitního společenství. Realizoval by se ideál Othmara Spanna (1878–1950), šampiona „německého“ socialismu, učinit z Německa zemi, v které soukromé vlastnictví existuje jen ve formálním a legálním smyslu, zatímco ve skutečnosti je zde jen veřejné vlastnictví.

Nicméně Hindenburgův program nebyl ještě plně zaveden, když se Říše zhroutila. Rozpad císařské byrokracie smetl celý aparát cenové kontroly a válečný socialismus. Ale nacionalističtí spisovatelé pokračovali ve vychvalování předností vázaného hospodářství (Zwangswirtschaft), nucené ekonomiky. Byla to, říkali tito, nejlepší metoda pro realizaci socialismu v převážně průmyslové zemi jako Německo. Tito triumfovali, když se kancléř Heinrich Brüning (1885–1970) v roce 1931 navrátil k základním opatřením Hindenburgova programu, a když později nacionální socialisté tyto dekrety s krajní brutalitou vynutili. Nacionální socialisté

nevynutili, jak tvrdili jejich zahraniční obdivovatelé, kontrolu cen v rámci tržní ekonomiky. Pro ně byla kontrola cen jen jedním opatřením v rámci všezahrnujícího systému centrálního plánování. V nacionálně socialistické ekonomice nebyla iniciativa soukromého vlastnictví a svobodné podnikání na pořadu dne. Všechny výrobní aktivity byly řízeny říšským ministerstvem hospodářství (Reichswirtschaftsministerium). Žádnému podnikání nebylo umožněno odchytil se při svém provozu od rozkazů vydávaných vládou. Cenová kontrola byla jen jedním opatřením v rámci komplexních nesčíslných dekretů a nařízení regulujících nejmenší detaily každé aktivity byznysu a přesně stanovující úkoly každého jednotlivce na jednu stranu a jeho příjem a standard života na druhou stranu.

Co učinilo pro mnoho lidí těžkým, aby pochopili opravdovou charakteristiku nacionálně socialistického ekonomického systému, byl ten fakt, že nacionální socialisté nevyvlastnili podnikatele a kapitalisty otevřeně, a že nepřijali princip příjmové rovnosti, kterou bolševici zastávali v prvních letech sovětské vlády a později ho zavrhl. No, nacionální socialisté odstavili kompletně buržoasii od řízení. Ti podnikatelé, kteří nebyli ani Židé ani podezřelí ze sklonů ke klasickému liberalismu a pacifismu, si udrželi svoji pozici v ekonomické struktuře. Ale byli vlastně jen placenými civilními úředníky vázanými

bezpodmínečně vyhovět rozkazům svých nadřízených, byrokratů Třetí říše a NSDAP. Kapitalisté dostali svoje (výrazně snížené) dividendy. Ale jako jiní občané, nebyli svobodní při utrácení více ze svého příjmu, než se domnívala strana, že je adekvátní k jejich statusu a postavení v hierarchii odstupňovaného vůdcovství. Přebytek musel být investován v přesné shodě s rozkazy ministra hospodářství.

Zkušenost nacionálně socialistického Německa jistě nevyvrací tvrzení, že cenové kontrola je odsouzena k nezdaru v rámci ekonomiky, která není plně socializovaná. Ti, co obhajují cenovou kontrolu, když předstírají, že je jejich cílem zachování soukromé iniciativy a svobodného podnikání, se těžce mýlí. Co opravdu dělají je to, že paralyzují fungování řídicího zařízení tohoto systému. Nikdo nezachová nějaký systém tím, že zničí jeho životně důležité nervy; jen ten systém zabije.

3. Populární inflační omyly

Inflace je procesem, při kterém dochází k velkému nárůstu množství peněz v oběhu. Jeho nejpřednějším nositelem v kontinentální Evropě je vydávání zákonného platidla v podobě bankovek, které nejsou splatitelné na požádání. V této zemi (USA) se inflace skládá většinou z vládního vypůjčování od komerčních bank, a také v nárůstu množství papírových peněz různých druhů a symbolických mincí. Vláda financuje svoje deficitní utrácení inflací.

Inflace musí vyústit v obecnou tendenci směrem k růstu cen. Ti, do jejichž kapes dodatečné peníze přitékají, jsou v tom postavení, které jim umožňuje zvýšit svoji poptávku po zboží k prodeji a službách. Dodatečná poptávka musí *ceteris paribus*, zvednout ceny. Žádná sofismata a žádné sylogismy nemůžou odčarovat nevyhnutelné následky inflace. Sémantická revoluce stran této skutečnosti, která je jedním z charakteristických rysů naší dní, zatemňuje a mate. Termín inflace je používán s novou konotací. To, co dnes lidé nazývají inflací, není inflací, tj. nárůstem množství peněz a peněžních substitutů, ale obecným vzestupem cen komodit a mzdových sazeb, který je nevyhnutelným následkem inflace. Tato sémantická inovace je bez pochyby škodlivá.

Za prvé, není zde již více dostupný termín k označení toho, co inflaci dříve označovalo. Je nemožné bojovat se zlem, které nemůžete pojmenovat. Státníci a politici nemají již více příležitost se spoléhat na terminologii přijímanou veřejností, která této terminologii i rozumí, když chtějí popsat finanční politiku, které oponují. Musí se zabývat detailními analýzami a popisy této politiky s podrobnými a nepatrnými detaily, kdykoliv chtějí o ní hovořit a musí opakovat tuto otravnou proceduru v každé větě, v které se zabývají tímto předmětem. Když nemůžete pojmenovat politiku zvýšení množství peněz v oběhu,

bude tato bujet. (pozn. překladatele: dnes se někdy používá termín peněžní inflace)

Druhou neplechou je to, že ti, co se angažují v marných a beznadějných pokusech bojovat s nevyhnutelnými následky inflace — vzestupem cen — maskují svoji snahu jako boj proti inflaci. Když bojují s příznaky, předstírají, že bojují se základními příčinami zla. A protože nechápou kausální vztahy mezi nárůstem množství peněz a úvěrovou expanzí na jedné straně a vzestupem cen na druhé straně, činí věci prakticky horšími.

Nejlepší příklad poskytují subvence. Jak bylo zdůrazněno, cenové stropy omezují nabídku, protože produkce zahrnuje ztráty mezních výrobců. K zabránění tomuto výsledku vlády často poskytují subvence těm farmářům, kteří působí s nejvyššími náklady. Tyto subvence jsou financovány další úvěrovou expanzí. Tak ústí ve vzestup inflačních tlaků. Kdyby spotřebitelé měli platit vyšší ceny za dotčené produkty, žádný další inflační účinek by se nebyl neobjevil. Spotřebitelé by museli použít pro takové dodatečné platby jen peníze, které by již byly v oběhu. Tak údajná brilantní idea boje s inflací pomocí subvencí ve skutečnosti přináší větší inflaci.

4. Omyly nesmí být důležité

Dnes zde není prakticky žádná potřeba vstupovat do diskusí ohledně poměrně slabé a neškodné inflace, která může vzniknout za zlatého standardu vlivem

velkého vzestupu v produkci zlata. Problémy, kterým musí svět dnes čelit, se týkají prudší inflace. Taková inflace je vždy důsledkem úmyslné vládní politiky. Vláda není na jednu stranu připravena omezit své výdaje. Na druhou stranu nechce vyrovnat svůj rozpočet uvalením daní anebo půjčováním si od veřejnosti. Vybere inflaci, protože to je považováno za menší zlo. Pokračuje v rozšiřování úvěru a nárůstu množství peněz v oběhu, protože nevidí, jaké musí být nevyhnutelné následky takové politiky. Není důvod být příliš poplašený rozsahem, který již inflace dosáhla v této zemi. Ačkoliv zašla velmi daleko a nadělala mnoho škod, jistě ještě nevytvořila nenapravitelnou katastrofu. Není pochyb, že Spojené státy mají ještě svobodu změnit svoji metodu financování a navrátit se k tvrdým penězům.

Skutečné nebezpečí se nesestává z toho, co se již stalo, ale v mylných doktrínách, z kterých tyto záležitosti pocházejí. Pověra, že je možné, aby se vláda vystříhala nevyhnutelných následků inflace pomocí cenové kontroly, je hlavní hrozbou. Tyto doktríny odklání pozornost veřejnosti od jádra tohoto problému. Když se veřejné autority zabývají neužitečným bojem proti doprovodným jevům, jen málo lidí napadá jádro zla, metody ministerstva financí umožňující enormní výdaje. Zatímco byrokraté plní titulky noviny svými aktivitami, statistická data týkající se nárůstu množství národní měny, jsou vy-

hoštěna na nenápadné místo na nových stránkách, které se zabývají financemi.

Zde opět příklad Německa může sloužit jako varování. Hrozná německá inflace, která zredukovala kupní sílu marky na jednu miliardtinu její předválečné hodnoty, nebyla Božím aktem. Bylo by možné vyrovnat německý poválečný rozpočet bez spoléhání se na tiskařské stroje Říšské banky. Důkazem je, že rozpočet Říše byl lehce vyrovnán, jakmile přinutil pád staré Říšské banky vládu opustit svoji vlastní inflační politiku. Ale před tím, než se tak stalo, všichni němečtí rádoby experti neústupně popírali, že vzestup cen komodit, mzdových sazeb a kurzů zahraničních měn měl cokoliv, co dělat s vládní metodou bezohledného utrácení. V jejich očích byla vina jen ziskuchtivost. Obhajovali nekompromisní vynucení cenové kontroly jako všeléku a nazývali ty, kdo doporučovali změnu ve finančních metodách jako „deflacionisty.“

Němečtí nacionalisté byli poraženi ve dvou nejhroznějších válkách historie. Ale ekonomické omyly, které přivedly Německo k hanebné agresí, naneštěstí přežívají. Monetární chyby vytvořené německými profesory jako byli Wilhelm Lexis (1837–1914) a Georg Fr. Knapp (1842–1926), které uvedl v činnost Rudolf Havenstein (1857–1923), president Říšské banky v kritických letech velké inflace, jsou dnes oficiální doktrínou Francie a

mnoha jiných evropských zemí. Není zde žádná potřeba, aby Spojené státy tyto absurdity importovaly.

III. Mzdy, nezaměstnanost a inflace

[Vyšlo prvně roku 1958]

Náš ekonomický systém — tržní ekonomika neboli kapitalismus — je systémem spotřebitelovy převahy. Spotřebitel je suverén; má, jak praví populární slogan, „vždycky pravdu.“ Podnikatelé jsou nuceni se obrátit k tomu, co spotřebitelé žádají a musí prodávat své zboží za ceny, které si spotřebitelé mohou dovolit a jsou připraveni zaplatit. Podnikatelská operace je očividným selháním, jestliže prodej nekryje všechny podnikatelovy výdaje, které vydal na výrobu zboží. Tak spotřebitelé nákupem za určité ceny určují také výši mezd, které jsou vypláceny všem, kteří mají účast v daných odvětvích.

1. Mzdy jsou nakonec placeny spotřebiteli

Z toho plyne, že zaměstnavatel nemůže vyplatit více nějakému zaměstnanci, než je ekvivalent hodnoty zaměstnancovi práce, přidané ke zboží podle soudu nakupující veřejnosti. (To je důvod proč filmová hvězda vydělává mnohem více než uklízečka.) Pokud by platil více, nezaplátily by se mu jeho výlohy od nakupujících, utrpěl by ztráty a nakonec by zbankrotoval. Placením mezd jedná jako

mandatář spotřebitelů, jako by jim byl. Je to díky zásahu spotřebitelů, na jejichž vrub padá výše mzdy. Protože ohromná většina vyráběného zboží je nakupována a spotřebována lidmi, kteří sami vydělávají mzdy a platy, je zřejmé, že při utrácení svých výdělků, ti co vydělávají mzdu a zaměstnanci samotní jsou především těmi, co určují výšku odměny kterou oni a jim podobní dostanou.

2. Co zapřičiňuje růst mezd

Kupující neplatí za námahu a problémy pracujícím ani za dobu, kterou strávil v práci. Platí za výrobky. Čím lepší jsou nástroje, které pracující používá při své práci, tím více toho může za hodinu udělat, tím vyšší je následkem toho, jeho odměna. Co zapřičiňuje nárůst mezd a určuje uspokojivější materiálové podmínky těch, co vydělávají mzdu, je vylepšení technologického zařízení. Americké mzdy jsou větší než mzdy v jiných zemích, protože investovaný kapitál na hlavu pracovníka je větší a továrny jsou tak v pozici, kdy používají efektivnější nástroje a stroje. To, co se nazývá americkým způsobem života je výsledkem toho faktu, že Spojené státy položily málo překážek na cestu úsporám a akumulaci kapitálu, než jiné národy. Ekonomická zaostalost takových zemí jako je Indie spočívá přesně v té skutečnosti, že její politiky brání jak akumulaci domácího kapitálu, tak investování zahraničního kapitálu. Když

požadovaný kapitálu chybí, indickému podnikání je zabráněno v používání dostatečného množství moderního zařízení, a tak produkuje mnohem méně na hlavu a může si dovolit vyplácet mzdové sazby, které se ve srovnání s americkými mzdovými sazbami jeví jako šokující nízké.

Je zde jen jeden způsob, který vede k vylepšení standardu života pro masy, které získávají mzdu, to jest k nárůstu množství investovaného kapitálu. Všechny ostatní metody, jakkoliv populární mohou být, nejsou jen marné, ale jsou ve skutečnosti zhoubné pro ty, kteří z nich mají údajně získávat.

3. Co vede k nezaměstnanosti

Základní otázkou je toto: je možné zvýšit mzdy pro všechny, kteří jsou chtiví pracovního místa nad úroveň, které by dosáhli na ničím nezatíženém pracovním trhu? Veřejné mínění věří, že zlepšení podmínek těch, co vydělávají mzdu, je pokrokem odborů a různých legislativních opatření. K dobru odborům a legislativě se dává vzestup mezd, zkracování pracovní doby, zmizení dětské práce a mnoho jiných změn. Rozmach této víry učinil odbory populárními a je odpovědný za směřování pracovní legislativy posledních dvou dekád. Když si lidé myslí, že vděčí odborům za svůj vyšší životní standard, přehlíží násilnosti, donucení a zstrašování části neodborově or-

ganizovaných pracujících a nezajímají se o zkracování osobní svobody obsažené v klausulích o odborářských podnicích a výlukách. Jakmile tyto klamy převáží v myslích voličů, je marná očekávat resolutní odchod od politik, které jsou omylem nazývány progresivními.

No, tyto populární doktríny nechápou všechny aspekty ekonomické reality. Výše mzdových sazeb, za které všichni ti, co chtějí získat pracovní místo, mohou být zaměstnaní, závisí na mezní produktivitě práce. Čím více kapitálu — pokud je jiných věcí stejně — je investováno, tím výše mzdy vzrostou na svobodném pracovním trhu, tj. na pracovním trhu nemanipulovaném vládou a odbory. Za těchto mzdových sazeb všichni, které touží zaměstnat pracovníky, mohou jich najmout kolik chtějí. Za těchto mzdových sazeb všichni, kteří chtějí být zaměstnaní, mohou získat pracovní místo. Tak převažuje na svobodném pracovním trhu tendence směřování k plné zaměstnanosti. Ve skutečnosti politika, která nechává svobodný trh určit úroveň mzdových sazeb je jedinou rozumnou a úspěšnou politikou plné zaměstnanosti. Jestliže mzdové sazby jsou, ať už tlakem odborů a donucením nebo vládními dekrety, zvýšeny nad tuto úroveň, vznikne přetrvávající nezaměstnanost části potencionální pracovní síly.

4. Úvěrová expanze není substitutem za kapitál

Tyto názory jsou vášnivě odmítány odbornými předáky a jejich stoupenci mezi politiky a samozvanými intelektuály. Všelékem, kterým doporučují bojovat s nezaměstnaností je úvěrová expanze a inflace, eufemisticky nazývaná „politika levných peněz.“ Jak bylo podotknuto výše, přírůstek k dostupné dříve akumulované zásobě kapitálu učiní možným další zlepšování průmyslového technologického zařízení, tím se zvýší mezní užitečnost práce a následně také mzdové sazby. Ale úvěrová expanze jedno, zda je provedena vydáním dodatečných bankovek nebo poskytnutím dodatečného úvěru na bankovní účty nějakému subjektu k jeho použití, nepřidá nic k národnímu bohatství kapitálových statků. Jen vytvoří iluzi nárůstu množství fondů dostupných pro expanzi výroby. Protože mohou získat levnější úvěr, lidé chybně věří, že bohatství země tímto vzrostlo, a že tak jisté projekty, které předtím nemohly být provedeny, jsou nyní proveditelné. Zahájení těchto projektů zvýší poptávku po práci a po surovinách a povede ke vzestupu mzdových sazeb a ceny komodit. Umělý boom je tak podnícen.

Za podmínek tohoto boomu nominální mzdové sazby, které byly před úvěrovou expanzí příliš vysoké pro daný stav trhu, a tak vytvářely nezaměstnanost části potenciální pracovní síly již více nejsou tak

vysoké a nezaměstnaní tak mohou získat pracovní místa. Nicméně to se stane jen proto, že za změněného monetárního systému a úvěrových podmínek ceny rostou nebo což je to samé vyjádřené jinými slovy, kupní síla peněžní jednotky klesne. Potom stejné množství nominálních mezd, tj. mzdové sazby vyjádřené v penězích, znamená menší reálné mzdy, tj. mzdy vyjádřené v komoditách, které mohou být koupeny peněžní jednotkou. Inlace může vyléčit nezaměstnanost jen snížením reálných mezd těm, co tyto mzdy pobírají. Ale následně si odbory řeknou o zvýšení mezd ve snaze, aby mzdy držely krok s rostoucími náklady na živobytí a jsem zpět tam, kde jsme byli předtím, v situaci, v které velkém množství nezaměstnaných může být zabráněno další úvěrovou expanzí.

To je to, co se stalo v této zemi podobně jako v mnoha jiných zemích v posledních letech. Odbory podporované vládou nutí podnikatele souhlasit se mzdovými sazbami, které jdou nad potenciální tržní sazby, tj. za sazby, které je veřejnost připravena platit zaměstnavatelům tím, že nakupuje jejich výrobky. To nevyhnutelně vyústí v nárůst nezaměstnanosti. Ale vládní politiky se snaží zabránit vzniku vážné nezaměstnanosti úvěrovou expanzí, to jest inflací. Výsledkem jsou rostoucí ceny, obnovená poptávka po vyšších mzdách a znovu se

opakující úvěrová expanze, ve zkratce, protahovaná inflace.

5. Inflace nemůže pokračovat věčně

Ale nakonec se autority začnou strachovat. Vědí, že inflace nemůže trvat věčně. Pokud někdo nezastaví včas zhoubnou politiku zvyšování množství peněz a nekrytých prostředků, dojde ke kolapsu celého národního měnového systému. Kupní síla peněžní jednotky klesne do bodu, kdy není pro praktické účely lepší než nula. To se stávalo opět a opět v této zemi s kontinentální měnou v roce 1781, ve Francii v roce 1796, v Německu v roce 1923. Není nikdy příliš brzy pro národ zjistit, že inflace nemůže být považováno za způsob života, a že je naléhavé se navrátit k politice tvrdých peněz. V uznání tohoto faktu presidentská administrativa a Federální rezervní systém (Fed) před nějakým časem skončily s politikou progresivní úvěrové expanze.

Není úkolem tohoto krátkého článku se zabývat s následky, které ukončení inflačních opatření přinese. Jen jmenujme ten fakt, že návrat k monetární stabilitě nevytváří krizi. Jen to na světlo vynese špatné investice (malinvestice) a jiné chyby, které byly učiněny v halucinaci ilusorní prosperity, která byla vytvořené levnými penězi. Lidé si začnou být vědomi spáchaných omylů a nejsou již zaslepeni fantomem levného úvěru, začíná přízpů-

sobení jejich aktivit reálnému stavu nabídky výrobních faktorů. Je to toto — jistě bolestivé, ale nevyhnutelné — přizpůsobení, které představuje depresi.

6. Politika odborů

Jedním z nemilých rysů tohoto procesu, který ničí chiméry a navrácí ke střízlivému odhadu reality, se týká výše mzdových sazeb. Pod dopadem progresivní inflační politiky si odborářská byrokracie osvojuje zvyk požadovat v pravidelných intervalech zvyšování mezd a byznys se po nějakém předstíraném odporu vzdá. Jako výsledek tyto mzdové sazby byly v daný okamžik příliš vysoké pro daný stav trhu a byly by přinesly viditelné množství nezaměstnaných. Ale nekončící progresivní inflace je velmi brzy zkrátí. Potom odbory znovu požádají o zvýšení mezd, a tak dokola.

7. Argument kupní silou

Nezáleží na tom, jaký druh ospravedlnění odborů a jejich přísluhovačů se používá k podpoře jejich nároků. Nevyhnutelné následky nucení zaměstnavatelů k odměňování odvedené práce vyšší sazbou, než tou, kterou jsou spotřebitelé ochotni zaplatit za nakoupené produkty je vždy ten stejný: rostoucí čísla nezaměstnanosti. V současnosti odbory se snaží používat starou, stokrát vyvrácenou pohádku o kupní síle. Prohlašují, že tím, že se dá do rukou zaměstnanců vícero peněz — pomocí nárůstu mzdových

sazeb, zvýšením dávek nezaměstnaným a zahájením nových veřejných prací — by se umožnilo pracujícím utratit více, a tak stimulovat podnikání a přivede to ekonomiku z recese do prosperity. Tento falešný proinflacionistický argument chce udělat všechny lid šťastné pomocí tištění papírových bankovek. Samozřejmě, pokud množství cirkulujících peněžních prostředků vzroste, ti, do jejichž kapes přichází nové fiktivní bohatství — jedno, zda jsou to dělníci nebo farmáři anebo jiné skupiny obyvatel — zvýší své útraty. Ale je to přesně tento nárůst utrácení, který nevyhnutelně přináší obecnou tendenci ke vzestupu všech cen nebo což je to samé vyjádřené jiným způsobem, k poklesu kupní síly peněžní jednotky. Tak pomoc, která inflační aktivita může dát těm, co vydělávají mzdy, je jen krátkého trvání. Při opakování tohoto, musí člověk hledat východisko opět a opět v nových inflačních opatřeních. Je jasné, že toto vede ke katastrofě.

8. Nárůst mezd jako takový je neinflační

O těchto věcech se říká mnoho nensmyslů. Někteří lidé tvrdí, že nárůst mezd je „inflační.“ Ale on není sám o sobě inflační. Nic není inflačního mimo inflace, tj. vzestup v množství peněz v oběhu a depositní peníze. A za současných podmínek nikdo kromě vlády (její centrální banky) nemůže přivodit existenci inflace.

Co odbory mohou vytvořit pomocí nucení zaměstnavatelů, aby akceptovali mzdové sazby vyšší, než jsou potencionální tržné sazby, není jen inflace a vyšší ceny komodit, ale nezaměstnanost části populace, která horlivě usiluje o pracovní místo. Inflace je politikou, kterou se vláda pokouší zabránit nezaměstnanosti velkého měřítka, kterou by jinak přinesl nárůst mezd vyvolaný odbory.

9. Dilema současné politiky

Dilema, kterému tato země — a mnoho jiných zemí — musí čelit je velmi vážné. Extrémně populární metoda zvyšování mezd nad hodnotu neregulovaného pracovního trhu, je-li ustanovena, by vytvořila katastrofální masovou nezaměstnanost, pokud by tomu inflace úvěru nezabránila. Ale inflace nemá jen velmi zhoubné sociální dopady. Nemůže jít do nekonečna bez výsledného kompletního selhání celého monetárního systému.

Veřejný názor, zcela pod vlivem mylných odborářských doktrín, sympatizuje více nebo méně s poptávkou odborářských vůdců stran značného nárůstu mzdových sazeb. Když jsou dneska takové podmínky, že odbory mají moc podrobit zaměstnavatele svému diktátu. Mohou vyvolat (okupační) stávky bez toho, aby byly mírněny autoritami, spoléhat se na beztrestnost násilí proti těm, co jsou ochotní pracovat. Jsou si vědomi, že zvýšení mzdových sazeb zvýší

množství lidí bez práce. Jedinou náhradou, kterou navrhují, jsou rozsáhlejší fondy na podporu v nezaměstnanosti a větší množství úvěrů, tj. inflace. Vláda pokorně poddajná mylnému veřejnému názoru a strachující se o výsledek nastávající volební kampaně, naneštěstí již začne obracet svoje pokusy o návrat k politice tvrdých peněz. Tak opět pácháme zhoubnou metodu vměšování se do nabídky peněz. Pokračujeme v inflaci tak, že urychlíme snižování kupní síly dolaru. Jak to skončí? To je otázka, kterou pan Reuther a zbytek nikdy nezodpoví.

Jen ohromující ignorace může nazývat politiky přijaté samozvanými progresivisty za politiky „pro pracující.“ Ten, kdo vydělává mzdu stejně jako ostatní občané má pevné zájmy v uchování kupní síly dolaru. Jestliže díky tomu, že je v odborech, jeho týdenní plat vzroste nad tržní úroveň, musí velmi brzy zjistit, že pohyb cen nahoru ho nejen připravuje o výhodu, kterou očekával, ale kromě toho sníží hodnotu jeho úspor, jeho pojištění a jeho penze. A co je horší, ještě může přijít o svoji práci a nenajít novou.

10. Neupřímnost v boji proti inflaci

Všechny politické strany a nátlakové skupiny protestují, že prý odporují inflaci. Ale to, co opravdu míní je to, že nemají rádi nevyhnutelné následky inflace, totiž nárůst životních nákladů. Ve skutečnosti dávají přednost všem politikám, které

nutně vedou k nárůstu množství peněžních prostředků. Nevolají jen po politice levných peněz, která by učinila odborářské zvyšování mezd možným, ale také po větším utrácení vlády a — ve stejný čas — po snížení daní skrze zmnožování výjimek.

Napálení falešným marxistickým konceptem nesmiřitelných konfliktů mezi zájmy společenských tříd, lidé předpokládají, že zájmy majetných tříd jsou opačné k požadavkům odborářů po větších mzdových sazbách. Ve skutečnosti ti, co vydělávají mzdy, nejsou méně zainteresovaní na návratu tvrdých peněz, než jakákoliv jiná skupina nebo třída. Mnoho bylo řečeno v posledních měsících o škodícím podvodném managementu, který trestá členství v odborech. Ale škody způsobené pracujícím pomocí nadměrného nárůstu mezd požadovaného odbory jsou mnohem zhoubnější.

Bylo by přeháněním tvrdit, že taktiky odborů jsou jediným ohrožením monetární stability a rozumné ekonomické politiky. Organizovaní pracující nejsou jedinou nátlakovou skupinou, jejíž nároky dnes ohrožují stabilitu našeho peněžního systému. Ale jsou nejmnocnější a nejlivnější z těchto skupin a primární odpovědnost spočívá na nich.

11. Důležitost politiky tvrdých peněz

Kapitalismus zlepšil standard života těch, co vydělávají mzdu v bezprecedentním rozsahu. Průměrná americká rodina si dne užívá pohodlí, o němž jen před sto léty ani nesnili ani bohatí nabobové. Všechno tento blahobyt je podmíněn nárůstem úspor a akumulací kapitálu; bez těchto fondů, které umožňují podnikání praktické využití vědeckého a technologického pokroku, by američtí pracovníci nemohli vyrobit více a lepších věcí za hodinu práce, než asijské kuliové, nevydělali by více, a jako oni by žili uboze na hraně strádání. Všechna opatření, která — jako náš příjmový a korporátní daňový systém — míří k zabránění další akumulace kapitálu nebo i k deakumulaci kapitálu, jsou tak fakticky proti práci a jsou protispolečenské.

Ještě musí být učiněna jedna poznámka stran věci úspor a tvorby kapitálu. Zlepšení blahobytu přinesené kapitalismem umožnilo obyčejnému člověku spořit, a tak se sám stát tímto skromným způsobem kapitalistou. Pozoruhodná část kapitálu pracujících v americkém podnikání je dána spořením mas. Miliony zaměstnanců vlastní spořicí účty, dluhopisy a pojištění. Všechny tyto nároky jsou splatitelné v dolarech a jejich hodnota závisí na tvrdé národní měně. Ochrana dolarové kupní síly je také z tohoto bodu pohledu životním zájmem mas. Ve snaze zajistit

tento cíl není dostatečným natisknout na bankovky vznešenou zásadu „In God We Trust.“ Lidé musí přijmout vhodnou politiku.

IV. O rovnosti a nerovnosti

[Prvně vyšlo roku 1961]

I.

Doktrína přirozeného práva, která inspirovala deklarace o lidských právech z 18. století, nenaznačovala zcela mylné tvrzení, že všichni lidé si jsou biologicky rovni. Prohlašovala, že všichni lidé mají od narození stejná práva, a že tato rovnost nemůže být odstraněna žádným člověkem stvořeným zákonem, že je nezcizitelná nebo přesněji nezadatelná. Jen naprostí nepřátelé svobody jednotlivce a sebeurčení, zastánci totalitarismu, vyložili princip rovnosti před zákonem jako odvozený z údajné fyzické a psychologické rovnosti všech lidí. Francouzská deklarace práv člověka a občana z 3. listopadu 1789 vyslovila, že všichni lidé se rodí a zůstávají jakožto rovní v právech. Ale v počátcích režimu teroru, nová deklarace ze dne 24. června 1793, která měla přednost před ústavou, prohlašovala, že všichni lidé jsou si rovni „par la nature.“ (rovni v charakteru). Od této teze, ačkoliv jasně odporující biologické zkušenosti, se pozůstává jedno z dogmat „levičáctví.“ Tak čteme v „Encyclopaedia of the Social

Sciences“, že „při narození jsou nemluvnata bez ohledu na zděděné vlastnosti rovná rodině Fordů.“¹

Nicméně, fakt, že lidé se rodí jako nerovní, co se týká fyzických a mentálních schopností, nemůže být vyvrácen. Někteří překonávají své spoluobčany ve zdraví a síle, v moudrosti a nadání, v energii a odhodlání, a tak jsou lépe vyzbrojeni pro dosažení pozemských záležitostí, než zbytek lidstva — fakt, který byl připuštěn také Karlem Marxem. Ten hovořil o „nerovnosti lidského talentu, a tak i o výrobních schopnostech (Leistungsfähigkeit)“ jako „přirozených privilegiích“ a „nerovných jednotlivcích“ (a tito by nebyli různými jednotlivci, pokud by nebyli nerovní).“² V termínech populárního psychologického učení můžeme říci, že někteří mají schopnost se přizpůsobit sami podmínkám zápasu o přežití lépe než jiní. Můžeme tak — bez dopřívání si jakéhokoliv hodnotového soudu — rozlišovat z tohoto stanoviska silnější (superior) lidi a slabší (inferior) lidi.

Historie ukazuje, že od nepaměti silnější lidé využívali výhody své nadřazenosti k uzmutí moci a podrobení si mas slabších lidí. Ve společnosti statusu existuje hierarchie kast. Na jedné straně

1 Horrace Kallen, „Behaviorism,“ in Encyclopaedie of Social Sciences, svazek 2 (New York: Macmillan, 1930), str. 498.

2 Karel Marx, Critique of the Social Democratic Program of Gotha [Letter to Bracke, 5. V. 1875] (New York: International Publisher, 1938).

jsou páni, kteří si přivlastnili všechnu půdu a na druhé straně jsou jejich služebníci, vazalové, nevolníci a otroci a nemajetní poddaní. Povinností slabších je dříti na svoje pány. Cílem institucí společnosti je jen výhoda pro vládnoucí menšinu, knížata a jejich družinu, aristokracii.

Takový byl většinou stav záležitostí ve všech částech světa, než, jak Marxisté, tak konzervativci říkají, „hrabivost buržoasie,“ v procesu, který pokračoval po staletí a pořád pokračuje v mnoha částech světa, podkopala politický, společenský a ekonomický systém „starých dobrých časů.“ Trh — ekonomie — kapitalismus radikálně změnil ekonomickou a politickou organizaci lidstva.

Dovolte mi zopakovat některá dobře známá fakta. Zatímco za podmínek doby předkapitalistické silnější lidé byli pány, ke kterým museli masy slabších chodit, za kapitalismus ti nadanější a schopnější nemají jiný prostředek, jak dosáhnout zisku ze své převahy, než sloužit, jak nejlépe jsou schopni, přáním většiny méně nadaných. V tržní ekonomice je moc vložena do rukou spotřebitelů. Oni nakonec určují svými nákupy anebo tím, že se zdrží se nákupem to, co bude vyráběno, kým a jak, v jaké kvalitě a v jaké kvantitě. Podnikatelé, kapitalisté a majitelé půdy, kteří selžou v tom uspokojit nejlepším možným a nejlevějším způsobem nejnaléhavější doposud neuspokojená přání spotřebitelů, jsou

přinucení opustit podnikání a ztratí svoji prioritní pozici. V obchodních kancelářích a v laboratořích jsou nejhorlivější myslí zaměstnány zúžitkováním nejkompexnějšího pokroku vědeckého vývoje pro výrobu vždy lepších nástrojů a důmyslných přístrojů pro lidi, kteří nemají ani tušení o teoriích, které činí výrobu takových věcí možnou. Čím větší je podnikání, tím více je nuceno se přizpůsobit rozmarům a fantasii mas, svých pánů. Základním principem kapitalismu je masová výroba pro zásobování mas. Je to přízeň mas, které umožňuje podnikání narůst, co do velikosti. Obyčejný člověk je v tržní ekonomice nejvýše postaveným. Je zákazníkem, který „má vždy pravdu.“

V politické sféře je zastupitelská vláda důsledkem převahy spotřebitelů na trhu. Držitelé úřadů závisí na hlasech podobně jako podnikatelé a investoři závisí na hlasech spotřebitelů. Stejný historický proces, který nahradil předkapitalistické způsoby produkce kapitalistickým způsobem produkce — nahradil královský absolutismus a jiné formy vlády hrstky za vládu lidu — demokracii.³ A kdekoliv je tržní ekonomika potlačena socialismem, tam se autokracie vrací. Je jedno, zda je socia-

3 Pozn. překl.: Mises zde neměl na mysli totální (absolutní) demokracii, které se dnes blížíme, ale spíše demokratickou správu jen nezbytně omezeného souboru záležitostí. V jeho představách, podobně jako představách jiných klasických liberálů, se mělo demokraticky hlasovat jen o značně omezeném počtu záležitostí. Mises často také hovořil o demokracii, ale měl přitom na mysli hlasování pomocí dolarů či korun při nakupech na trhu.

listický anebo komunistický despotismus kamuflován použitím přezdivek jako je „diktatura proletariátu“ anebo „lidová demokracie“ anebo „vůdcovský princip.“ Toto vždy umožňuje podrobení mnoha ze strany hrstky.

Je stěží možné si špatněji vyložit stav záležitostí převládajících v kapitalistické společnosti, než ti, že se nazývají kapitalisté a podnikatelé jako „vládnoucí“ třída, zaměřené na „vykořisťování“ mas slušných lidí. Nebudeme zde klást otázku toho, jak by se mužové, kteří jsou za kapitalismu v podnikání, mohli pokoušet využít výhodu svých lepších talentů, v jakékoliv jiné myslitelné organizaci výroby. Za kapitalismu soutěží s ostatními v obsluhování mas méně nadaných lidí. Všechno jejich myšlení směřuje ke zdokonalení metod zásobování spotřebitelů. Každý rok, každý měsíc, každý týden se objeví na trhu něco dříve neslýchaného a je to brzy zpřístupněno mnoha lidem.

To, co zmnohonásobilo „produktivitu práce“ není nějaký stupeň úsilí na straně manuálně pracujících, ale akumulace kapitálu těmi, co spoří a rozumné využití tohoto kapitálu podnikateli. Technologické vynálezy by zůstaly neužitečnými maličkostmi, jestliže by kapitál, který je potřebný pro jejich využití, nebyl dříve akumulován pomocí spořivosti. Člověk by nemohl přežít jako lidská bytost, pokud by byl bez manuální práce. Nicméně to, co ho vyvyšuje nad zvířata, není manuální

práce a vykonávání rutinních prací, ale spekulace, předpovídání, kterou provádí pro potřeby — vždy nejisté — budoucnosti. Charakteristickým znakem výroby je to, že jde o chování řízené myslí. Tato skutečnost nemůže být odčarována hraním se slovíčky, pro které svět „práce“ značí jen manuální práci.

II.

Podřízení se filosofickému zdůrazňování vrozené nerovnosti lidí jde proti pocitům mnoha lidí. Více nebo méně neochotně lidé připouští, že se nerovnejí celebritám z oboru umění, literatury a vědy, přinejmenším co se týká daného oboru, a že nejsou rovni atletickým šampiónům. Ale nejsou připraveni uznat svoji vlastní slabost v jiných lidských záležitostech a zájmech. Jak to vidí, za svůj vzestup vděčí ti, jež je překonávají na trhu, úspěšní podnikatelé a byznysmeni, výhradně jen své ničemnosti. Oni sami jsou, díky Bohu, příliš čestní a zásadoví, aby se spoléhali na nečestné metody chování, které jak říkají sami, umožňují člověku prosperovat v kapitalistickém prostředí.

No, je zde denně rostoucí odvětví literatury, která nestydatě zobrazuje obyčejného muže jako slabošský typ: knihy o chování spotřebitelů a o údajném zlu reklamy.⁴ Samozřejmě, ani autoři ani veřejnost, která otevřena jásá nad jejich spi-

⁴ Pro příklad: John K. Galbraight, *The Affluent Society* (Boston: Houghten Mifflin, 1958), pozn. editora.

sy, netvrdí nebo nevěří, že jde o reálné zobrazení faktů, o kterých se v těchto knihách píše.

Jak nám tyto knihy říkají, tak typický Američan je vrozeně neschopný provádět nejjednodušší úkoly všednodenního života domácnosti. On nebo ona nekoupí to, co potřebují pro vhodné vedení domácích záležitostí. Ve své bezbřehé stupiditě jsou jednoduše podníceni triky a nástrahami byznysu ke kupování neužitečných nebo docela bezcenných věcí. Protože hlavním důvodem pro děláni byznysu je dosažení zisku, a to ne pomocí poskytování statků, které lidé potřebují, ale pomocí toho, že jsou tito lidé zahrnuti zbožím, které by jinak nikdy nevzali, jestliže by mohli odolat psychologickým lstem „Madison Avenue.“⁵ Vrozená nevyhléditelná slabost vůle a intelektu průměrného člověka činí chování nakupujících podobné „dětem.“⁶ Jsou tak snadnou obětí darebáctví čachrářů.

Ani autoři ani čtenáři vášnivých výpadů si nejsou vědomi toho, že jejich doktríny znamenají, že většina národa jsou blbové, neschopní se postarat o své vlastní záležitosti a nutně potřebuje paternalistickou ochranu. Jsou zaujati závistí a nenávisť vůči úspěšnému podnikání v takovém rozsahu, že nedokážou vidět, jak jejich popis

5 Pozn. překl.: Třída v New York City, kde sídlily od 20. let 20. století velké reklamní společnosti.

6 Vance Packard, „Babes in Consumerland,“ *The Hidden Persuaders* (New York: Cardinal Editions, 1957), str. 90-97.

chování spotřebitelů odporuje ve všem, co „klasická“ socialistická literatura obvykle říká o věhlasu proletariátu. Staří socialisté připsali „lidu“, „pracujícím a dřoucím masám“, „manuálním pracovníkům“ všechny kladné rysy intelektu a charakteru. V jejich očích lidé nebyli „dětičkami“, ale tvůrci toho, co je velké a dobré na světě a budovatelé lepší budoucnosti lidského druhu.

Je jistě pravdou, že průměrný obyčejný člověk je v mnoha ohledech slabší než průměrný byznysmen. Ale tato slabost je očividná na prvním místě v jeho omezené schopnosti myslet, pracovat, a tak přispívat více ke společnému produktivnímu úsilí lidstva. Většina lidstva, která uspokojivě dělá rutinní zaměstnání, by sama sebe shledala nedokonalou při provádění výkonů, které vyžadují trochu iniciativy a přemítání. Ale není hloupá při tom, aby řádně řídila svoje domácí záležitosti. Manželé, kteří jsou posláni svými ženami do supermarketu „pro pecen chleba a odcházejí s plnými rukami svého oblíbené potraviny“⁷ nejsou jistě typičtí. Ani žena v domácnosti, která nakoupí bez ohledu na obsah, protože se jí „líbí obal.“⁸

Obecně se připouští, že průměrný člověk vykazuje bídny vkus. Proto byznys, zcela závislý na přízni masy takových lidí, je nucen na trh dodávat podřadnou literaturu a umění. (Jeden z velkých problémů

7 Ibid, str. 95.

8 Ibid, str. 93.

kapitalistické civilizace je, jak učinit vysoce kvalitní počiny možnými v prostředí, v kterém je „správný chlapík“ tím, kdo vede.) Je nadto dobře známo, že mnoho lidí si dopřává zvyky, jejichž výsledkem jsou nežádané efekty. Jak podněcovatelé velké antikapitalistické kampaně vidí, špatný vkus a nebezpečné spotřební návyky lidí a jiná zla naší doby, jsou jednoduše generována PR (public relations) nebo obchodními aktivitami různých odvětví „kapitálu“ — války jsou vytvářeny muničním průmyslem, „obchodníky se smrtí“; kvartální pijáctví alkoholovým kapitálem, bájným „whiskeyovým trustem,“ a pivovary.

Tato filosofie je nejen založená na doktríně vyobrazující obyčejné lidi jako bezelstné hlupáky, kteří mohou být lehce obelstěni soutěží lstivých čachrářů. Také předpokládá navíc nesmyslný teorém, že prodej statků, které spotřebitelé opravdu potřebují a kupovali by je, pokud by nebyli hypnotizováni nástrahami prodávajících je neziskový pro byznys, a že jen prodej statků, které jsou málo anebo zcela neúčinné pro kupující nebo jsou i přímo škodlivé, jim přináší velký zisk. Pokud toto nikdo nepředpokládá, nebude zde žádný důvod usuzovat, že v soutěži na trhu prodávající špatného zboží překonají ty, kteří prodávají dobré zboží. Stejně sofistikované triky, pomocí nichž úlisní prodávající, jak se říká, přesvědčují kupující veřejnost, můžou být také použity těmi, kte-

ří nabízejí na trhu dobré a hodnotné zboží. Ale potom dobré a špatné zboží spolu soutěží za stejných podmínek a není zde žádný důvod činit pesimistické soudy o šancích lepšího zboží. Zatímco oběma druhům zboží — dobrému a špatnému — jsou ve stejné míře nápomocny údajné darebnosti prodávajících, jen lepší zboží si užívá výhody toho, že je lepším.

My nepotřebujeme zvažovat všechny problémy vznesené rozsáhlou literaturou o údajné stupiditě spotřebitelů a o potřebné vládní paternalistické ochraně těchto spotřebitelů. Co je zde důležitější je ta skutečnost, že přes populární dogma o rovnosti všech lidí, je teze o tom, že obyčejný člověk je neschopný, aby zvládl obyčejné záležitosti svého všedního života, podporována velkou částí „levičácké“ literatury.

III.

Doktrína o vrozené psychologické a mentální rovnosti lidí logicky vysvětluje rozdíly mezi lidskými bytostmi tím, že jsou zapříčiněné vlivem po narození. Zdůrazňuje obzvláště roli, kterou hraje vzdělání. V kapitalistické společnosti, říká se, je vyšší vzdělání privilegiem, které je přístupné jen dětem „buržoasie.“ Co je potřebné, je to, aby byl dán přístup do všech škol všem dětem, a tak byl vzdělán každý. Vedeny tímto principem se USA angažovaly ve vznešeném experimentu učinit z každého chlapce a dívky vzdělanou oso-

bu. Všichni mladí muži a ženy měli strávit věk od šesti do osmnácti let ve škole, a co nejvíce z nich mělo nastupovat na vyšší školy. Potom měly intelektuální a sociální rozdíly mezi vzdělanou menšinou a většinou lidu, jejíž vzdělání bylo nedostatečné, zmizet. Vzdělání by více nebylo privilegium; bylo by osudem všech občanů.

Statistiky ukazují, že tento program byl uveden do praxe. Počty vyšších škol, učitelů a studentů se znásobily. Jestliže současný trend bude pokračovat po několik dalších let, cíle reformy bude plně dosaženo; každý Američan absolvuje vyšší školu.

Ale úspěch toho plánu je jen zdánlivý. Byl učiněn možným jen politikou přispědkování jména „vyšší škola“, čímž byla zcela zničena učenecká a vědecká hodnota tohoto jména. Staré vyšší školy dávaly své diplomy jen studentům, kteří přinejmenším získali určité minimální znalosti v některých disciplínách, které byly považovány za základní. To eliminovalo na nižších úrovních ty, kteří postrádali schopnosti a dispozice ke splnění těchto požadavků. Ale nový režim vyšší školy s možností si zvolit předměty ke studiu dle přání studenta, byl velmi zneužíván hloupými nebo línými studenty. Nejen to, že se většina studentů vyšších škol vyhýbá základním předmětům, jako jsou elementární aritmetika, geometrie, fyzika, historie a cizí jazyky, ale každý rok obdrží diplomy z vyšších škol chlapci a děvčata,

kteří mají nedostatky ve čtení a hláskování angličtiny. Je velmi charakteristickou skutečností to, že některé univerzity zjistily, že je nutné poskytovat speciální kursy pro vylepšení umění četby svých studentů. Veškeré vášnivé debaty týkající se osnov vyšších škol, které nyní pokračují již po několik let, jasně ukázaly, že jen omezený počet náctiletých je intelektuálně a morálně schopných získat z návštěvy školy. Pro zbytek osazenstva vyšších škol jsou roky strávené v třídách jednoduše plýtváním časem. Jestliže někdo snižuje učenecký standard vyšších škol a vysokých škol ve snaze zpřístupnit je většině méně nadaných a pilných mladých lidí, aby tito dostali diplomy, jen tím poškodí menšinu těch, kteří mají schopnost výuku využít. Zkušenost posledních dekád amerického vzdělávání potvrzuje ten fakt, že zde existují vrozené rozdíly mezi schopnostmi lidského intelektu, které nemohou být vymýceny pomocí úsilí vzdělání.

IV.

Zoufalý, ale beznadějný pokus zachránit, i přes neoddiskutovatelné důkazy o opaku, teze o vrozené rovnosti všech lidí, jsou motivovány špatnou a neudržitelnou doktrínou týkající se lidové vlády a většinového pravidla. Tato doktrína se snaží ospravedlnit lidovou vládu poukazem na předpokládanou přirozenou rovnost všech lidí. Protože všichni lidé

jsou si rovní, každý jednotlivec se podílí na genu, který osvítil a motivoval největší hrdiny lidské intelektuální, umělecké a politické historie. Jen nepříznivé vlivy po narození brání proletářům od toho, aby se vyrovnali brilantnosti a výkonům nejlepších mužů. Tak nám Trocký říká⁹, že až hanebný systém kapitalismu vydláždí cestu k socialismu, „průměrná lidská bytost vyroste na úroveň Aristotela, Goetha nebo Marxe.“ Hlas lidu je hlas Boží, má vždy pravdu. Pokud se mezi lidmi objeví disentující názor, člověk musí předpokládat, že někdo z lidí se mýlí. Je těžké se vyhnout závěru, že je pravděpodobnější, že se mýlí menšina, než většina. Většina má pravdu, protože je většinou a jako taková je zrozena v budoucnosti převážít. Podporovatelé této doktríny musí zvážit jakékoliv pochybnosti o intelektuální a morální znamenitosti mas a pokusit se nahradit despotismus zastupitelskou vládou.

Nicméně argumenty rozvinuté na podporu zastupitelské vlády klasickými liberály 19. věku — mnoho pomlouvaným Manchesteriánů a obhájců laissez-faire — nemají nic společného s doktrínami vrozené rovnosti lidí a nadlidského vnuknutí mas. Ty jsou založeny na faktu, nejjasněji vysvětleném Davidem Humem (1711–1776), že ti, co jsou u vesla, vždy tvoří malou menšinu proti rozsáhlé většině těch, co

⁹ Lev Trocký, *Literature and Revolution*, překlad R. Strunsky. (Londýn: George Allen and Unwin, 1925), str. 256.

jsou poddáni jejich rozkazům. V tomto smyslu je každý systém vlády vládou menšiny, a jako takový může trvat jen do té doby, kdy je podporován vírou ovládaných, že je pro ně lepší být loajální k lidem v úřadech, než se je pokoušet nahradit jinými lidmi, kteří jsou připraveni přijmout rozdílné metody správy. Pokud tento názor zmizí, mnoho lidí povstane v rebelii a nahradí silou nepopulární držitele úřadů a jejich systémy jinými lidmi a jiným systémem. Ale komplikovaný průmyslový aparát moderní společnosti by nemohl být zachován za stavu záležitostí, v kterém jedinými způsoby, jak většina vynutí svoji vůli, je revoluce. Cílem reprezentativní vlády je vyhnout se znovu opakování násilných narušení míru a jejich zhoubného vlivu na morálku, kulturu a materiální blahobyt. Vláda lidu, tj. zvolených zástupců umožňuje mírovou změnu. Zaručuje souhlas veřejného názoru a principy podle kterých jsou prováděny záležitosti státu. Většinové pravidlo není pro ty, kdo věří ve svobodu, metafyzickým principem, odvozeným od neobhavitelného překroucení biologických důkazů, ale je prostředkem zajištění nepřerušovaného mírového rozvoje civilizačního úsilí lidského druhu.

V.

Doktrína vrozené biologické rovnosti všech lidí vytvořená v 19. věku z kvazi náboženského mysticismu „lidu“, plynule

přešla do dogmatu o nadřazenosti „obyčejného člověka.“ Všichni lidé se rodí rovni. Ale členové horní vrstvy byli naneštěstí zkorumpováni pokušením moci a slabostí pro přepych, který si zajistili pro sebe. Zla trápící lidstvo jsou zaviněna zločiny této hnusné menšiny. Když budou tito zlí lidé připraveni o majetek, zděděná ušlechtilost obyčejného člověka ovládne lidské záležitosti. Bude potěšením žít na světě, v kterém nekonečné dobro a nevyvratitelný génius lidu bude povýšen nejvýše. Nikdy nevysněné štěstí pro každého je pro lidský druh připraveno.

Pro ruské sociální revolucionáře byla tato mystika náhradou za náboženskou praxi Ruské ortodoxní církve. Marxisté se cítili být znepokojení zanícenými nápady svých nejnebezpečnějších soupeřů. Ale Marxův vlastní popis blažených podmínek „vyšších stádií komunistické společnosti“¹⁰ byl ještě optimističtější. Po ukončení sociálních revolucí Bolševici sami přijali kult obyčejného člověka, jakožto hlavní ideologii pro zamaskování svého neomezovaného despotismu malých kliky stranických vůdců.

Tento charakteristický rozdíl mezi socialismem (komunismem, centrálním plánováním, státním kapitalismem nebo jakýmkoliv jiným synonymem, který může člověk preferovat) a tržní ekonomikou (kapitalismem, systémem soukromého

¹⁰ Marx, Critique of the Social Democratic Program of Gotha.

podnikání, ekonomickou svobodou) je tento: v tržní ekonomice jednotlivci jakožto spotřebitelé jsou nadřazenými a určují svými nákupy anebo zdržením se nákupem, co by se mělo vyrábět, zatímco v socialistické ekonomice jsou tyto záležitosti určovány vládou. Za kapitalismu je spotřebitel člověkem, o jehož přízeň se dodavatelé snaží, a kterému při odchodu říkají „děkuji vám“ a „prosím přijďte zase.“ Za socialismu „soudruh“ dostane to, co pro něj velký bratr vytvořil a měl by být vděčný za to, co dostal. Na kapitalistickém Západě je průměrný standard života neporovnatelně vyšší než na komunistickém Východě. Ale je skutečností, že denně narůstající množství lidí v kapitalistických zemích — mezi nimi také tzv. intelektuálové — dychtí po údajně blahodárném vládním řízení.

Je marné vysvětlovat těmto lidem podmínky obyčejného člověka v jeho roli jakožto výrobce a i v jeho roli jakožto spotřebitele za socialistického systému. Intelektuální podřadnost mas je sama nejlépe ukázána v jejich snaze o zrušení systému, v kterém jsou sami nejvýše postavenými a jsou obsluhováni elitou nejtalentovanějších mužů, a v návratu k systému, v kterém by elita s nimi jednala tvrdě. Nenechme se sami pobláznit. Není to pokrok socialismu u zaostalých národů, které nikdy nepřekonaly stádium primitivního barbarství, a u těch, jejichž civilizace ustrnuly před moha staletími, že

prokazují triumfující pokrok totalitářské víry. Je to náš západní okruh, kde socialismus učinil největší kroky. Každý projekt, který zužuje to, co se nazývá „soukromý sektor“ ekonomické organizace, je považován za velmi výhodný, jako progresivní a vůbec je mu jen plaše a stydlivě po krátký čas oponováno. My pochodujeme „kupředu“ k realizaci socialismu.

VI.

Klasičtí liberálové 18. a 19. století zakládali svá optimistická očekávání o budoucnosti lidstva na předpokladu, že menšina významných a čestných mužů bude vždy schopna vést pomocí přesvědčování většinu slabších lidí k míru a prosperitě. Byli si jistí, že elity vždy budou v pozici sto zabránit masám následovat krysaře a demagogy a přijmout politiky, které končí katastrofou. Můžeme nechat nerozhodnuto, zda chyby optimistů se sestávaly z přeceňování elity nebo mas anebo obou. V každém případě je faktem, že ohromná většina našich současníků je fanaticky oddaná politikám, jejichž konečným cílem je zrušení společenského řádu, v kterém je většina vynalézavých občanů poháněna k tomu, aby sloužila masám, co nejlépe možným způsobem. Masy — včetně takzvaných intelektuálů — vášnivě obhajují systém, v kterém nebudou již více zákazníci tím, kdo dává příkazy, ale budou ozubím všemocné authority. Nezáleží na tom, že tento ekono-

mický systém je prodán obyčejnému člověku pod názvem „každému podle jeho potřeb“ a jeho politický a ústavní důsledek, nelimitovaná autokracie samozvaných držitelů úřadů, pod názvem „lidová demokracie.“

V minulosti byla fanatická propaganda socialistů a jejich pomahačů, intervencionistů všech názorových odstínů, ještě oponována ze strany několika ekonomů, státníků a podnikatelů. Ale i tato často chabá a nešikovná obrana tržní ekonomiky se téměř vytratila. Opevněné body amerického snobismu a „patricijství,“ módní, marnotratně dotované university a bohaté nadace jsou dnes mateřskými školami „sociálního“ radikalismu. Milionáři, ne „proletáři“ byli nejúspěšnějšími podněcovateli programu New Deal a „progresivních“ politik, které se objevily. Je dobře známo, že ruský diktátor (N. S. Chruščov) byl na své první návštěvě ve Spojených státech vítán s větší srdečností ze strany bankéřů a presidentů velkých korporací, než ze strany jiných Američanů.

Průběh argumentace takového „progresivního“ podnikatele probíhá tímto způsobem: „Mám důležitou pozici, kterou mám v mém oboru byznysu, kvůli mé vlastní výkonnosti a pílí. Můj vrozený talent, moje zanícení v získávání znalostí potřebných pro provádění velkého byznysu, moje horlivost mne vynesly nahoru. Tyto osobní přednosti by mi zajistily ve-

doucí pozici za jakéhokoliv ekonomického systému. Jakožto šéf důležitého odvětví produkce, bych si také užíval záviděníhodné pozice v socialistickém společenství. Ale můj běžný denní džob by byl za socialismu méně vyčerpávající a rozčilující. Nemusel bych déle žít se strachem, že konkurent mne může překonat tím, že nabídne na trhu něco lepšího anebo levnějšího. Nemusel bych být nadále nucen podrobovat se vrtošivým a nerozumným přáním spotřebitelů. Dal bych jim to, co si já — expert — myslím, že by měli dostat. Vyměnil bych hektické a nervy poškozující pracovní místo byznysmena za důstojnou a uhlazenou funkci veřejného pracovníka. Styl mého života a práce by byly více podobný feudálním způsobům grandů minulosti, než žaludečními vředy sužovanému vedoucímu moderní korporace. Nechme filozofy se trápit opravdovými nebo údajnými nedostatky socialismu. Já z mého osobního bodu pohledu, nemůžu vidět jakýkoliv důvod, proč bych mu měl oponovat. Administrátoři znárodněných podniků ve všech částech světa a ruští představitelé na návštěvě plně souhlasí s mým stanoviskem.“ Není zde samozřejmě žádný velký smysl v sebe klamu těchto kapitalistů a podnikatelů, než ve snech socialistů a komunistů všeho druhu.

VII.

S dnešními ideologickými trendy musí jeden očekávat, že v několika dekadách,

pravděpodobně i před zlověstným rokem 1984, přijme každá země socialistický systém. Obyčejný člověk bude osvobozen od nudné nutnosti řídit svůj vlastní život. Autority mu budou říkat, co má dělat, a co dělat nemá, bude jimi krmen, ubytován, oblečen, vzdělán a zabaven. Ale prvně ze všeho ho zbaví nutnosti používat jeho vlastní rozum. Každý bude zásoben „dle svých potřeb.“ Ale jaké jsou potřeby jednotlivce, to bude určeno autoritami. Jak tomu bylo v dřívějších časech, kdy silnější lidé nesloužili masám, ale ovládali je a panovali jim.

No, tento výsledek není nevyhnutelný. Je to cíl, ke kterému směřují převažující trendy našeho současného světa. Ale trendy se mohou změnit a dosud se vždy měnily. Trend směrem k socialismu tak může být nahrazen jiným trendem. Provést takovou změnu je úkolem vyrůstající generace.

V. Poznámky k ruskému reformnímu hnutí

[Vyšlo prvně v časopise The Freeman v květnu 1966]

Bossové sovětské komunistické administrativy jsou zneklidněni tím faktem, že ekonomické podmínky v zemích, které nepřijaly metody komunistické Internacionály, jsou mnohem více uspokojující než ty v jejich vlastní zemi. Pokud by mohli uspět v udržení svých „soudruhů“ v úplné ne-

znalosti stran pokroků západního kapitalismu, nemusela by je zlobit nízká efektivnost jejich vlastních továren a zemědělských farem. Ale když se nějaké skrovné informace o „hojnosti“ na Západě do SSSR dostanou, jeho páni jsou rozrušeni strachem z pro-kapitalistické reakce ve svém vlastním domě. Tento strach je žene na jednu stranu k rozdmýchávání pobouření všech nad „kapitalistickou částí“ světa a na druhou stranu zveřejňovat různé projekty mající za cíl nějaké malé reformy jejich vlastních metod řízení.

Nikdo dnes není pevněji přesvědčen o neporovnatelné nadřazenosti kapitalistických metod výroby, než „výrobní carové“ zemí za Železnou oponou. Současná síla komunismu je celá dána mentalitou pseudo-intelektuálů západních národů, kteří si ještě užívají výroby svobodného hospodářství.

I.

Tržní ekonomika — kapitalismus — je společenským systémem spotřebitelské suverenity. V jejím rámci existuje jediná metoda vydělávání peněz pro život a k získání vlastnictví, totiž člověk musí sloužit svým bližním, spotřebitelům, nejlepším možným způsobem. Každý den a každou hodinu opakovaný plebiscit určuje znovu a znovu každému jednotlivci jeho výdělků a místo ve společnosti. Ale nákupy a zdržení se nákupu ze strany spotřebitelů alokují vlastnictví všech výrobních

faktorů k těm, kteří uspěli v uspokojování nejvíce žádaných z jejich ještě neuspokojených potřeb nejlepším možným a nejlevnějším způsobem. Vlastnictví materiálních výrobních faktorů může být získáno a udrženo jen tím, že člověk slouží spotřebitelům lépe, než tak činí jiní lidé. Je to vždy odvolatelný lidový mandát jako takový.

Suverenita spotřebitelů není méně úplná, pokud jde o práci, lidský výrobní faktor. Mzdové sazby jsou určeny cenami, které jsou spotřebitelé pomocí nákupu výrobků připraveni zaplatit zaměstnavateli za příspěvek pracujících k procesu výroby. Tak ohodnocení spotřebitelů ustavuje výši odměny každého pracujícího.¹¹ A nemůžeme zapomenout na to, že: ohromná většina spotřebitelů sama vydělává platy a mzdy a je v této své funkci nástrojem při určování své vlastní odměny.

Unikátní efektivnost kapitalistického systému je dána kvůli motivaci, kterou dává každému člověku proto, aby vynaložil své síly na to, aby co nejvíce sloužil svým bližním. Ne vágní altruismus, ale dobře pochopený egoismus pohání člověka, aby vynaložil svoji sílu na službu bližním. Systém ekonomické kalkulace v penězích, obvykle používaném prostředku směny, umožňuje spočítat přesně všechny projekty v předstihu a vý-

¹¹ To je to, co je v žargonu Hollywoodského průmyslu nazýváno běžně jako „box office account.“ Ale je to neméně platné i pro jiná pole podnikání.

sledek každého jednání retrospektivně porovnat, a co je neméně důležité, připsat každému výrobnímu faktoru velikost jeho příspěvku k hospodářskému výstupu.

Charakteristickým rysem socialismu je přesně ten fakt, že nahrazuje tento tržní systém spotřebitelské suverenity (převahy) diktujícím systémem „plánu.“ V plánované ekonomice nejsou jednotlivci poháněni touhou vylepšit svoje vlastní podmínky, ale spíše poslušností a strachem z potrestání. Není možné pro jednotlivého pracujícího, aby vylepšil své vlastní vynakládání sil, sám je zatížen mlčky předpokládaným obětováním, ale jen nekonečně malá částka produktu jeho dodatečného úsilí mu bude sloužit k jeho uspokojení. Na druhou stranu může si plnou radostí užívat bezstarostnosti a lenošení při vykonávání úkolů, které jsou mu přiděleny, zatímco z toho plynoucí poškození celkového národního produktu zkracuje jeho vlastní podíl jen nepatrně.

Ekonomové vždy poukazují na tento vrozený nedostatek socialismu. Dnes všichni lidé v socialistických zemích vědí, že tato kritika byla plně ospravedlněna.¹² Všechny jejich projekty pro vylepšení kvality a zvýšení kvantity ekonomického zboží a služeb se točí kolem tohoto problému. Všechny mají za cíl — naneštěstí marný — objevení návr-

¹² Pozn. překl.: To se nemusí nutně týkat situace, kdy lidé usilovně pracují, aby se vyhnuli trestu. To platilo za socialismu třeba za vlády Stalinovy či Hitlerovy.

hu, který by učinil samotného jednotlivého člena socialistického hospodářství zainteresovaného na výsledku svého vlastního příspěvku ke kolektivnímu úsilí.

Že socialisté uznávají tento fakt a jsou horliví najít nějaká řešení, je samotné velkolepým vyvrácením dvou z nejhrošivějších rozvíjených argumentů ve prospěch socialismu. Na jedné straně socialisté tvrdí, že v tržní ekonomice ti, co vydělávají mzdy, nemají zájem ve vylepšování výstupu své vlastní práce. Očekávají, že socialismus by přinesl bezprecedentní vylepšení příspěvků jednotlivých pracujících, protože každý bude podnícen znalostí toho, že nepracuje pro vykořisťovatele, ale pracuje pro své vlastní lepší zájmy. Na druhou stranu socialisté haní vyhledávání zisku jakožto nejškodlivější a „společnost“ poškozující instituci a dopřávají si snění o požehnanosti toho, co nazývají náhradou výroby pro použití“ na místo „výroby pro zisk.“

Neméně významné doznání zla socialistické ideologie je potvrzeno existencí malých parcel, kteréžto tím, že slouží pro obživu venkovských pracujících (falešně označené jakožto „soukromý zisk“), samotné brání vzniku hladomorů v zemi, která zahrnuje velký kus světové nejúrodnější orné půdy. Naléhavost sovětských výrobních problémů plyne z toho faktu, že ve zpracovatelském průmyslu není po ruce žádný podobný vzor.

II.

Hodně diskutovaný reformní projekt profesora Libermana¹³ a jiných ruských autorů se nedotýká základních charakteristik sovětského systému centrálního plánování všech aktivit, které jsou běžně nazývány jakožto ekonomika. Ani se nezabývá jakýmkoliv způsobem problémem ekonomické kalkulace. (Pro dnešní sovětské plánovače tento problém nemá ještě primární důležitost, když se pohybují v rámci světového cenového systému, jsou v pozici, při které spoléhají na ceny určené na trzích Západu.)

Čeho chtějí reformátoři dosáhnout jen vylepšení v provozování továren a dílen produkujících spotřební zboží přijetím nových metod pro odměňování ředitelů, dozorců nebo předáků. Mzdy takových lidí by měli být tak vyměřeny takovým způsobem, že by tito lidé měli finanční zájmy na výrobě zboží, které je považováno za uspokojující spotřebitele. Je hrubým omylem používat při zabývání se touto záležitostí jakékoliv odkazy na koncept „zisku“ anebo prohlašovat, že navržené metody placení by znamenalo něco jako „sdí-

13 Evsei Liberman (1897-1981) v 60. letech 20. století začal psát v Sovětském svazu o tom, že zisky by měly být „indexem efektivnosti podnikání.“ V roce 1966 byl zaveden plán dávající autonomii 43 různým podnikům v různých průmyslových odvětvích. Výsledkem byl nárůst v produktivitě a mzdách zaměstnanců, vedoucí k větším individuálním úsporám a většímu exportu zboží. Socialism: The Grand Delusion, Brian Crozier a Arthur Selton, edice (New York: UniverseBooks, 1986), str. 138-139. Plán byl trapným úspěchem pro obhájce státního socialismu, pozn. editora.

lení zisku.“ Není zde v rámci socialistického systému žádný prostor pro ustavení a počítání veličin, které by mohly být nazývány jakožto zisk anebo ztráta.

Úkolem výroby je využít dostupné lidské a materiální výrobní faktory pro co nejlepší uspokojování týkající se budoucích potřeb, o kterých dnes není žádná jistá znalost. Technologie označuje různé výrobní faktory, které by mohly být pro tyto účely použity; ukazuje tak cíle, kterých by mohlo být dosaženo, pokud by byly považovány za žádoucí. Vybrat z tohoto ohromného množství možných způsobů výroby ty, které nejpravděpodobněji uspokojí nejnaléhavější potřeby spotřebitelů, je v tržní ekonomice specifickým úkolem podnikatele. Jestliže všichni podnikatelé správně ohodnotí budoucí stav trhu, ceny různých komplementárních výrobních faktorů dosáhnout již dnes výše, která odpovídá tomuto budoucímu stavu. Za takovýchto podmínek žádný podnikatel nezíská některé anebo všechny komplementární výrobní faktory za ceny nižší nebo vyšší, než jsou ty, u kterých pozdější události prokážou, že jsou těmi správnými, žádné zisky nebo ztráty se nemůžou objevit.

Člověk vydělá zisk tím, že utratí méně než to, co — později — obdrží od těch, co nakupují hotový výrobek a člověk utrpí ztrátu, jestliže může prodat hotový výrobek jen za ceny, které nepokryjí náklady, které byly vloženy do výroby. To, co ur-

čuje zisk nebo ztrátu je výběr cíle, který byl určen pro podnikatelské aktivity a výběr metod pro jeho dosažení. Tak jsou to investice, které vyústí buď v zisk anebo ztrátu. Když v socialistickém systému investuje jen „společnost“, jen společnost může mít zisk nebo utrpět ztrátu. Ale v socialistickém systému jsou materiální výrobní faktory produkce „res extra commercium“ (věci, s kterými se nedá obchodovat). To znamená: nemohou být ani koupeny ani prodány, a tak nejsou pro ně určeny žádné ceny. Tak je nemožné zjistit, zda určitá výrobní aktivita vyústí v zisk anebo ztrátu.

Význam kapitalismu spočívá přesně v té skutečnosti, že má tendenci směřovat výrobu do rukou těch podnikatelů, kteří jsou nejúspěšnější v uspokojování poptávek spotřebitelů. V plánované ekonomice takový zabudovaný proces výběru chybí. Není to otázkou toho, zda se plánovací autority mylí nebo nemylí. Spotřebitelé musí vzít zavděk tím, co jim autority nabídnou. Chyby spáchané plánovacími autoritami se nestávají známými, protože zde není žádná metoda, jak je zjistit.¹⁴

V tržní ekonomice vznik zisku demonstruje to, že v očích spotřebitelů jim jeden podnikatel slouží lépe, než tak činí jiní podnikatelé. Zisk a ztráta jsou tak výsledkem porovnání a měření různých vý-

¹⁴ Pozn. překl.: A i pokud by už byly náhodou zjištěny, nemohly by být nijak využity.

konů dodavatelů. V socialistickém systému není nic, co by bylo učinilo možným srovnání mezi vyráběnými komoditami a službami uvedenými v plánu a vytvořenými jeho vykonavateli s něčím, co vzniká z ještě jiných zdrojů. Chování lidí, pro které je předpokládán plán a existující vykonavatelé, kteří ho budou vykonávat, neurčuje, zda zde jsou anebo nejsou lepší proveditelné metody uspokojování jejich potřeb. Pokud se někdo, kdo se zabývá socialismem, vyjadřuje o ziscích, jen vytváří zmatek. Nejsou zde žádné zisky mimo (kapitalistický) „systém zisku a ztrát.“

Jestliže autority slíbí řediteli továrny na obuv odměnu, která je určena jakožto procento z prodejů, nedávají mu podíl na „zisku.“ Ještě méně to může být nazýváno návratem k ziskovému systému. Zisky mohou být vypočítány jen, když člověk odečte celkové náklady od celkových příjmů. Žádná takováto operace nemůže být provedena za podmínek tohoto případu. Celá továrna, plně vybavená, byla předána autoritami do péče ředitele a se vším potřebným materiálem a příkazem vyrábět s pomocí pracujících, kteří jsou přiděleni do tovární pracovní skupiny, konečné množství obuvi pro dodávky do konkrétních obchodů. Není zde žádná dostupná metoda pro zjištění nákladů způsobených všemi operacemi, které předcházejí zásahům páně ředitele. Odměna mu vyplacená, nemůže mít žádný vztah k početní-

mu rozdílu mezi takovými celkovými náklady a výtěžky z prodeje konečného produktu.

III.

Ve skutečnosti problém reforem, jak je dneska vášnivě diskutován v komunistických zemích se nezabývá ziskovostí různých továren a výrobních procesů. Točí se prakticky okolo jiného problému: Je možné v rámci socialistického systému odměňovat pracující, zvláště nadřizené předáky v závodě, podle hodnocení spotřebitelů, lidí, kteréžto hodnocení je připojeno k jejich příspěvku k danému výrobku či službě? V kapitalistické nebo tržní ekonomice je zaměstnavatel vázán vyplatit najímanému pracovníku cenu, kterou jsou spotřebitelé připraveni zaplatit při nákupu jeho výrobků. Jestliže by musel platit více, utrpěl by ztrátu, ztratil by svoje peníze a byl by jakožto podnikatel vytlačen z trhu. Pokud by chtěl platit méně, konkurence jiných zaměstnavatelů by učinila nemožným to, aby našel pomocníky. Za socialismu žádné takové propojení mezi sumou vydanou na výrobu komodity a jejím oceněním ze strany spotřebitelů není možné. Nemůže zde být tak obecně žádná otázka odměny pracujících podle jejich „produktivity“, která je ohodnocena spotřebiteli. Jen ve výjimečných případech je možné oddělit příspěvek jednoho pracujícího takovým způsobem od příspěvků ostatních, že je možné oddělení spotřebi-

telské hodnoty, a tak se stává možným odměňování dle hodnoty. Pro příklad všechna sedadla v operním divadle mohou být prodána za běžnou cenu m . Ale pokud světově uznávaný tenor zazpívá hlavní part, divadlo je vyprodané, i když je divadelní vstupné zvýšeno na $m+n$. Je zřejmé, že takový případ je extrémně vzácný a nemůže být na něj odkazováno za situace, když se někdo zabývá problémem určení mzdových sazeb za socialismu.

Samozřejmě socialistický management může určit pro mnoho druhů práce „normální“ úkoly, které budou pracovníky prováděny, a na jednu stranu odměnit ty, co vykonají více a na druhou stranu penalizovat ty, co selžou ve výrobě dané kvóty. Ale taková norma žádným způsobem nezávisí na jakémkoliv tržním fenoménu. Je výsledkem více nebo méně arbitrárních rozhodnutí autorit.

V tržní ekonomice mzdy vyplácené lidem, kteří vytvoří komodity anebo poskytují služby, které nemohou být prodány na trhu, a pro které proto nejsou dostupné žádné ceny, jsou nepřímo určeny strukturou trhu. Zaměstnavatel — v takových případech jakožto převládající pravidlo — musí vyplatit takovým lidem toho tolik, aby jim zabránil v tom hledat jiné místo na trhu. Takové nepřímé určení výše mezd na trhu je v socialistickém systému také neproveditelné.

Samozřejmě vláda je vždy svobodná v tom, aby poskytla jakémukoliv svému úředníkovi, kterého zaměstnává plat rovný hodnotě, kterou nadřízený vedoucí anebo plánovač připojí ke službám, které poskytuje tento zaměstnanec. Ale to nemá žádnou souvislost se společenským problémem okolo, kterého se tato diskuse točí.

VI. Vyučování ekonomie na univerzitách

[Vyšlo prvně 7. dubna 1952 v časopise „The Freeman“]

Před několika lety sněmovní podvýbor pro reklamu a propagandu při vládě pod vedením předsedy poslance Foresta Ar. Harnesse (1895–1974) zkoumal propagandistické operace federální vlády. Při jedné příležitosti výbor měl jako svědka vládou zaměstnaného doktora. Když byl tento otázan, zda jeho projevy pořádané v celé zemi prezentují obě strany diskuse dotýkající se národního zdravotního pojištění, tento svědek odpověděl: „Nevím, co míníte oběma stranami.“

Tato naivní odpověď vrhá světlo na stav mysli lidí, kteří hrdě sami sebe nazývají progresivními intelektuály. Tito si jednoduše nedovedou představit, že by mohl být vznesen jakýkoliv argument proti různým návrhům, které navrhují. Jak to oni vidí, každý bez pokládání otázek, musí podporovat každý projekt, který má za cíl

více a více vládní kontroly nad všemi aspekty života občanů a jejich chování. Nikdy se nepokoušeli vyvrátit námitky proti jejich doktrínám. Preferují tak, jak paní Eleanor Rooseveltová nedávno učinila ve svém novinovém sloupci, označit ty, s nimiž nesouhlasí, za podvodníky.

Mnoho významných občanů považuje vzdělávací instituce odpovědné za rozšiřování této bigotnosti. Ostře kritizují způsob, jakým jsou vyučovány ekonomie, filosofie, sociologie, historie a politologie na většině amerických univerzit a vysokých škol. Obviňují mnoho učitelů z indoktrinace svých studentů idejemi všeobjímajícího plánování, socialismu a komunismu. Někteří z obviněných zkouší odmítat jakoukoliv odpovědnost. Jiní, kteří zjistili marnost tohoto způsobu obrany, pláčou nad „persekucí“ a porušováním „akademické svobody.“

No, to co je neuspokojující u současných akademických podmínek — nejen v této zemi, ale u většiny cizích národů — není ten fakt, že mnoho učitelů je slepě oddáno veblenovským, marxistickým a keynesiánským omylům, a zkouší přesvědčit své studenty, že nemůže být vznesena žádná udržitelná obhajoba proti tomu, co nazývají progresivními politikami. Jejich nebezpečí je spíše nutno vidět v tom faktu, že tvrzení těchto učitelů není vystaveno na akademické půdě žádné kritice. Pseudo-liberálové si monopolizovali učitelská místa na mnoha univerzitách.

Jen lidé, kteří s nimi souhlasí, jsou jmenováni učiteli a jsou používány jen učebnice podporující jejich myšlenky. Základní otázkou není to jak se zbavit nejapných učitelů a bídných učebnic. Je to o tom, jak dát studentům příležitost slyšet něco o myšlenkách ekonomů, kteří odmítají principy intervencionistů, inflacionistů, socialistů a komunistů.

1. Metody „progresivních“ učitelů

Ilustrujme si tuto záležitost při hodnocení nedávno vydané knihy. Profesor Harvardské univerzity editoval s podporou poradního výboru, jehož členové jsou sami všichni profesori ekonomie na Harvardské univerzitě, sérii učebnic, „Economic Handbook Series.“ V této sérii byl publikován svazek o socialismu. Jeho autor Paul M. Sweezy (1910–2004) začíná svoji předmluvu s tvrzením, že tato kniha „je psaná ze stanoviska socialisty.“ Redaktor série profesor Seymour E. Harris ve svém úvodu jde o krok dále v tvrzení, že autorův „pohled je blíže skupině, která určuje sovětskou politiku, než skupině, která nyní [1949] drží otěže moci v Británii.“ To je mírný popis toho faktu, že svazek je od první do poslední stránky nekritickým chvalořečením sovětského systému.

Nyní je dokonale legitimním, aby pan Sweezy napsal knihu a profesori ji redigovali a vydali. Spojené státy jsou svobodnou zemí — jednou z mála svo-

bodných zemí, které na světě zůstávají — a ústava a její dodatky garantují každému právo myslet, jak chce a vydat tiskem, co si myslí. Sweezy bezděčně poskytli velkou službu bystré veřejnosti. Jeho svazek jasně ukazuje každému soudnému čtenáři zběhlému v ekonomii, že nejvýznamnější advokáti socialismu jsou se svým rozumem v koncích, neví, jak poskytnout nějaký hodnověrný argument pro svoji víru a jsou zcela ztraceni při vyvrácení jakýchkoliv seriózních námitek vznesených proti socialismu.

Ale kniha není psána pro důvtipné učence dobře obeznámené se společenskými vědami. Je, jak zdůrazňuje redaktorův úvod, psána pro obecného čtenáře ve snaze popularizovat ideje, a zvláště pro použití při vyučování. Laici a studenti, kteří nevědí nic nebo ví jen velmi málo o dotčených problémech, budou čerpat celou svoji znalost o socialismu z této knihy. Postrádají seznámení s teoriemi a fakty, které by jim dovolily vytvořit si nezávislý názor o různých doktrínách vyložených autorem. Budou akceptovat všechny jeho teze a popisy jako nespornou vědu a moudrost. Jak by mohli být tak troufalí a pochybovat o spolehlivosti knihy, naspané, jak praví úvod, „autoritou“ na tomto poli a sponzorované výborem profesorů ctihodného Harvardu!

Nedostatek výboru nemá být viděn v té skutečnosti, že vydali takovou knihu, ale

ve skutečnosti, že jejich série obsahuje jen tuto knihu o socialismu. Kdyby měli spolu s knihou dra Sweezyho, publikován další svazek kriticky analyzující komunistické ideje a výkony socialistických vlád, nikdo by je nemohl vinit z rozšiřování komunismu. Slušnost by je měla pohánět dát kritikům socialismu a komunismu stejné šance vyložit jejich názory studentům univerzit a vysokých škol, jakou dali dr. Sweezymu.

Na každé stránce knihy dra Sweezyho může člověk nalézt opravdu úžasná tvrzení. Tak při zabývání se problémem občanských práv za socialistického režimu, jednoduše Sweezy přirovnává sovětskou ústavu k americké ústavě. Obě, jak deklaruje, jsou: „obecně akceptované jako prohlášení ideálů, které by měly vést aktivity jak státu, tak jednotlivých občanů. Že tyto ideje nejsou vždy splněny — ani v Sovětském svazu ani ve Spojených státech — je jistě jak pravdivé, tak důležité; ale neznamená to, že by neexistovaly nebo by mohly být ignorovány, ještě méně, že by mohly být transformovány do svého opaku.“

Ponechme stranou většinu toho, co by mohlo být předloženo k vyvrácení této úvahy, je zde potřeba říci, že americká ústava není jen nějakým ideálem, ale platným právem země. K zabránění tomu, aby se z ní stalo mrtvé písmo, je zde nezávislé soudnictví mající vrchol v Nejvyšším soudě. Bez takových strážců práva a

legálnosti může být jakékoliv právo ignorováno a obráceno v jeho opak. Byl si dr. Sweezy někdy vědom takových nuancí? Opravdu věří, že miliony hynoucí v sovětských vězeních a koncentracích můžou apelovat na habeas corpus?

Řekněme to ještě jednou: Dr. Sweezy má právo — přesně proto, že Americká listina svobod není jen nějakým ideálem, ale vynutitelným právem — převádět každý fakt v jeho pravý opak. Ale profesori, kteří předávají chválu na Sověty svým studentům bez toho, aby je informovali o názorech oponentů socialismu, nemají přicházet s pláčem stran honu na čarodějnice, jestliže jsou kritizováni.

Profesor Harris ve svém úvodu tvrdí, že „ti, kdož se obávají nepatřičného vlivu chystaného svazku, se mohou těšit na chystaného společníka, svazek o kapitalismu v této sérii napsaného někým, kdo je oddán soukromému vlastnictví tak jako je Dr. Sweezy oddán socialismu.“ Tento svazek napsaný profesorem Davidem McCordem Wrightem (1909–1968) z Virginické univerzity byl mezitím publikován. Zabývá se jen příležitostně socialismem a pokouší se vyvrátit některé menší socialistické omyly jako je doktrína odumírajícího státu, doktrína, kterou dnes i ti nejfanatictější sovětští autoři vyhostili na nevýznamnou pozici. Ale to jistě nemůže být požadováno za uspokojující náhradu anebo vůbec náhradu za důkladné kritické zkoumání celého tělesa socialistických a

komunistických idejí a politováníhodných selhání všech socialistických experimentů.

Někteří učitelé zkouší vyvrátit obvinění z ideologické netolerance namířené proti jejich univerzitám a demonstrovat svoji vlastní nestrannost příležitostným pozváním disentujícího outsidera, aby oslovil studenty. To je jen pro oko. Jedna hodina dobré ekonomické teorie proti několika letům indoktrinace chyby! Autor může citovat z dopisu, v kterém odmítl jedno takovéto pozvání: „Co činí nemožným, abych mohl přednášet o fungování tržní ekonomiky v jedné krátké lekci — jedno zda 50 minut anebo dvakrát 50 minut — je ta skutečnost, že lidé ovlivnění převažujícími idejemi o ekonomických problémech, jsou plni chybných názorů, které se týkají tohoto systému. Jsou přesvědčeni, že ekonomické deprese, masová nezaměstnanost, monopoly, agresivní imperialismus a války a chudoba větší části lidstva jsou zaviněny neregulovaným fungováním kapitalistického způsobu výroby. Pokud lekce nerozptýlí každé z těchto dogmat, zanechaný dojem u obecnostva bude nedostatečný. Ale vyvrácení jednoho z těchto uvedených témat vyžaduje mnohem více času, než je mi přiděleno v mém programu. Posлуhači si budou myslet: „Ještě se nezmínil o tomto.“ Nebo „Učinil jen několik příležitostných poznámek o tomto.“ Moje lekce by je mohla utvrdit v jejich nepochopení

ohledně systému... Pokud by to bylo možné vyložit fungování kapitalismu v jednom nebo dvou proslovech, bylo by plýtváním času držet studenty ekonomie několik let na univerzitách. Bylo by těžké vysvětlit, proč musí být o tomto předmětu psány objemné učebnice... To je důvod, který mne vede, ač nerad k odmítnutí vaší vřelé nabídky.“

2. Údajná nestrannost univerzit

Pseudo-progresivističtí učitelé omlouvají svoji politiku zabránění přístupu k učitelským pozicím těch, které špiní jako staromódní reakcionáře tím, že je nazývají jako zaujaté. Odkazování na zaujatost je docela mimo, jestliže žalobce není v pozici, kdy by předvedl jasně, v čem spočívá nedostatek doktríny zastávané špiněným autorem. Jediná věc, která je důležitá je to, zda je doktrína dobrá anebo není dobrá. To by mělo být určeno fakty a deduktivním uvažováním. Jestliže nemůže být vznesen žádný obhajitelný argument k tomu, aby zneplatnil nějakou teorii, tak ji ani přinejmenším neubírá z její správnosti to, že je autor onálepkován. Jestliže na druhou stranu byla nesprávnost doktríny již jasně demonstrována pomocí nevyvratitelného řetězce uvažování, není zde žádná potřeba tvrdit, že autor je zaujatý.

Životopisec se může pokusit vysvětlit jasně vyvrácené chyby osoby, o jejímž životě, píše pomocí zpětného hledání za-

ujatosti. Ale takové psychologické interpretace nejsou důležité pro diskusi, která se týká správnosti nebo nesprávnosti nějaké teorie. Profesoři, kteří nazývají ty, jež s nimi nesouhlasí, jako zaujaté, jen přiznávají svoji neschopnost objevit jakoukoliv chybu v teoriích svých odpůrců.

Mnoho „progresivistických“ profesorů po nějaký čas sloužilo v různých vládních agenturách, jejichž názvy jsou plné zkratk. Úkoly jim svěřené v různých úřadech byly jen pomocného charakteru. Dávali dohromady statistiku a psali memoranda, která jejich nadřízení, ať už politici anebo někdejší manažeři korporací, zaregistrovali bez toho, aby je četli. Profesoři nepřinesli do úřadů vědecký duch. Ale úřady jim daly mentalitu autoritářů. Nedůvěřují obyvatelům a považují Stát (s velkým S) za Bohem poslaného strážce ubohých poddaných. Jen vláda je nestranná a nezaujatá. Kdokoliv odporuje jakémukoliv rozšiřování vládní moci, je dle tohoto důkazu demaskován jako nepřítel společnosti. Tím se prokazuje, že „nenávidí“ Stát.

Ale jestliže nějaký ekonom oponuje socializaci průmyslu, neznamená to, že „nenávidí“ Stát. Jednoduše tvrdí, že společnost je lépe obsluhována soukromým vlastnictvím výrobních faktorů, než veřejným vlastnictvím. Nikdo nemůže předstírat, že zkušenost se znárodněnými podnikáními rozporuje tento názor. Dalším

typickým byrokratickým předsudkem, který profesori získají ve Washingtonu, je nazývat postoj těch, co oponují vládním řízením a vytvořením nových úřadů jako „negativismus.“ Ve světle této terminologie vše, co bylo dosaženo americkým systémem individuálního podnikání, je jen „negativní“; byrokraté sami jsou „pozitivní.“

Je zde navíc falešná antiteze „plánovat nebo neplánovat.“ Jen totalitářské vládní plánování, které redukuje občany na pouhé pěšáky zkonstruované byrokracií je nazýváno plánováním. Plány jednotlivých občanů jsou jednoduše „žádnými plány.“ Jaká sémantika!

3. Jak je učena moderní historie

Progresivní intelektuál hledí na kapitalismus jako na nejstrašnější ze všech zel. Lidský druh, tvrdí, žil ve starých dobrých časech dosti vesele. Ale potom, jak řekl jeden britský historik, „padla jako válka nebo mor“ na lidi Průmyslová revoluce. „Buržoasie“ změnila hojnost na nedostatek. Několik boháčů si užívá veškerý luxus. Ale, jak sám Marx pozoroval, pracující „se propadali více a více“, protože buržoasie „je neschopná zajistit existenci svých otroků v rámci jejího otrokářství.“

Ještě horší jsou intelektuální a morální důsledky kapitalistického způsobu výroby. Je zde ale jeden prostředek, o kterém progresivci věří, že osvobodí lidstvo od bídy a degradace vytvořené laissez-faire a

drsného individualismu, totiž přijetí centrálního plánování, systému, s kterým úspěšně experimentují Rusové. Je pravdou, že výsledky získané od Sovětů nejsou ještě úplně uspokojivé. Ale tyto nedostatky byly zapříčiněny pouze zvláštními podmínkami Ruska. Západ se vyhne ruským úskalím a realizuje stát blahobytu bez nahodilých vlastností, které jej zdeformovaly v případě Ruska a Hitlerova Německa.

Takové je filosofické myšlení na nejnoučasnějších školách a propagované romány a dramatickými kusy. Je to tato doktrína, která vede aktivity téměř všech vlád. Americký „progresivec“ se cítí zahanben tím, co nazývá sociálním zaostáváním své země. Považuje za povinnost Spojených států podporovat marnotratně socialistické vlády ve snaze jim umožnit pokračovat v rušivých socialistických dobrodružstvích. V jeho očích je opravdovým nepřítelem amerického lidu Big Byznys, tj. podnikání, která poskytují běžnému americkému člověku nejvyšší životní standard, který kdy byl v historii dosažen. Jásá nad každým krokem směrem na cestě ke všeobecnému ovládnutí byznysu jako nad pokrokem. Špiní všechny ty, kteří poukazují na škodlivé důsledky plýtvání, deficitního utrácení a spotřebovávání kapitálu jako reakcionáře, ekonomické rojalisty a fašisty. Nikdy se nezmíní o nových a vylepšených výrobcích, které byznys skoro každý rok učiní přístupnými pro masu. Ale

je u vytržení u dosti problematického pokroku výstavby přehrad Tennessee Valley Authority, jehož deficit je pokrýván dobře z daní získaných od Big Byznysu.

Nejaslepenější vykladači této ideologie mohou být nalezeni na univerzitních katedrách historie, politické vědy, sociologie a literatury. Profesori těchto kateder využívají výhody k tomu, aby přednášeli o ekonomických záležitostech, hovoří tak o předmětu, s kterým nejsou vůbec seznámeni. To je obzvláště flagrantní v případě historiků. Způsob, jakým se nakládalo s historií za posledních 200 let, je opravdu skandální. Teprve nedávno začali významní učenci demaskovat hrubé omyly Luja Brentana, manželů Webbových, Hammondů, Tawneye, Arnolda Toynbeeho, Élie Halévyho, Beardů a jiných autorů. Na posledním setkání Montpélerinské společnosti držitel křesla předsedy ekonomické historie na Londýnské ekonomické škole, profesor T. S. Ashton představil článek, ve kterém zjistil, že obecně přijímané pohledy na ekonomický rozvoj 19. století „nejsou ze strany ekonomického smyslu informované ani trochu.“ Historici ohýbali fakta, když fabrikovali mýtus o tom, že „dominantní forma organizace v průmyslovém kapitalismu, továrna, vyrostla ne z poptávky obyčejných lidí, ale z poptávky bohatých a vládců.“

Pravdou je, že charakteristických rysem kapitalismu byla a je masová výroba

pro potřebu mas. Kdykoliv továrna s metodami masové výroby pomocí motorem poháněných strojů přišla do nového oboru výroby, začala s výrobou levného zboží pro široké masy. Továrny se pustily do výroby uhlazenějšího a tím dražšího zboží pouze až v pozdějším stádiu, když bezprecedentní zlepšení, které přivodily v životním standardu mas, učinilo rozumným aplikovat metody masové produkce také pro fajnovější druhy zboží. Big byznys zásobuje potřeby mnoha lidí; závisí výhradně na spotřebě mas. Ve své funkci spotřebitele je běžný člověk suverénem, jehož nákupy anebo zdržení se nákupu rozhoduje o osudu podnikatelských aktivit. „Proletář“, spotřebitel, o kterém se mnoho mluví, má vždy pravdu.

Nejpopulárnější metodou odsuzování kapitalismu je činit ho zodpovědným za každé podmínky, které jsou považovány za nevyhovující. Tuberkulóza, a ještě před několika lety syfilis byly nazývány nemocemi kapitalismu. Bída množství milionů lidí v zemích jako je Indie, které nepřijaly kapitalismus, je dávana za vinu kapitalismu. Je smutným faktem, že lidé se stávají senilními ve vysokém věku a nakonec umřou. Ale to se nestane jen prodavačům, ale také zaměstnavatelům, a nebylo to méně tragické v předkapitalistické době, než je tomu za kapitalismu. Prostituce, pijáctví a narkomanství jsou nazývány kapitalistickými neřestmi.

Kdykoliv lidé diskutují údajné přečiny kapitalismu, učení profesori nebo sofistickovaní umělci odkazují na vysoké příjmy filmových hvězd, boxerů a zápasníků. Ale kdo přispěl více k těmto příjmům, miliónáři nebo „proletáři“?

Musí být připuštěno, že nejhorší excesy v této propagandě nejsou páčány profesory ekonomie, ale učitelé jiných společenských věd, novináři, spisovatelé a někdy i ministři. Ale zdroj, z kterého všechno tento hektický fanatismus příští je učení předané „institucionalistickou“ školou ekonomické politiky. Všechna tato dogmata a omyly můžou být nakonec vystopována nazpět k údajným ekonomickým doktrínám.

4. Zavržení dobré ekonomie

Marxisté, Keynesiánci, stoupenci Thorsteina B. Veblena (1857–1929) a jiných „progresivistů“ vědí velmi dobře, že jejich doktríny nemohou obstát před jakýmikoliv kritickými analýzami. Jsou si plně vědomi toho faktu, že jeden zástupce dobré ekonomie v jejich oddělení by znehodnotil všechno jejich učení. To je to, proč jsou tak horliví v zabránění každému „ortodoxnímu“ v přístupu do opěrných bodů jejich „ne-ortodoxie.“

Nejhorším následkem tohoto zavržení dobré ekonomie je ten fakt, že nadaní mladí absolventi se straní kariéry akademických ekonomů. Nechtějí být bojkotováni universitami, recenzenty knih

a vydavatelskými firmami. Dávají přednost tomu jít do byznysu nebo provozovat právníčinu, kde bude jejich talent obstojně ohodnocen. Jsou to především ti se sklonem ke kompromisu, ti, co nejsou horliví při hledání nedostatků mainstreamové doktríny, kteří aspirují na učitelské pozice. Zůstalo zde málo kompetentních mužů, aby nahradili významné učence, kteří zemřeli nebo dosáhli důchodového věku. Mezi nastupující generací učitelů jsou stěží nějakí hodnotní nástupci takových ekonomů jako Frank A. Fetter a Edwin W. Kemmerer z Princetonské university, Irving Fisher z Yaleho university a Benjamin M. Anderson z Kalifornské university (Berkeley).

Je zde jen jeden způsob nápravy této situace. Skutečným ekonomům musí být dána stejná příležitost na našich fakultách, které si dnes užívají jen advokáti socialismu a intervencionismu. To není jistě příliš velký požadavek, dokud tato země není ještě totalitní.

B. POLITIKA A HISTORIE

Převzato z knihy Ludwiga von Misesse „Omnipotent Government: The rise of the total state and total war“ (Auburn: Ludwig von Mises Institute 2010).

I. Socialista Ferdinand Lassalle

Bylo by pravděpodobně možné se zabývat pruským ústavním konfliktem¹⁵ bez jakékoliv zmínky o jméně Ferdinand Lassalle. Lassalova intervence neměla vliv na průběh událostí. Ale věštila něco nového; byl to úsvit sil, které předurčily formu osudu Německa a západní civilizace.

Když pruští progresivisté¹⁶ byli zaměstnání ve svém zápase za svobodu, Lassalle je napadl hořce a vášnivě. Snažil se podněcovat pracující, aby ustoupili od svých sympatií k progresivistům. Hlásal evangelium třídní války. Progresivisté, jakožto reprezentanti buržoazie, tvrdil, jsou smrtelnými nepřáteli práce. Neměli byste bojovat se státem, ale s třídou vykořisťovatelů. Stát je váš přítel; samozřejmě,

15 Pozn. překladatele: konflikt mezi pruským panovníkem Vilémem I. a poslaneckou sněmovnou, která zamítla reformu armády, nakonec byla reforma prosazena díky dosazení Otty von Bismarcka do funkce pruského ministerského předsedy.

16 Pozn. překladatele: tehdy šlo o liberály.

ne stát ovládaný panem Bismarckem, ale stát kontrolovaný mnou, Lassallem.

Lassalle nebyl na výplatní pásce Bismarcka, jak ho někteří podezřívají. Nikdo nemohl uplatit Lassalla. Jen po jeho smrti, někteří z jeho bývalých přátel brali vládní peníze. Ale vzhledem k tomu, že oba Bismarck a Lassalle napadali progresivisty, stali se skutečnými spojenci. Lassalle se velmi brzy přibližoval Bismarckovi. Ti dva se zvykli setkávat tajně. Až o mnoho let později bylo tajemství těchto vztahů odhaleno. Je zbytečné diskutovat, zda započítí a trvání kooperace mezi těmito dvěma ambiciózními muži by v něco vyústilo, kdyby Lassalle nezemřel krátce po těchto setkáních na zranění v souboji (31. srpna 1864). Oba se zaměřovali na nejvyšší moc v Německu. Ani Bismarck ani Lassalle nebyl připraven se zříci svého nároku na první místo.

Bismarck a jeho vojenští a aristokratičtí přátelé nenáviděli liberály tak důkladně, že by bývali byli připraveni pomoci získat socialistům moc v zemi, jestliže by se sami ukázali být příliš slabými udržet svoji vlastní vládu. Ale oni byli — pro tentokrát — dosti silní udržet na těsné uzdě progresivisty. Nepotřebovali Lassallovu podporu.

Není pravdou, že Lassalle poskytl Bismarckovi ideji, že revoluční socialismus je mocným spojencem v boji proti liberalismu. Bismarck již dlouho věřil, že nižší vrstvy jsou lepšími roajalisty než střední

vrstvy. Kromě toho, jako pruský vyslanec v Paříži měl příležitost pozorovat práci césarismu. Pravděpodobně byla jeho záliba v univerzálním a rovném volebním právu zesílena jeho rozhovory s Lassallem. Lassalova strana byla ještě příliš malá, aby byla považována za důležitou. V době Lassalovi smrti „Allgemeine Deutsche Arbeitverein“¹⁷ neměl více než 4 000 členů.

Lassalova agitace nebránila aktivitám progresivistů. Byla to pro ně obtíž, ne překážka. Ani se nemohli nic přiučit z jeho doktrín. Že pruský parlament byl jen podvod, a že armáda byla pevností pruského absolutismu, nebyly pro ně novinky. Bylo to přesně tak, že věděli, že bojují ve velkém konfliktu.

Lassalova krátká demagogická kariéra je pozoruhodná, protože po prvýkrát se v Německu ideje socialismu a etatismujevily na politické scéně jako opozice k liberalismu a svobodě. Lassalle nebyl sám nacionální socialista; ale byl nejvýznačnějším předchůdcem nacionálního socialismu, a prvním Němcem, který usiloval o pozici führera. Odmítl všechny hodnoty osvícenství a liberální filosofie, ale ne jak to dělali romantičtí velebitelé středověku a královského legitimismu. Popíral je; ale sliboval zároveň jejich realizaci v plnějším a širším smyslu. Liberalismus, tvrdil, usiluje o falešnou svobodu,

¹⁷ Pozn. překladatele: přeloženo jako Všeobecný německý dělnický spolek.

ale já vám přinesu pravou svobodu. A pravá svoboda znamená všemocnost vlády. Není to policie, kdo je nepřítelem svobody, ale je to buržoasie.

A byl to Lassalle, kdo vyslovil slova, která charakterizují nejlépe duch nadcházejícího věku: „Stát je bůh“.

II. Liberálové a militaristé v Prusku

Dolní komora pruského parlamentu Abgeordnetenhaus¹⁸ byla založena na universálním volebním právu. Občané každého okresu byli rozděleni do tří skupin, každá z nich vybírala stejné množství volitelů pro konečné hlasování, kterým byl poslanec za okrsek zvolen. První skupina byla formována těmi dospělými mužskými obyvateli, kteří platili nejvyšší daně a pospolu přispívali jednou třetinou na celkové množství daní vybraných v okrese; druhá skupina z těch, kdo pospolu přispívali druhou třetinou, a třetí skupina těch, kteří pospolu přispívali třetí třetinou. Tak bohatší občané měli větší volební právo než chudí občané z jejich okrsku. Střední vrstvy v hlasování převažovaly. Pro parlament (Reichstag) Severoněmeckého spolku a později pro říši nebyla žádná taková diskriminace aplikována. Každý dospělý muž měl svůj hlas přímo ve volbě, která zvolila zástupce okrsku; volební právo nebylo jen univerzální, ale bylo také rovné a přímé. Tak se chudší vrstva národa stala více po-

18 Pozn. překladatele: čili poslanecká sněmovna.

liticky vlivnou. Bylo cílem jak Bismarcka, tak Lassalla oslabit tímto volebním systémem sílu liberální strany. Liberálové si byli plně vědomi, že nová metoda hlasování by po nějaký čas podkopala jejich parlamentní sílu. Uvědomili si, že vítězství liberalismu by mohlo být dosaženo jen úsilím celého národa. Nebylo důležité mít majoritu liberálů v komoře, ale mít majoritu liberálů mezi lidmi, a tím v armádě. V pruské poslanecké sněmovně progresivisté¹⁹ přečíslovali přátele vlády. Nicméně liberalismus byl bezmocný, protože král mohl ještě věřit v oddanost velké části armády. Co bylo nutné, bylo přivést k oddanosti liberalismu zpátečnické ignorantské masy, jejichž politická indiference byla zárukou absolutismu. Jen tehdy mohl nadejít den lidové vlády a demokracie.

Liberálové se proto nebáli, že by nový volební systém odložil nebo seriózně ohrozil jejich neúprosné konečné vítězství. Výhled pro bezprostřední budoucnost nebyl moc potěšitelný, ale konečné vyhlídky byly excelentní. Člověk se mohl podívat jen do Francie. V této zemi také autokrat opíral svůj despotismus o loajalitu armády a o univerzální a rovné volební právo. Nyní byl císař²⁰ poražen a demokracie triumfovala.

Liberálové se neobávali socialismu. Socialisté dosáhli nějakých úspěchů. Ale

19 Pozn. překladatele: tj. liberálové.

20 Pozn. překladatele: Napoleon III.

mohlo se očekávat, že rozumní pracující by brzy objevili nepraktičnost socialistických utopií. Proč by měli námezdní pracující, jejichž životní standard se denně zlepšoval, být oklamáni demagogy, kteří — jak zvěsti šeptali — byli placeni Bismarkem?

Až později si liberálové začali uvědomovat změny odehrávající se v mentalitě národa. Po mnoho let věřili, že jde jen o dočasné zhoršení situace, krátkou reakcionářskou událost, která odsouzena, velmi rychle zmizí. Každý podporovatel nových ideologií byl pro ně buď uvedený v omyl anebo odrodilec. Ale počty těchto odpadlíků narůstaly. Mladí se již více nepřipojovali k liberální straně. Staří bojovníci za liberalismus se unavili. S každou novou volební kampaní se jejich šik stal řidší; s každým rokem se reakcionářský systém, který nenáviděli, stal mocnějším. Někteří věrní mužové ještě lpěli na idejích svobody a demokracie, statečně bojující proti spojenému útoku na liberalismus zprava i zleva. Ale byli ztracenou skupinou. Mezi těmi narozenými po bitvě u Hradce Králové ²¹ se téměř nikdo nepřipojil k liberální straně. Liberálové vymírali. Nová generace dokonce neznala ani význam tohoto slova.

21 Pozn. překladatele: roku 1866.

III. Socialismus v Rusku a Německu

Pokus ruských bolševiků a německých nacionálních socialistů transformovat socialismus z programu do reality se nemusel potýkat s problémem ekonomické kalkulace za socialismu. Tyto dva socialistické systémy pracují ve světě, jehož velká část ještě lne k tržní ekonomice. Vládcí těchto socialistických států provádějí kalkulace, dle kterých se rozhodují, na základě cen ustavených v zahraničí. Bez pomoci těchto cen by jejich akce byly bezcílné a bez plánu. Jen pokud se odvolávají na cenový systém, jsou schopni kalkulovat, vést účty a připravovat svoje plány. S tímto faktem na paměti můžeme souhlasit s tvrzením různých socialistických autorů a politiků, že socialismus v jedné nebo jen několika zemích není ještě pravým socialismem. Samozřejmě tito lidé přikládají svému tvrzení rozdílný význam. Snaží se říci, že plného požehání socialismu může být dosaženo jen v socialistické komunitě zahrnující celý svět. Zbytek z nás, naproti tomu musí uznat, že socialismus vyústí v kompletní chaos právě, jestliže je aplikován ve větší části světa.

Německý a ruský systém socialismu mají společný ten fakt, že vláda má plnou kontrolu nad výrobou. Rozhoduje, co bude vyráběno a jak. Přiděluje každému jedinci podíl spotřebního zboží pro jeho spotřebu. Tyto systémy by nebyly nazývány socialistickými, pokud by byly jiné.

Ale je zde rozdíl mezi těmito dvěma systémy — ačkoliv se netýká podstaty rysů socialismu.

Ruský model socialismu je čistě byrokratický. Všechna ekonomická podnikání jsou odděleními vlády, podobně jako správa armády a poštovního systému. Každá továrna, obchod nebo farma stojí ve stejném vztahu k nadřízené centrální organizaci, jako poštovní úřad k ministerstvu pošty.

Německý model se liší od ruského v tom, že (zdánlivě a nominálně) udržuje soukromé vlastnictví způsobu produkce a drží si vzezření řádných cen, mezd a trhů. Nicméně zde nejsou již dále podnikatelé, ale jen vedoucí závodů (Betriebsführer). Tito obchodní vedoucí provádějí nákupy a prodeje, platí pracovníky, dělají dluhy, a platí úroky a amortizaci. Neexistuje zde pracovní trh; mzdy a platy jsou určeny vládou. Vláda říká obchodním vedoucím, co a jak produkovat, za jakou cenu a od koho nakupovat, za jakou cenu a komu prodávat. Vláda předpisuje komu a za jakých podmínek kapitalisté musí svěžit svoje fondy a kde a za jaké mzdy musí pracující pracovat. Tržní směna je jen klam. Všechny ceny, mzdy a míry úroků jsou určeny centrální autoritou. Jsou cenami, mzdami a úrokovými měrami jen, co do vzhledu; v realitě jsou jenom tendencemi v kvantitativních popisech vládních příkazů. Vláda, ne spotřebitelé, řídí produkci. To je socialismus s vnějším vze-

zřením kapitalismu. Některá označení kapitalistické tržní ekonomiky zůstaly, ale znamenají něco zcela jiného od toho, co znamenají v opravdové tržní ekonomice.

Provedení modelu v každé zemi není tak rigidní, aby nedovolovalo nějaké odlišnosti od jiných modelů. V Německu jsou také továrny a obchody přímo řízené vládními úředníky; speciálně národní železniční systém; jsou zde vládní uhelné doly a národní telegrafní a telefonní linky. Většina z těchto institucí jsou zbytky znárodnování provedeného předchozími vládami za režimu německého militarismu. V Rusku na druhou stranu zůstaly některé zdánlivě nezávislé obchody a farmy. Ale tyto výjimky nemění obecnou charakteristiku těchto dvou systémů.

Není náhodou, že Rusko adoptovalo byrokratický model a Německo model Zwangswirtschaftu.²² Rusko je největší země na světě a je řídko osídlena. V rámci svých hranic má nejbohatší zdroje. Je od přírody mnohem lépe obdařena než jiná země. Může se bez velkých škod na blahobytu své populace zříci zahraničního obchodu a žít v ekonomické soběstačnosti. Nebýt překážek, které carismus prvně uvalil na kapitalistický způsob produkce a následně nedostatků bolševického systému, si Rusové i bez zahraničního obchodu bývali mohli dlouho užívat nejvyššího životního standardu na

22 Pozn. autora: řízeného hospodářství.

světě.²³ V takovéto zemi není aplikace byrokratického systému produkce nemožná, za podmínky, že management je schopen používat pro ekonomickou kalkulaci ceny ustavené na trzích cizích kapitalistických zemí, a aplikovat techniky vyvinuté podnikáním v kapitalistických zemích. Za takových podmínek socialismus nevyústí v kompletní chaos, ale jen v extrémní chudobu. Před pár lety na Ukrajině, nejúrodnější zemi Evropy,

²³ Poznámka překladatele: Možná to zní až příliš optimisticky, minimálně řadu technických vynálezů by bylo nutné exportovat.

mnoho milionů lidí doslova zemřelo hladu.^{24 25}

V převážně industriální zemi jsou podmínky jiné. Charakteristickým rysem převážně industriální země je to, že populace žije ve velkém rozsahu z dová-

24 Poznámka překladatele: Soukromě poznamenávám, že tento přístup má několik problémů: A) trhy v různých zemích se liší, co do skladby produktů a rozsahu jejich výroby. Nabídka surovin, polotovarů, chutě, zájmy a myšlení spotřebitelů, přírodní poměry, dopravní poměry a podobně se od sebe v různých oblastech země prokazatelně liší (axiom rozmanitosti). Někde není třeba steaků, jinde je po nich jen malá poptávka a jinde je jí, ale jinak udělané. Čili někde není možné žádné ceny přenést, protože tyto prostě jinde neexistují a jinde ceny sice existují, ale zobrazují dosti rozdílné skutečnosti; B) pro plynulejší řešení nerovnováh na trhu — čili vykrytí rozdílů mezi poptávkou a nabídkou — je sice nepochybně nutné používat stávající ceny, ale to samo o sobě nestačí, protože podnikatelé musí na základě rozptýlených, subjektivně vnímaných, implicitních, praktických (nejsou teoretické povahy) a obtížně sdělitelných (sdělují se ve zkrácené čili zkomprimované podobě) informací vytvářet budoucí odhady těchto cen, a teprve na základě těchto odhadů jednat při snaze vykrytí poptávku spotřebitelů a její změny. Shrnutí: současné ceny jsou jen nezbytným základem, který sám o sobě není dostatečný. Čili plánovači ze socialistického státu, kteří přebírají ceny v kapitalistické cizině, hledí vzad a přebírají de facto rychle zastarávající informace. Je však nutné hledět zároveň i vpřed!; C) [Úzce souvisí s bodem A] rozdílná životní úroveň a rozdílná kapitálová vybavenost ekonomik vedou k tomu, že metody produkce v každé zemi budou jiné a jiné budou i potřeby spotřebitelů. Například v chudší zemi se budou více poptávat levnější motorky než relativně dražší auta, a zároveň se zde motorky budou vyrábět na starším vybavení, které je náročnější na potřebu pracovní síly a naopak méně na strojní vybavení. Cena motorky z bohatší kapitalistické země tak bude zobrazovat jinou tržní situaci a tedy i informaci, než cena v socialistické zemi. Tento rozdíl bude časem vzrůstat, jak se bude životní úroveň a rozdílná kapitálová vybavenost ekonomik zvětšovat, protože kapitalistická ekonomika bude růst rychleji a socialistická

ženého jídla a dovážených surovin.²⁶ Za tyto importy musí země platit exportem průmyslového zboží, které je produkováno hlavně z importovaných surovin. Její vitální síla leží v jejich továrnách a jejím zahraničním obchodě. Ohrožení efektivnosti průmyslové produkce je

bude stagnovat či chudnout. Bohatství společnosti je totiž především dáno co nejsprávnější akumulací kapitálu, v čemž socialistické ekonomiky beze sporu zaostávají za těmi kapitalistickými. Dojde tak za nějaký čas k situaci, kdy někdo bude aplikovat ceny, které odpovídají ekonomice roku 1900, na ekonomiku, která se nachází ve stavu roku 1850. Přičemž už jen řadu produktů z ekonomiky roku 1850 v ekonomice roku 1900 nenajdeme; D) V reálném světě socialistické země přebírají ceny od zemí se smíšeným socialisticko-kapitalistickým systémem hospodářství (sociálně tržní hospodářství), kde ceny jsou často deformovány vládními politikami, jejichž dopady je však stěžejí možné kvantifikovat, a těchto politik je navíc často velké množství; E) Samotní socialističtí vládcí chtějí realizovat své ekonomické zájmy a záměry, a to prakticky vždy ve větším rozsahu, než to dělají vládcí zemí se smíšeným socialisticko-kapitalistickým systémem. A už to, že na tyto své záměry a zájmy použijí nemalou část výrobních faktorů (půda, práce a kapitál), bude odlišovat stav socialistické země od toho, jak funguje kapitalistická ekonomika, z které se přejímají ceny. Použití těchto výrobních faktorů na potřeby vládců, způsobí, že spotřebitelé v socialistickém hospodářství budou moci být uspokojeni menším množstvím zbylých výrobních faktorů. Jejich cíle a potřeby a vnímání prostředků pro jejich dosažení se tak zákonitě změní a budou dosti odlišné od světa spotřebitelů v kapitalistické zemi. Navíc dojde ke změnám ve struktuře zaměstnanosti. To opět vzdaluje ekonomiku, která přejímá ceny, od kapitalistické ekonomiky, která tyto ceny poskytuje.

25 Poznámka překladatele: Je nutné podotknout, že Sověti v SSSR vyjma některých carských průmyslových měst (Moskva, Petrohrad atd.) stavěli velkopřmyslové závody doslova na zelené louce. Zatímco jejich kolegové nacionální socialisté zdědili již průmyslově rozvinutou zemi s velkým množstvím malých a středních průmyslových podniků. Nároky na přísné byrokratické řízení socialistického hospodářství v Německu by tak byly mnohem

ekvivalentní ohrožení základů výživy. Jestliže závody produkují hůře anebo při větších nákladech, nemohou soutěžit na světovém trhu, kde musí získat komodity zahraničního původu. Jestliže vývoz poklesne, dovoz jídla a jiných nezbytností přiměřeně k tomu poklesne; národ ztratí svůj hlavní zdroj pro živobytí.

Nyní je Německo převážně průmyslovou zemí. Dělal velmi dobře, když v letech předcházejících První světovou válku, jeho podnikatelé neustále rozšiřovali své exporty. Neexistovala žádná jiná země v Evropě, v které by se životní standart mas zlepšil rychleji než v císařském Německu. Pro německý socialismus nepřicházelo v úvahu napodobovat ruský model. Pokoušet se o to, by ihned zničilo aparát německého exportního obchodu. Náhle by byl národ rozmazlený pokrokem kapitalismu uvržen do bídy. Byrokraté nemohou soutěžit se zahraničními trhy; prosperují jen, když jsou kryti státem, s jeho nátlakem a donucením. Tak němečtí socialisté byli přinuceni, převzít zdroje metodami, které nazývali jako německý socialismus. Tyto metody, pravda,

a mnohem větší a řízené hospodářství se muselo jevit jako schůdnější varianta.

26 Poznámka překladatele: Spojené státy americké, ačkoliv země s nejvíce efektivním a největším průmyslem, nejsou převážně industriální zemí, když těží z rovnováhy mezi jejím zpracovatelským průmyslem a svojí produkcí jídla a surovin. Na druhou stranu Rakousko, jehož průmysl je malý ve srovnání s americkým, je převážně průmyslové, protože závisí ve velkém rozsahu na importovaném jídle a surovinách a musí exportovat téměř polovinu svého průmyslového výstupu.

jsou mnohem méně účinné, než soukromá iniciativa. Ale jsou mnohem více účinné než byrokratický systém Sovětů.

Tento německý systém má dodatečnou výhodu. Němečtí kapitalisté a vedoucí závodů (Betriebsfýreři), bývalí podnikatelé, nevěří ve věčnost nacionálně socialistického režimu. Naopak jsou přesvědčeni, že Hitlerova vláda jednoho dne zkolabuje, a že potom obnoví svoje vlastnictví továren, které byly v jejich majetku před nacionálně socialistickými časy. Vzpomínají, že za první světové války je Hindenburgův program také fakticky zbavil majetku, a že s pádem císařské vlády, své vlastnictví obnovili. Věří, že se to stane znovu. Jsou proto velmi pečliví při provozování závodů, jejichž jsou nominálními vlastníky a obchodními vedoucími. Dělají, co mohou, aby zabránili plýtvání a udržovali investovaný kapitál. Je to jen díky těmto sobeckým zájmům vedoucích závodů, že německý socialismus zajistil adekvátní produkci výzbroje, letadel a lodí.

Socialismus by byl úplně nepraktický, kdyby byl ustaven jako celosvětový systém produkce, a tak připravený o možnost provádění ekonomických kalkulací. Omezený na jednu nebo několik zemí uprostřed světa kapitalistické ekonomiky je jen neefektivním systémem. A ze dvou modelů jeho realizace je ten německý méně neúčinný než ten ruský.²⁷

27 Poznámka překladatele: Na tom nemění nic ani vítězství bolševiků nad nacionálními socialisty ve druhé

IV. Agresivní nacionalismus

Etatismus — ať intervencionismus nebo socialismus — musí vést ke konfliktu, válce a totalitárnímu útisku velké části obyvatel. Správný a pravý stát za etatismu, je stát, v kterém já nebo moji přátelé, mluvící mým jazykem a sdílející moje názory je nadřazený. Ostatní státy jsou nežádoucí. Nikdo nemůže popřít, že existují v tomto nedokonalém světě. Ale jsou to nepřátelé mého státu, jediného spravedlivého státu, i když tento stát ještě neexistuje mimo mé sny a přání. Náš německý nacistický stát, říká Steding, je říše; ostatní státy se od ní liší. Politika, říká přední nacionální socialistický právník Carl Schmitt, je diskriminací mezi přáteli a nepřáteli.

Za účelem porozumění těmto doktrínám se musíme prvně podívat na liberální postoj k problému jazykových antagonismů.

Ten, kdo žije jako člen jazykové minority v rámci komunity, kde jiná jazyková skupina tvoří majoritu, je zbaven

světové válce. Bolševici totiž jednak svoje hospodářství zmobilizovali mnohem více než nacionální socialisté a přivedli tak spotřebitelskou poptávku na velmi nízkou úroveň. Dále těžili z velkých dodávek západních spojenců (nešlo ani tak o zbraně, ale třeba o 100 % konzervovaných potravin, 60 % nákladních automobil, 25 % leteckého benzínu atd., které Sověti během válek použili) či kopírování západní techniky (sovětské stíhačky létaly prakticky výhradně s upravenými (a nekvalitními) kopiemi amerických a francouzských motorů). A konečně z toho, že Německo muselo nasadit část svých sil a zejména výrobních kapacit na jiné fronty.

prostředků vlivu na politiku země (nezvažujeme zde speciální případ, v kterém taková jazyková minorita okupuje privilegovanou pozici a utiskuje většinu, jako například německy mluvící aristokraté v baltských vévodstvích²⁸ v letech předcházejících rusifikaci těchto provincií). V rámci demokratické komunity veřejný názor určuje výsledek voleb, a tím i politická rozhodnutí. Kdokoliv chce, aby jeho ideje převažovaly v politickém životě, se musí pokusit ovlivnit názor veřejnosti skrze projevy a psaní. Jestliže uspěje v přesvědčení svých spoluobčanů, jeho ideje získají podporu a přetrvávají.

Tohoto boje idejí se nemohou jazykové menšiny zúčastnit. Jsou tichými diváky politických debat, z kterých vychází rozhodující hlas. Nemohou participovat v diskuzích a jednáních. Ale výsledek se týká také jejich osudu. Pro ně demokracie znamená sebeurčení; jiní lidé je řídí. Jsou druhořadnými občany. To je důvodem, proč lidé v demokratickém světě považují za nevýhodu být členy jazykové menšiny. To také zároveň vysvětluje, proč neexistovaly jazykové konflikty ve starších časech, když nebyla žádná demokracie. V časech demokracie lidé většinou preferují žít v komunitách, kde mluví stejným jazykem jako jejich spoluobčané. Proto v plebiscitech týkajících se otázky, ke kterému státu by měla provincie příslušet, lidé jako pravidlo, ale ne vždy, volí ve

28 Pozn. překladatele: Estonsko, Kuronsko.

prospěch země, kde by nebyli členy jazykové minority.

Ale poznání tohoto faktu nevede v žádném případě liberalismus k principu národovosti. Liberalismus neříká: každá jazyková skupina by měla vytvořit jeden stát a ne více, a každý jednotlivý člověk příslušející k této skupině, pokud je to vůbec možné, by měl příslušet k tomuto státu. Také neříká: Žádný stát by neměl zahrnovat několik jazykových skupin. Liberalismus postuluje sebeurčení. Že lidé při vykonávání tohoto práva se nechají vést zvažováním jazyka, je pro liberalismus jednoduše fakt, ne princip nebo morální zákon. Jestliže se lidé rozhodnou jinak, což byl případ například německy mluvících Alसानů, je to jejich vlastní věc. Takové rozhodnutí také musí být respektováno.

Ale v našem věku etatismu je to jiné. Etatistický stát musí nezbytně rozšířit svoje teritorium na maximum. Výhody, které může garantovat svým občanům, se zvětšují v proporcii k jeho teritoriu. Vše co může intervencionistický stát poskytnout, může být poskytnuto ve větší hojnosti větším státem než státem menším. Privilegia se stanou více hodnotnými, když existuje větší teritorium, na kterém jsou platná. Esencí etatismu je brát od jedné skupiny, aby se mohlo dávat druhé skupině. Čím více je možné brát, tím více je možné dávat. Je v zájmu těch, jimž vláda přeje, aby se jejich stát stal co největším, jak je jen možné. Politika teritoriální ex-

panze se stává populární. Lidé se stejně jako vlády stávají horlivci v dobývání. Každá záminka k agresi je domněle správná. Lidé potom rozeznávají jen jeden argument pro preferování míru: předpokládaný protivník je dosti silný k odražení jejich útoku. Běda slabosti!

Domácí politiky nacionalistických států jsou inspirovány cílem vylepšovat podmínky některých skupin občanů uvalením zla na cizince a ty občany, kteří používají cizí jazyk. V zahraniční politice ekonomický nacionalismus znamená diskriminaci cizinců. V domácí politice znamená diskriminaci občanů, kteří hovoří jiným jazykem než vládnoucí skupina. Tito páriové nejsou vždycky menšinovými skupinami v technickém smyslu. Německy mluvící obyvatelé Meranu, Bozenu a Brixenu jsou majoritami ve svých oblastech; jsou minoritami jen proto, že jejich země byla anektována Itálií. To stejné platí pro Němce na Chebsku, pro Ukrajince v Polsku, Maďary v Sikulské oblasti v Transylvánii, Slovince v Italy okupovaném Kraňsku. Ten, kdo mluví cizím mateřským jazykem ve státě, kde dominuje jiný jazyk, je vyděděncem, tím komu jsou občanská práva prakticky odepřena.

Nejlepší příklad politických následků tohoto agresivního nacionalismu poskytují podmínky ve východní Evropě. Jestliže se zeptáte představitelů jazykových skupin východní Evropy, co by považovali za férové určení jejich národních států, a

jestliže vyznačíte tyto hranice na mapě, objevíte, že větší část tohoto teritoria je nárokována přinejmenším dvěma národy a ne nezanedbatelná třemi nebo i více národy. Každá jazyková skupina brání svoje nároky jazykovými, rasovými, historickými, geografickými, strategickými, ekonomickými, sociálními a náboženskými argumenty. Žádný národ není připraven upřímně se zříci posledního ze svých nároků z důvodu výhodnosti. Každý národ je odhodlán uchýlit se ke zbraním pro uspokojení svých nároků. Každá jazyková skupina proto považuje svoje nejbližší sousedy za smrtelné nepřátele a spoléhá stran sousedových sousedů na jejich ozbrojenou podporu svých vlastních teritoriálních nároků proti společnému nepříteli. Každá skupina zkouší profitovat z každé příležitosti k uspokojení svých nároků na účet svých sousedů. Historie posledních dekád prokazuje správnost tohoto melancholického popisu.

Vezměme pro příklad případ Ukrajinců. Po stovky let byli pod jhem Rusů a Poláků. Dnes neexistuje žádný ukrajinský národní stát. Jeden by mohl předpokládat, že mluvčí lidu, který má tak hojné zkušenosti s tvrdostí nelítostného zahraničního útla-ku, by byli rozumní ve svých nárocích. Ale nacionalisté si jednoduše nemůžou pomoci. Tak Ukrajinci nárokují oblast větší než 360 000 čtverečných mil s celkovou populací nějakých šedesát milionů, z nichž je i dle jejich vlastních prohlášení jen „více

než čtyřicet milionů“ Ukrajinců. Tito utiskovaní Ukrajinci by nebyli spokojeni s jejich vlastním osvobozením; usilují o to utlačovat dvacet nebo více milionů ne-Ukrajinců.

V roce 1918 nebyli Češi spokojení s ustavením jejich vlastního nezávislého státu. Včlenili do svého státu miliony německy mluvících lidí, všechny Slováky, desítky tisíc Maďarů,²⁹ Ukrajince z Podkarpatské Rusi³⁰ a — kvůli rozvažování ohledně řízení železnice — nějaké oblasti dolního Rakouska³¹. A jaký pohled stýká Polská republika, která se za 21 let své nezávislosti pokusila násilně oloupit tři ze svých sousedů — Rusko, Litvu a Československo — o části jejich teritorií!³²

Tyto podmínky byly správně popsány Augustem Strindbergem v jeho trilogii „Do Damašku“:

Otec Melcher: „U stanice Amsteg, na Gotthartské dráze jsi pravděpodobně viděl věž zvanou hrad Zwing-Uri; je oslavována Schillerem v jeho „Vilému Tellovi“. Stojí zde jako pomník nelidského útlaku, kterým obyvatelé Uri trpěli z rukou německých císařů! Milé! Na italské straně Svatého Gottharta leží stanice Bellinzona, jak víš. Je tam mnoho věží, ale nejpoz-

29 Pozn. překladatele: správně stovky tisíc.

30 Pozn. překladatele: čili Rusíny.

31 Pozn. překladatele: Valticko a část Vitorazska.

32 Pozn. autora: popravdě však Těšínsko, Vilensko a Lvov byly obydleny převážně Poláky, jiné oblasti však nikoliv; Polsko se snažilo ovšem i o některá německá území.

ruhodnější je hrad d'Uri.³³ Je to pomník nelidského útlaku, kterým trpěl italský kanton z rukou obyvatel Uri. Rozumíš?”

Neznámý: „Svobodu! „Svobodu, dej nám, abychom mohli utlačovat.“

Nicméně, Strindberg nepřidává, že tři kantony Uri, Schwyz a Unterwalden v době liberalismu 19. století mírově kooperovaly s Ticinem, jehož obyvatele utiskovali po téměř tři sta let.

V. Totální válka

Knížata starého režimu toužila po rozmachu. Využívala každé příležitosti k vedení válek a dobývání. Organizovala — poměrně malé — armády. Tyto armády bojovaly své bitvy. Občané nenáviděli války, které pro ně znamenaly zlo a daňové zatížení. Ale výsledek kampaní je nezajímal. Bylo pro ně více či méně nepodstatné, zda jim vládl Habsburk anebo Bourbon. V těch dnech Voltaire prohlásil: „Lidé jsou neteční k válkám svých vládců.“

Moderní válka není válkou královských armád. Je to válka lidí, totální válka. Je to válka států, které nenechávají svým poddaným jakoukoliv soukromou sféru; považují celou populaci za část ozbrojených sil. Kdokoliv nebojuje, musí pracovat za účelem podporování a výzbroje armády. Armáda a lidé jsou to samé. Občané se zani-

33 Pozn. překladatele: též Castelgrande.

ceně podílejí na válce. Je to jejich stát, jejich Bůh, kdo bojuje.

Agresivní války jsou dnes populární u těch národů, které jsou přesvědčeny, že jen vítězství a dobývání může zlepšit materiální stránku jejich života. Na druhou stranu občané napadených národů vědí velmi dobře, že musí bojovat za své vlastní přežití. Tak má každý jednotlivec na obou stranách žhavé zájmy na výsledku bitev.

Anexe Alsaska-Lotrinska Německem roku 1871 nepřinesla žádnou změnu v bohatství anebo příjmu průměrného německého občana. Obyvatelé anektované provincie si podrželi svoje majetková práva. Stali se občany říše a vyslali své zástupce do Reichstagu. Německá státní pokladna vybírala daně v nově získaných teritoriích. Ale na druhou stranu nesla výlohy na administraci těchto teritorií. To bylo v časech laissez faire.

Staří liberálové měli pravdu ve svém tvrzení, že žádný občan liberálního národa nemá zisk z vítězné války. Ale v dnešním věku migračních a obchodních překážek je tomu jinak. Každý kdo vydělává mzdu a každý rolník je poškozován politikou zahraničních vlád, která brání jeho vstupu do zemí, v kterých přírodní podmínky produkce jsou lepší než v jeho rodné zemi. Každý nádeník je poškozován cly cizích zemí na vývozy penalizující prodej produktů jeho práce. Když vítězná válka zničí takovéto obchodní a migrační překážky,

dotčené materiální stránce blahobytu mas se tím pomůže. Tlak na domácí pracovní trh může být zmírněn emigrací části pracovníků. Emigranti³⁴ na nových územích vydělají více peněz a restrikce v nabídce práce na domácím trhu práce vede ke vzestupu mzdových sazeb také doma. Zrušení zahraničních tarifů zvyšuje vývozy a tak poptávku na domácím pracovním trhu. Doma se přestává obdělávat nejméně úrodná půda a zemědělci odchází do oblastí, v kterých je lepší půda ještě dostupná. Průměrná produktivita práce na celém světě narůstá, protože produkce za nejméně nepříznivých podmínek je v emigrantských zemích omezována a nahrazena expanzí produkce v imigrantských zemích, které nabízejí příznivější fyzikální příležitosti.

Ale na druhou stranu zájmy pracujících a rolníků v relativně nezalidněných zemích jsou poškozeny. Pro ně tendence ke srovnání mzdových sazeb a zemědělského výnosu (na hlavu u člověka obdělávajícího jednotku půdy), která je neodmyslitelná ve světě volného pohybu práce, vyústí pro nejbližší budoucnost v pokles příjmů, bez ohledu na to, jaké mohou být pozdější přínosy volné mobility.

Bylo by bezvýznamné poukazovat na to, že v relativně nezalidněných státech existuje nezaměstnanost, především

34 Pozn. překladatele: přicházející za prací a nikoliv sociálními dávkami, což nebylo v Misesových časech možné.

v Austrálii a USA, a že imigrace by jen vyústila v nárůst hodnot nezaměstnanosti, a nikoliv ve zlepšení podmínek imigrantů. Nezaměstnanost jako masový fenomén je vždy důsledkem vynucení minimálních mezd větších než potenciální mzdy, ke kterým by vedl trh bez státních zásahů. Pokud by se odbory opakovaně nepokoušely zvednout mzdové sazby nad potenciální tržní mzdové sazby, neexistovala by zde žádná trvalá nezaměstnanost mnoha pracujících. Problémem není rozdílná výše minimální mzdy v různých zemích, ale rozdíly oproti potencionálním mzdovým sazbám. Kdyby zde nebyly žádné manipulace odborů se mzdami, Austrálie a USA by mohli absorbovat mnoho milionů imigrujících pracujících, dokud by nebylo dosaženo vyrovnání mezd. Tržní mzdové sazby jak v průmyslu, tak v zemědělství jsou několikanásobně větší v Austrálii, na Novém Zélandě a v severní Americe než v Evropě. To je skrze ten fakt, že v Evropě jsou málo výnosné doly pořád dolovány, zatímco mnohem výnosnější doly jsou v zámoří nevyužity. Evropští zemědělci orají skalnatou a neplodnou půdu v Alpách, Karpatech, Apeninách a balkánských pohorích a písčitou půdu v severovýchodním Německu, když v USA a Austrálii leží miliony akrů úrodnější půdy nedotčeny. Všem těmto lidem je bráněno v přestěhování se do míst, kde by jejich dřina a problémy byly mnohem produktivnější a

kde by mohly poskytnout lepší služby spotřebitelům.

Nyní si můžeme uvědomit, proč etatismus musí vyústit ve válku, když odstrčení věří, že mohou zvítězit. Když se věci takto mají ve věku etatismu, Němci, Italové a Japonci by možná dosáhli zisku z vítězné války. Není to válečná kasta, která žene Japonsko do nelítostné agrese, ale zvažování mzdové politiky, která se neliší od politik odborů. Australské odborové svazy si přejí uzavření svých přístavů imigrantům v zájmu zvýšení mzdových sazeb v Austrálii. Japonští pracující si přejí otevřít australské přístavy z důvodu zvýšení mzdových sazeb pracovníků své rasy.

Pacifismus je ztracen ve věku etatismu. Za starých časů královského absolutismu filantropové oslovovali krále takto: „Měj soucit s trpícím lidem; buď velkorysý a milosrdný! Můžeš samozřejmě získat z vítězství a dobývání. Ale mysli na žal vdov a sirotků, bídu mrzáků, zohavených a postižených, bídu těch, jejichž domy byly zničeny! Vzpomeň si na přikázání: Nezabiješ! Zřekni se slávy a vzestupu! Udržuj mír!“ Kázali k hluchým uším. Potom přišel klasický liberalismus. Ten nebrojil proti válce; měl ustavit podmínky, za kterých by se válka nevyplácela, zrušit válku vypořádáním se s jejími příčinami. Toto neuspělo, protože se objevil etatismus. Když pacifisté naší doby říkají lidem, že válka nemůže zlepšit jejich blahobyt, mýlí se.

Agresivní národy zůstávají přesvědčeny, že vítězná válka by mohla vylepšit osud jejich občanů.

Tato uvažování nejsou obhajobou pro otevření USA a britských dominií německým, italským a japonským imigrantům. Za současných podmínek by USA a Austrálie mohli jednoduše spáchat sebevraždu připuštěním nacionálních socialistů, fašistů a Japonců. Mohli by rovnou kapitulovat před führerem a japonským císařem. Imigranti z těchto totalitních zemí jsou dnes předvojem jejich armád, pátou kolonou, jejíž invaze by učinila všechny opatření na obranu bezcennými. Amerika a Austrálie si můžou zachovat svou svobodu, svoji civilizaci a svoje ekonomické instituce jen pevnými překážkami pro vstup poddaných diktátorů. Ale tyto skutečnosti jsou výsledkem etatismu. V liberální minulosti imigranti nepřicházeli jako předvoj dobývání, ale jako loajální občané svých nových zemí.

Nicméně, bylo by vážným opomenutím nezmínit ten fakt, že překážky proti imigraci jsou doporučovány mnoha současníky bez jakéhokoliv odkazu na problém mzdových sazeb a zemědělských výnosů. Jejich cílem je zachování existující geografické segregace různých ras. Argumentují: západní civilizace je výsledkem pokroku indoevropské rasy západní a střední Evropy a jejich potomků v zámoří. Zahynula by, pokud by byly země obydlené obyvateli Západu převálcovány rodi-

lými Asiaty a Afričany. Taková invaze by poškodila jak obyvatele Západu, tak Asiaty a Afričany. Segregace různých ras je výhodná pro všechny lidi, protože brání rozpadu západní civilizace. Jestliže Asiaté a Afričané zůstanou v těch částech světa, v kterých žijí po mnoho tisíciletí, budou čerpat výhody z dalšího pokroku civilizace bílého muže. Vždy budou mít před svými očima předlohu ke kopírování a adaptování pro svoje vlastní podmínky. Pravděpodobně ve vzdálenější budoucnosti sami přispějí svým dílem k dalšímu pokroku kultury. Pravděpodobně v tu dobu bude vhodné odstranit segregáční překážky. V naší době — říkají — takové plány jsou mimo diskusi.

Nemusíme zavírat oči nad tím, že takovéto pohledy se setkávají se souhlasem velké většiny. Bylo by zbytečné popírat, že existuje nechuť k opuštění geografické segregace různých ras. I mužové, kteří jsou poctiví ve svém uznání kvalit a kulturního pokroku barevných a ostře odpovídají jakékoliv diskriminaci [tehdy samozřejmě nešlo o pozitivní diskriminaci, pozn. překladatele] namířené proti členům těchto ras, kteří již žijí uprostřed bílé populace, oponují masové imigraci barevných. Je zde jen málo bílých mužů, kteří by se nezachvěli hrůzou nad obrazem milionů černých a žlutých žijících v našich zemích.

Vytvoření systému vhodného pro harmonickou koexistenci a mírovou ekono-

mickou a politickou kooperaci mezi různými rasami je úkol, který bude vyřešen příštími generacemi. Ale lidé zcela jistě selžou ve vyřešení tohoto problému, jestliže se nevzdají zcela etatismu. Nezapomeňme, že aktuální hrozba pro naši civilizaci nepochází z konfliktů mezi bílými a barevnými rasami, ale z konfliktů mezi různými lidmi Evropy a potomky Evropanů. Někteří publicisté prorokují přicházející rozhodující střet mezi bílou rasou a barevnými rasami. Realitou našich časů, nicméně, je válka mezi skupinami bílých národů a mezi Japonci a Číňany, kteří jsou obojí žluté rasy. Tyto války jsou plodem etatismu.

VI. Socialismus a válka

Socialisté trvají na tom, že válka je jedním z mnoha zel kapitalismu. V nastávajícím ráji socialismu, tvrdí, nebudou více války. Samozřejmě mezi námi a touto mírovou utopií, budou ještě vybojovány nějaké občanské války. Ale s nevyhnutelným triumfem komunismu všechny konflikty zmizí.

Je dosti jasné, že s dobytím celého povrchu země jedním vládcem, by všechny zápasy mezi státy a národy zmizely. Jestliže by socialistický diktátor uspěl v dobytí každé země, nebyly by zde déle žádné externí války, za předpokladu, že

O. G. P. U.³⁵ by bylo dosti silné zabránit rozpadu Světového státu. Ale to je pravdou pro jakéhokoliv dobyvatele. Jestliže by to mongolští velcí chánové dotáhli do konce, též by udělali svět bezpečným pro věčný mír. Je velice škoda, že křesťanská Evropa byla tak tvrdohlavá a nekapitulovala dobrovolně před jejich nároky na světovládu.

Nicméně mi nezvažujeme projekty po světovou pacifikaci skrze světové dobývání a zotročení, ale to jak dosáhnout světa, v kterém nejsou více příčiny konfliktů. Taková možnost byla zahrnuta v projektu liberalismu pro hladkou kooperaci demokratických národů za kapitalismu. To zkrachovalo, protože svět opustil jak liberalismus, tak kapitalismus.

Existují dvě možnosti pro svět objímající socialismus: koexistence nezávislých socialistických států na jedné straně nebo ustavení jednotný svět zahrnující socialistické vlády na druhé straně.

První systém by stabilizoval existující nerovnosti. Byly by zde bohatší národy a chudší národy, země jak málo zalidněné, tak přelidněné. Jestliže by lidský druh zavedl tento systém před sto lety, tak by bylo nemožné využít ropná pole Mexika nebo Venezuely, založit gumové plantáže v Malajsii nebo rozvinout banánovou produkci ve Střední Americe. Národy, kterých se to týká, postrádaly jak kapitál, tak tré-

35 Pozn. autora: Sjednocené státní politické správy v leninském a stalinském SSSR.

nované lidi k využití jejich přírodního bohatství. Socialistické schéma není kompatibilní se zahraničními investicemi, mezinárodními půjčkami, placením dividend a úroků, a všemi takovými kapitalistickými institucemi.³⁶

Zvažme, jaké podmínky by byly v takovém světě koexistence socialistických národů. Jsou zde nějaké přelidněné země obydlené bílými pracovníky. Pracují ke zlepšení svého životního standardu, ale jejich úsilí je mařeno nedostatečnými přírodními zdroji. Nutně potřebují suroviny a potraviny, které by mohly produkovat jiné, lépe vybavené země. Ale tyto země, které příroda favorizovala, jsou řídko obydlené a mají nedostatek kapitálu potřebného k rozvinutí jejich zdrojů. Jejich obyvatelé nejsou ani dosti přičinliví ani zkušení, aby profitovali z bohatých zdrojů, kterými je příroda zahrnula. Jsou bez iniciativy; Inou k starodávným metodám produkce; nemají zájem na zlepšení. Nejsou horliví produkovat více gumy, cínu, kopry a juty a vyměňovat tyto produkty za zboží vyrobené v cizině. Ale tímto postojem ovlivňují standart života těch lidí, jejichž hlavní sortimentem je jejich umu a píle. Budou tito lidé ze zemí zanedbaných přírodou připraveni trvat na takovém stavu

36 Poznámka překladatele: Zahraničními investice, mezinárodní půjčky, placení dividend a úroků byť cizím socialistickým vládám by znamenalo, že ekonomika není zcela socialistická a tedy není zcela ovládána zdejší vládou. Reálné socialistické ekonomiky východní Evropy v tomto směru udělaly pragmatický úrok od doktríny čistého socialismu.

věcí? Budou ochotni pracovat tvrději a produkovat méně, protože favorizované děti přírody se neústupně vyhýbají využívat svoje bohatství více efektivním způsobem?

Nevyhnutelně z toho vyplyne válka a dobývání. Pracující z poměrně přelidněných oblastí provedou invazi do poměrně málo zalidněných oblastí, dobijí tyto země a anektují je. A budou následovat války mezi dobyvateli o rozdělení kořisti. Každý národ je připraven věřit, že nezískal svůj férový podíl, že jiné národy mají příliš mnoho a měli by být přinuceny opustit část svého lupu. Socialismus v nezávislých národech vyústí v nekonečné války.

Toto rozvažování je nutné pro vysvětlení nesmyslných marxistických teorií imperialismu. Všechny tyto teorie, ačkoliv si navzájem odporují, mají jeden společný rys: všechny zastávají názor, že kapitalisté jsou horliví po zahraničním investování, protože produkce doma tenduje, s vývojem kapitalismu, k redukci míry zisku, a protože domácí trh za kapitalismu je příliš úzký k absorbování celého objemu produkce. Tato touha kapitalistů k exportům a zahraničním investicím, je považována za určující pro třídní zájmy proletářů. Krom toho, to vede k mezinárodním konfliktům a válkám.

Přesto kapitalisté neinvestují v cizině za účelem odepření zboží domácí spotřebě Naopak, oni tak dělají ve snaze zásobovat domácí trh se surovinami a potravi-

nami, které by jinak nemohly být vůbec získány, nebo by mohly být získány jen v nedostatečných kvantitách nebo za vyšší náklady. Bez vývozního obchodu a zahraničních investic by si evropští a američtí spotřebitelé nikdy nemohli užívat vysokého životního standartu, který jim kapitalismus dal. Byly to potřeby domácích spotřebitelů, které tlačily kapitalisty a podnikatele směrem k zahraničním trhům a zahraničním investicím. Jestliže by spotřebitelé požadovali získání většího množství zboží, které by mohlo být produkováno doma bez pomoci zahraničních surovin, než získání importovaného jídla a surovin, bylo by mnohem ziskovější expandovat dále domácí produkci, než investovat v cizině.

Marxističtí doktrináři zavírají své oči úmyslně před nerovností přírodních zdrojů v různých částech světa. A přesto jsou tyto problémy základním problémem mezinárodních vztahů.³⁷ Ale pro tyto doktrináře by teutonské kmeny a později Mongolové neprovedli invazi do Evropy. Zamířili by do rozlehlých prázdných oblastí tundry nebo severní Skandinávie. Jestli-

37 Zabýváme se zde takovými typy zahraničních investic, které jsou zamýšleny k rozvinutí přírodních zdrojů zaostalých zemí, pro příklad, investice do dolování a zemědělství a příslušenství jako jsou dopravní zařízení, veřejné sítě atd. Investice v cizích výrobcích měly velký rozsah vlivem ekonomického nacionalismu; to by se bývalo nestalo ve světě svobodného obchodu. Byl to protekcionismus, který přinutil americké výrobce automobilů a německé výrobce elektrických zařízení k založení filiálních továren v cizině.

že nevezmeme v potaz nerovnosti přírodních zdrojů a klimatu, nemůžeme objevit žádné motivy pro válku, ale jen dá-belské čáry, pro příklad — jak říkají marxisté — nečestné machinace kapitalistů, nebo — jak říkají nacionální socialisté — intriky světového židovstva.

Tyto nerovnosti jsou přirozené a nemůžou nikdy zmizet. Představovaly by také neřešitelný problém pro jednotný světový socialismus. Socialistický celosvětový management by mohl samozřejmě zvažovat politiku, za které je se všemi lidmi zacházeno stejně; mohl by poslat pracovníky a kapitál z jedné oblasti do jiné, bez zvažování nezadatelných zájmů pracujících skupin z různých zemí nebo z různých jazykových skupin. Ale nic nemůže ospravedlnit iluzi, že ty skupiny pracujících, jejichž příjem na hlavu a životní standart by byl redukován takovou politikou, by byly připraveny toto tolerovat. Žádný ze západních socialistů nezvažoval, že by socialismus byl návrhem (i kdybychom měli podporovat bludné očekávání, že socialistická produkce by zvýšila produktivitu práce), který musí vyústit ve snížení životního standartu národů Západu. Pracující Západu neusilují o vyrovnání svých příjmů s těmi více než 1 000 miliony extrémně chudých rolníků a pracujících Asie a Afriky. Ze stejných důvodů, ze kterých tito oponují imigraci za kapitalismu, by tito pracující oponovali takové politice transferů pracovní síly ze

strany socialistického světového managementu. Raději by bojovali, než souhlasili s abolicí stávajících diskriminací mezi šťastnými obyvateli relativně málo zalidněných oblastí a nešťastnými obyvateli přelidněných oblastí. Zda nazveme tyto boje občanskými válkami nebo zahraničními válkami je nepodstatné.³⁸

Pracující Západu favorizují socialismus, protože doufají ve zlepšení svých podmínek zrušením toho, co popisují jako bezpracné příjmy. Nezabýváme se zde omyly těchto očekávání. Jen zdůrazňujeme, že západní socialisté nechtějí sdílet své příjmy s neprivilegovanými masami Východu. Nejsou připraveni se vzdát nejcennějšího privilegia, které požívají za etatismu a ekonomického nacionalismu — vyloučení cizí pracovní síly.

Američtí pracující jsou pro zachování toho, co nazývají „americký způsob života“, ne pro světově socialistický způsob života, který by mohl ležet někde mezi současnou americkou úrovní a úrovní kulíů, pravděpodobně mnohem blíže ke druhé úrovni než první. To je drsná realita, kterou nemůže žádná socialistická rétorika odčarovat. Ty samé sobecké skupinové zájmy, které skrze migrační bariéry omezují liberální plány na světovou

38 Poznámka překladatele: Přelidnění a malé zalidnění je v tomto případě myšleno z pohledu možností migrace a nikoliv z hlediska absolutních hodnot (tak tomu bylo v předchozích případech). Například bohatá země by byla zalidněna více, než je, protože by do ní za prací přicházeli další a další pracující. Bohužel autor toto rozlišení nějak nezdůraznil.

mírovou kooperaci národů, států a individuů by zničily vnitřní mír v socialistickém světovém státě. Mírový argument je právě tak nepodstatný a chybný jako všechny jiné argumenty předložené k demonstrování proveditelnosti a prospěšnosti socialismu.

VII. Sociální demokraté a válka

Marx nebyl pacifistou. Byl revolucionářem. Opovrhoval válkami imperátorů a králů, ale pracoval pro velkou občanskou válku, v které by sjednocení proletáři světa mohli bojovat s vykořisťovateli. Jako všichni jiní podobní utopisté, byl přesvědčen, že tato válka by byla poslední. Až proletáři zvítězí a ustaví svůj věčně trvající režim, nikdo by nebyl sto je připravit o plody jejich vítězství. V této poslední válce si Bedřich Engels připsal sám roli velitele štábu. Studoval strategii, aby se srovnal se svým úkolem, když nadejde čas.

Tato idea kooperace všech proletářů v posledním boji za osvobození vedla k založení První Internacionální dělnické asociaci v roce 1864. Tato asociace byl stěží něco více než jen kulatým stolem doktrinářů. Nikdy nevstoupila na pole politické akce. Její zmizení ze scény přitáhlo stejně tak málo pozornosti, jako její předchozí existence.

V roce 1870 dva z pěti sociálně demokratických členů parlamentu Severoně-

meckého spolku, August Bebel a Wilhelm Liebknecht, odporovali válce s Francií. Jejich postoj, jak poznamenal francouzský socialista Gustav Hervé, byl „osobním gestem, které nemělo žádný dopad a nasetkalo se se žádnou reakcí.“ Dva národy, Němci a Francouzi, říká Hervé, „byli srdcem a duší na bitevních polích, Internacionálové v Paříži byli nejfanatičtějšími podporovateli války na ostří nože... Prusko-francouzská válka byl morálním selháním Internacionály.“³⁹

Druhá Internacionála, založená v Paříži roku 1889, byla úspěchem jednoho z mnoha internacionálních kongresů konaných ve městech poctěných světovou výstavou. Za 25 let, které uplynuly od založení první Internacionály, ztratil koncept velké světové revoluce velkou část své atraktivity. Účel nové organizace nemohl být již déle presentován jako koordinace vojenských operací proletářských armád různých zemí. Pro její aktivity musel být nalezen jiný předmět. To bylo dosti těžké. Strany práce začaly hrát ve svých zemích velmi důležitou roli v domácí politice. Vypořádávaly se s četnými problémy intervencionismu a ekonomického nacionalismu a nebyly připraveny podrobit svoji vlastní politickou taktiku mentorování cizinců. Bylo zde mnoho vážných problémů, v kterých se začaly objevovat konflikty zájmů mezi proletáři různých zemí. Ne-

³⁹ Hervé. G. L'Internationalisme, Paris 1910, str. 129ff.

bylo vždy možné se vyhnout diskusím o takovýchto nepříjemných věcech. Někdy musely být diskutovány i imigrační bariéry; výsledkem byl prudký střet nesouhlasných názorů a skandální ohrožení marxistického dogmatu, že existuje nerozborná solidarita mezi proletáři na celém světě. Marxističtí učenci měli problémy jakžtakž ututlat rozštěpení, které se stalo viditelným.

Ale jeden neutrální a neškodný předmět mohl být pro agendu mítinků Internacionály nalezen: mír. Diskuse brzy ukázala jasně, jak marné byly marxistické fráze. Na pařížském kongresu Bedřich Engels deklaroval, že je povinností proletářů zabraňovat válkám za každou cenu, dokud se sami nezmocní moci v nejdůležitějších zemích.⁴⁰ Ve světle tohoto principu Internacionála diskutovala různá opatření: generální stávkou, obecné odmítnutí vojenské služby, sabotáže na železnici a podobně. Ale bylo nemožné se nedotknout problému, zda zničení obranného systému vlastní země by opravdu prospělo zájmům pracujících. Pracující nemá žádnou vlast, říkají marxisté; nemá co ztratit kromě svých okovů. Dobrá. Ale je opravdu bez následků pro německého pracujícího, když vymění německé okovy za ruské okovy? Měl by francouzská dělník nechat republiku padnout jako kořist pruskému militarismu? Třetí

⁴⁰ Kautsky, K. Sozialisten und Krieg, Praha 1937, str. 300.

francouzská republika, řekne německý sociální demokrat, je jen plutodemocracií a falešnou republikou; boj za ni není záležitostí francouzských proletářů. Ale Francouzi nebudou přesvědčeni takovýmto důvodem. Lpí na svých předsudcích proti Hohenzollernům. Němci napadají to, co nazývají francouzskou tvrdohlavostí a maloburžoazními sentimenty, ačkoliv sami považují za jasné, že sociální demokraté budou bezpodmínečně bránit Německo proti Rusku. I Bebel se vychloubal, že ve válce s Ruskem by sám jako starý soudruh, vzal na rameno pušku.⁴¹ Engels, v příspěvku do almanachu francouzské dělnické strany v roce 1892 napsal: „Jestliže francouzská republika pomáhá veličenstvu caru a autokratu vši Rusi, němečtí sociální demokraté budou litovat toho, že musí bojovat proti Francii, ale stejně budou proti ní bojovat.“⁴² Požadavek na Francouze, který vtělil Engels do těchto slov, byl zcela v souladu s požadavky německých nacionalistů. Oni také považovali za povinnost Francie, aby sama sebe diplomaticky izolovala a buď zůstala v případě války mezi Trojspolkem a Ruskem neutrální anebo se našla sama bez spojenců ve válce s Německem.

Množství klamu a neupřímnosti v jednáních Druhé Internacionály bylo opravdu ohromující. Je stále více udivující, že lidé sledovali tyto upovídání diskuse

41 Kautsky, K. op. cit., str. 307.

42 Idem, s. 352.

s horlivou pozorností a byli přesvědčeni, že projevy a rezoluce měly tu největší důležitost. Jen prosocialistická a promarxistická zaujatost veřejného mínění může vysvětlit tento fenomén. Kdo se od tohoto osvobodil, mohl lehce porozumět, že šlo jen o pouhé plané řeči. Rétorika těchto kongresů pracujících neznamena nic více, než přípitky pronášené mocnáři na jejich setkáních. Kaiser a car také hovořovali při takových příležitostech o kamarádství a tradičním přátelství, která je spojovali a ujišťovali se navzájem, že jejich jediným zájmem je udržení míru. V rámci Druhé Internacionály byli němečtí socialisté nejdůležitější. Byli nejlépe zorganizovanou a největší socialistickou stranou. Takže kongresy byly přesnou replikou situace v německé straně. Delegáti byli marxisty, kteří prokládali svoje projevy citacemi z Marxe. Ale strany, které reprezentovali, byly stranami odborářskými, pro které byl internacionalismus prázdným konceptem. Oni z ekonomického nacionalismu získávali. Němečtí pracující byli zaujati nejen proti Rusku, ale také proti Francii a Velké Británii, zemím západního kapitalismu. Stejně jako ostatní Němci byli přesvědčeni, že Němci měli férový nárok na britské a francouzské kolonie. Nepovažovali německou politiku stran získání Maroka za chybnou s výjimkou toho, že nevedla k úspěchu.⁴³ Kritizovali administraci armádních a námořních zá-

43 Andler, op. cit., str. 107.

ležitostí; ale jejich zájmem bylo, aby armádní síly byly připraveny na válku. Jako všichni ostatní Němci příliš chápali meč jako hlavní nástroj zahraniční politiky. A také si byli jistí tím, že Británie a Francie závidí Německu prosperitu a plánují agresi.

Nerozeznání této militaristické mentality u německých mas bylo vážnou chybou. Na druhou stranu mnohem více pozornosti mělo být také věnováno spisům některých socialistů, kteří jako Schippel, Hildebrand a jiní navrhovali, že by sociální demokraté měli otevřeně podporovat císařskou agresivní politiku. Konečně, sociální demokracie byla stranou opoziční; nebylo jejím úkolem hlasovat pro vládu. Jejich přizpůsobivý postoj byl nicméně dostatečně efektivní v povzbuzování nacionalistických trendů zahraniční politiky.

Vláda si byla úplně jistá, že v případě války by se sociálně demokratičtí pracující drželi zpátky. U pár ortodoxních marxistů si byli vedoucí činitelé administrativy méně jistí; ale věděli velmi dobře, že tyto doktrináře separuje od mas hluboký příkop a byli přesvědčeni, že většina strany přehledně bezpečnostní opatření proti marxistickým extrémistům. Dovolili si proto na začátku války zavřít několik stranických vůdců; později zjistili, že to bylo zbytečné. Ale stranický výkonný výbor, jako obvykle špatně informovaný, se nedozvěděl, že autority změnily svůj názor a že nebylo třeba se jich bát. Tak

3. srpna 1914 předseda strany Friedrich Ebert a pokladník Otto Braun utekli do Švýcarska i se stranickou pokladnou.⁴⁴

Je nesmyslné tvrdit, že socialističtí vůdčové hlasováním pro válečné půjčky zradili masu. Masy sborově schválily Kaiserovu válku. I těch pár členů parlamentu a editorů, kteří nesouhlasili, bylo vázáno respektováním vůle voličů. Sociálně demokratičtí vojáci byli nejnaděšenějšími bojovníky v této dobovačné a o hegemonii usilující válce.

Později se věci samozřejmě změnily. Naděje na vítězství nepřicházela. Miliony Němců byly obětovány v neúspěšných útocích proti nepřátelským zákopům. Ženy a děti trpěly. Potom i členové odborů zjistili, že se mýlili, když považovali válku za příhodnou příležitost pro zlepšení svého životního standardu (po dosaženém vítězství). Národ se stal zralým pro propagandu radikálů. Ale tito radikálové neobhajovali mír; chtěli nahradit válku proti vnějšímu nepříteli válkou třídní čili válkou občanskou.

VIII. Marná socializace

Sociální demokraté umístili na vrchol svého stranického programu požadavek socializace výrobních faktorů. Toto by

⁴⁴ Zierkusch, op. cit., III, str. 385. Již 6. srpna 1914 se vrátili a později hlasovali pro válečné půjčky a akceptovali válku. Po válce se Ebert stal prezidentem výmarského Německa.

mělo být jasně a bez dvojsmyslů lidmi interpretováno, jako nucené vyvlastnění výrobních faktorů státem a následné vládní řízení všech oborů ekonomické aktivity. Ale sociální demokraté důrazně tvrdili, že takto nebyl jejich základní požadavek vůbec myšlen. Znárodnění a socializace, tvrdili tito, byly dvě zcela odlišné věci. Opatření ke znárodnění a municipalizaci různých továren a podnikání, které Německá říše a její členské země zvažovaly od 80. let 19. století jako základní část jejich socio-ekonomických politik, nebyla, tvrdí, ani socializací ani prvním krokem k ní. Tyto opatření byla naopak výsledkem kapitalistické politiky extrémně zhoubné pro zájmy pracujících. Nepříznivá zkušenost se znárodněním a municipalizací koncernů, tak neměla žádný vztah k socialistickému požadavku na socializaci. Nicméně marxisté nevysvětlili, co socializace opravdu znamená a jak se liší od znárodnění. Udělali jen několik neohrabaných pokusů, ale velmi brzy se z diskusí o tomto nepříjemném problému stáhli. Předmět byl tabuizován. Žádný slušný Němec nebyl tak neuvážený, aby porušil tento zákaz vznesením dotazu.

První světová válka zapříčinila trend směrem k válečnému socialismu. Jedno odvětví podnikání po druhém bylo centralizováno, tj. nuceně dáno pod řízení komitétu, jehož členové — (někteří) podnikatelé dotčeného odvětví — nebyli ničím více než poradní radou vládních komisařů. Tak

vláda získala plnou kontrolu nad všemi zásadními odvětvími podnikání. Hindenburgův program obhajoval univerzální aplikaci tohoto systému na všechny odvětví německého obchodu a produkce. Jeho provedení by transformovalo Německo do čistě socialistického společenství vzoru nuceného hospodářství (Zwangswirtschaft). Ale Hindenburgův program nebyl ještě kompletně realizován, když se Německá říše zhroutila.

Válečný socialismus byl v Německu extrémně nepopulární. Lidé ho vinili dokonce i za to, co nebylo jeho selháním. Nebyl to jen pouze on, co způsobilo německé hladovění. Blokáda, absence milionů pracovníků z důvodu služby v armádě a fakt, že velký díl produktivního úsilí musel směřovat k produkci výzbroje a munice, přispěly k této katastrofě ještě více než neadekvátnost socialistických metod produkce. Sociální demokraté by měli tyto věci zdůraznit také. Ale oni nechtěli zmeškat žádnou příležitost, která mohla být získána demagogickým překrucováním faktů. Napadli nucené hospodářství jako takové. Nucené hospodářství bylo nejhorším druhem kapitalistického vykořisťování a zneužívání, tvrdili; a mělo to demonstrovat urgentní potřebu pro nahrazení kapitalismu socialismem.

Konec války přinesl vojenskou porážku, revoluci, občanskou válku, hlad a bídu. Miliony demobilizovaných vojáků, mnoho z nich si ponechalo své zbraně,

přicházelo domů. Vyloupili vojenské sklady. Zastavili vlaky, aby v nich hledali jídlo. Ve spolku s dělníky, propuštěnými z továren, které byly přes noc přinuceny zastavit výrobu munice, prováděli nájezdy na venkov za chlebem a bramborami. Vesničané organizovali ozbrojený odpor. Situace byla chaotická. Nezkušení a ignorantští socialisté, kteří získali moc, byli bezmocní. Neměli žádnou ideu, jak si poradit s danou situací. Jejich nařízení a kontra-nařízení rozložily administrativní aparát. Hladovějící masy volaly po jídle a byly krmeny bombastickými řečmi.

V této nouzi kapitalismus prokázal svoji adaptabilitu a efektivnost. Podnikatelé se přinejmenším vzepřeli nesčitelným zákonům a dekretům nuceného hospodářství (Zwangswirtschaft) ve snaze rozjet znovu své továrny. Nejurgentnější bylo zahájit produkci pro export ve snaze nakoupit jídlo a suroviny v neutrálních zemích a na Balkáně. Bez takovýchto dovozů by Německo bylo zničeno. Podnikatelé ve své snaze uspěli a zachránili tak Německo. Lidé je nazývali jako keřasy, ale tahali se o zboží přinesené na trh a byli rádi, že získali velmi potřebné nezbytnosti. Nezaměstnaní opět našli pracovní místa. Německo se začalo vracet k normálu. Socialisté si nedělali velké starosti s uvolňováním nuceného hospodářství. Dle jejich názorů tento systém, vzdálený od socialismu, byl kapitalistickým zlem, které mělo být zrušeno, jakmile to

bude možné. Nyní musela začít reálná socializace.

Ale co znamenala socializace? Nebylo to, jak pravili marxisté, ani typ znárodnování reprezentovaný státními drahami, státními doly a tak podobně, ani válečný socialismus — nucené hospodářství (Zwangswirtschaft). Ale co jiného by to mohlo být? Marxisté všech skupin museli připustit, že nevědí. Po více než 50 let obhajovali socializaci jako ústřední bod svého programu. Nyní, že se chopili moci, museli začít provádět svůj program. Nyní museli socializovat. Ale ihned se stalo zřejmým, že nevěděli, co socializace znamená. To bylo opravdu dosti trapné.

Naštěstí si socialističtí vůdci uvědomili, že existuje skupina mužů, jejichž byznysem je vědět všechno — vševědoucí profesoři. Vláda jmenovala socializační komitét. Většina jeho členů byli sociální demokraté; no od těchto se řešení rébusu nečekalo, ale bylo očekáváno od profesorů. Profesoři, které vláda jmenovala, nebyli sociálními demokraty. Šlo o obhájce Sociálpolitiky (Sozialpolitik), která v dřívějších letech podporovala znárodnění a municipalizaci různého podnikání a v pozdějších letech podporovala plánovanou ekonomiku, nucenou ekonomiku (Zwangswirtschaft). Vždycky podporovali přesně ty reformy, které ortodoxní marxisté haněli jako kapitalistický podvod, zhoubný pro zájmy proletářů.

Socializační komitét uvažoval mnoho let, rozmotával uzly, destiloval přesofistikované definice, navrhoval strojené plány a nabízel velmi mizernou ekonomii. Jeho zápisy a reporty, sebrané do polic s tlustými svazky, odpočívají v knihovnách pro poučení budoucím generacím. Jsou projevem intelektuálního úpadku, který přinesl marxismus a etatismus. Ale komitét selhal při nalezení odpovědi na otázku, co jiného je socializace než znárodnění a plánování (nucené hospodářství). Existují jen dvě metody socializace, obě byly aplikovány německou císařskou vládou. Je zde na jednu stranu úplné znárodnění, dnes metoda sovětského Ruska; a na druhou stranu je zde centrální plánování, nucené hospodářství (Zwangwirtschaft) Hindenburgova programu a metoda nacionálních socialistů. Němečtí marxisté si sami sobě zakazovali obě cesty kvůli své svatouškovské demagogii. Marxisté výmarské republiky nejen, že nadále nepostupovali směrem k socializaci; tolerovali i skutečné opuštění nejefektivnějších socializačních opatření zavedených císařskou vládou. Jejich protivníci, mezi nimi především režim katolického kancléře Heinricha Brueninga, později pokračovali v politice plánování a nacionální socialisté toto zdokonalili ustavením všeobjímajícího plánování, německého socialismu nuceného typu (Zwangswirtschaft).

Němečtí pracující, jak sociálně demokratičtí tak komunističtí, se moc o socia-

lizaci nezajímali. Pro ně, jak poznamenal Kautsky, revoluce znamenala jen příležitost pro zvýšení mezd. Vyšší mzdy, vyšší podpora v nezaměstnanosti a kratší pracovní doba znamenaly více než socializace. Tato situace nebyla důsledkem zrady ze strany části socialistických vůdců, ale důsledkem vrozených rozporů v sociálně demokratické doktríně. Marxisté obhajovali program, jehož realizace byla navázána na poddání se všemocnému a totalitnímu státu; ale také mluvili neúnavně o zbavení se 'celého tohoto státního haraburdí', o 'odumírání státu'. Obhajovali socializaci, ale odmítali jediné dvě metody, které jsou dostupné pro její dosažení. Mluvili se znechucením o odborářství, jakožto prostředku pro vylepšení podmínek pracujících; ale učinili odborářské politiky ohniskem svých politických akcí. Učili o tom, že socialismus nemůže být dosažen předtím, než kapitalismus dosáhne svého zralého stádia a haněli jako maloburžoazní všechna měření navržená za účelem ověření evoluce kapitalismu anebo zjišťování zpoždování v evoluci kapitalismu. Ale oni sami vehementně a fanaticky požadovali taková měřítka. Tyto rozpory a nekonzistence a nikoliv machinace kapitalistů nebo podnikatelů zavinily pád německého marxismu.

Pravda vůdci sociálních demokratů byli nekompetentní; někteří byli zkorumpovaní a falešní. Ale to nebylo tak významné. Žádný inteligentní člověk by nemohl se-

lhat v odhalení podstatných nedostatků marxistické doktríny. Korupce je zlo vrozené každé vládě nekontrolované bdělým veřejným míněním. Ti kdo byli připraveni požadovat socializaci vážně, opustili řady marxismu ve prospěch nacionálního socialismu. Ve prospěch nacionálních socialistů, třebaže ještě více morálně zkorumpovaných, ale cílících jednoznačně na realizaci centrálního plánování.

IX. Nacionální socialismus a němečtí dělníci

Rébus, který mátl téměř všechny spisovatele, kteří se zabývali problémem nacionálního socialismu je tento: v Německu bylo mnoho milionů dělníků organizováno ve stranách sociálně-demokratické, komunistické a katolickém Centru; byli členy odborů napojených na tyto strany. Jak mohli nacionální socialisté uspět v přetáhnutí těchto mas svým úhlavních odpůrců a ustavit svůj totalitní systém? Změnily tyto miliony své myšlení přes noc? Nebo to byli zbabělci, poddajní teroru Sturm Abteilung (SA) a čekající na den vykoupení? Jsou němečtí dělníci ještě marxisté? Anebo jsou upřímnými podporovateli nacionálně socialistického systému?

Je základní chybou problém předkládat tímto způsobem. Lidé považují za dané, že členové různých stranických klubů a odborů byli přesvědčenými sociálními demokraty, komunisty anebo katolíky, a

že plně schvalovali učení a programy svých vůdců. Není obecně rozpoznáno, že stranická oddanost a členství v odborech byly fakticky povinné. Ačkoliv systém podniků zaměstnávající pouze členy odborové organizace nebyl doveden ve výmarském Německu do extrému tak, jak je tomu v dnešním nacistickém Německu a v některých odvětvích průmyslu v zahraničí, zašel dosti daleko. Ve větší části Německa a ve většině odvětví německé produkce bylo téměř pro dělníka nemožné zůstat mimo všechny velké odborové svazy. Jestliže chtěl práci nebo nechtěl být propuštěn anebo chtěl podporu v nezaměstnanosti, musel se připojit k jednomu z těchto svazů. Odbory vykonávaly ekonomický a politický tlak, kterému musel každý jednotlivec podlehnout. Vstup do odborů se stal pro dělníka otázkou rutiny. Činil tak, protože tak činil každý a protože bylo riskantní tak nečinit. Nebylo to kvůli světovému názoru odborového svazu. Odboroví byrokraté si sami nedělali starosti s názory a pocity členů. Jejich prvním cílem bylo shromáždit, co nejvíce dělníků jak možno, pod svým odborovým svazem.

Tyto miliony organizovaných dělníků byly nuceny platit nestoudné služby za učení svých stran, volit stranické kandidáty ve volbách do říšského sněmu a do odborových úřadů, platit za stranický tisk a vyhnout se otevřené kritice stranické politiky. Nicméně každodenní zkušenosti jim

přinášely důkazy, že s jejich stranami bylo něco špatně. Každý den se dozvídali o nových obchodních překážkách uvalených cizími národy na německou výrobu — tj. proti produkci jejich vlastní dířny a problémů. Když odbory, až na několik výjimek, nebyly připravené souhlasit se snižováním mezd, každá nová překážka ihned vedla k nárůstu nezaměstnanosti. Dělníci ztratili důvěru v marxisty a v Centrum. Začali si uvědomovat, že tito lidé nevědí, jak nakládat s jejich problémy, a že vše co dělají je jen obviňování kapitalismu. Němečtí dělníci byli radikálně nepřátelští ke kapitalismu, ale shledali denunciaci kapitalismu v tomto případě jako neuspokojující. Dělníci nemohli očekávat, že se produkce udrží, když vývozní obchody klesají. Začali se proto zajímat o nacionálně socialistické argumenty. Takové události, říkají nacionální socialisté, jsou stinnou stránkou naší nešťastné závislosti na zahraničních trzích a vrtoších zahraničních vlád. Německo je odsouzeno, jestliže neuspěje v dobití většího prostoru a v osvojení si soběstačnosti. Všechny snahy o zlepšení podmínek pracujících jsou marné, dokud jsme nuceni sloužit jako otroci zahraničním kapitalistům. Taková slova dělníky ohromila. Neopustili odbory ani stranické kluby, protože by to mělo pro ně velevážné následky. Stále volili sociálně demokratické, komunistické anebo katolické kandidátky ze strachu a setrvačnosti. Ale stali se indiferentní

k marxistům a křesťanskému socialismu a začali sympatizovat s nacionálním socialismem. Roky před rokem 1933 byly řady německých odborů již plné lidí, kteří tajně sympatizovali s nacionálním socialismem. A tak se němečtí pracující příliš nevzrušovali, když nacionální socialisté nakonec násilně včlenili všechny členy odborových svazů do své Německé pracovní fronty (Deutsche Arbeitsfront). Obrátili se k nacionálnímu socialismu, protože nacionální socialisté měli program týkající se jejich nejpálčivějšího problému — zahraničních překážek obchodu. Ostatní strany takový program neměly.

Odstranění nepopulárních odborových byrokratů potěšilo dělníky ne méně než poníženi způsobené nacionálními socialisty podnikatelům a manažerům. Šéfové byli omezeni na úroveň manažerů v krámmě. Museli se ohýbat před všemocnými stranickými šéfy. Dělníci jásal nad neštěstím svých zaměstnavatelů. Byl to triumf, když jejich šéfové, zuřící vztekem, byli nuceni maširovat v jejich řadách při průvodech na státní svátky. Byl to balzám na jejich srdce.

Potom přišel boom vyvolaný zbrojením. Velmi brzy přišel nedostatek pracovníků. Nacionální socialisté uspěli ve vyřešení problému, který sociální demokraté nebyli schopni zvládnout. Pracující se stali nadšenými.

Je velmi pravděpodobné, že dělníci jsou si nyní plně vědomi temné stránky obra-

zu. Jsou rozčarování. Nacionální socialisté je nepřivedli do země mléka a medu. V poušti potravinových lístků klíčí semínka komunismu. V den porážky se Německá pracovní fronta zhroutí stejně jako marxistické a křesťansko-sociální odbory v roce 1933.

C. KULTURNÍ OTÁZKY

I. Skupina versus kolektivismus

[Z knihy *Epistemological Problems of Economics*, kap. 1]

Výtka proti individualismu obecně namířená proti ekonomii je založena na údajném nesmiřitelném konfliktu mezi zájmy společnosti a zájmy jednotlivce. Říká se, že klasická a subjektivní ekonomie dávala nepatřičnou přednost zájmům jednotlivce před zájmy společnosti a obecně tvrdila, se záměrným popřením faktů, že mezi jednotlivci a společností převažuje harmonie zájmů. Mělo by být úkolem skutečné vědy ukázat, že celek je nadřazený svým částem, a že jednotlivec se celku musí podřídít a nechat se řídit podle blaha společnosti a obětovat svoje soukromé zájmy obecnému dobru.

V očích těch, kteří se drží tohoto pohledu, se společnost musí jevit jako záměr Prozřetelnosti, aby se dosáhlo cílů, které jsou před námi skryty. Jednotlivec se musí sklonit před vůlí Prozřetelnosti a musí obětovat své zájmy tak, aby její vůle mohla být splněna. Jeho nejskvělejší povinností je poslušnost. Musí se podřídít vůdcům a žít jen podle jejich rozkazů.

Ale kdo, musí se jeden zeptat, má být vůdcem? Mnoho lidí chce vést a samozřejmě vést různými cestami a směrem k různým

ným cílům. Kolektivisté, kteří nikdy nepřestávají se sršením pohrdání a výsměchu ohledně klasicko-liberální teorie harmonie zájmů, pomíjejí mlčením fakt, že jsou různé formy kolektivismu a jejich zájmy jsou v nesmiřitelném konfliktu. Chválí středověk a jeho kulturu komunity a solidarity a s romantickou sentimentalitou se rozpalují vytržením nad komunálními asociacemi, „v kterých by jednotlivec zařazen, a v kterých se mu dostávalo tepla a ochrany jako ovoci, které je chráněno vlastní slupkou.“ Ale zapomínají na to, že pro příklad papežství a císařství spolu zápasili po stovky let, a že každý jednotlivec se nacházel vždy v pozici, kdy si musel mezi nimi vybrat. Dostávalo se obyvatelům Milána „tepla a ochrany jako ovoci, které je chráněno vlastní slupkou“, když se museli vzdát Fridrichu Barbarosovi? Neexistují v dnešním Německu různé frakce bojující s hořkým hněvem, z nichž každá si nárokuje reprezentaci toho jediného správného kolektivismu? A nepřístupují marxističtí socialisté, nacionální socialisté, církev a mnoho jiných stran ke každému jednotlivci s požadavkem: připoj se k nám, náležíš do našich řad a bojuj až ke smrti proti „falešným“ formám kolektivismu? Kolektivistická sociální filosofie, která neustanoví a nedefinuje nějakou formu kolektivismu jako správnou a nepovažuje všechny ostatní formy za jí podřízené anebo je neodsoudí jako falešné by byla nesmyslná a zbytečná. Musí vždy říci jednot-

livci: Zde máš nezpochybnitelné cíle, protože Prozřetelnost je mně odhalila; tomu musíš obětovat vše ostatní, především pak sebe. Bojuj až k vítězství anebo ke smrti pod vlajkami tohoto ideálu a nezaobírej se ničím jiným.

Kolektivismus ve skutečnosti nemůže být ustaven jinak než jako bojovné dogma, v kterém přijetí konečného ideálu a zavržení všeho ostatního jsou rovnocenně nutné. Ignác z Loyoly nekázal jen nějakou víru, ale kázal víru katolické církve. Paul Anton de Lagarde neobhajoval nacionalismus, ale to co považoval za německý nacionalismus. Církev, národ, stát in abstracto jsou koncepty nominalistické nauky. Kolektivisté zbožňují jen jednu pravou církev, jen jeden „velký“ národ — „vyvolený“ lid, který byl pověřen Prozřetelností speciálním úkolem — jediný pravý stát; vše ostatní odsuzují.

Z tohoto důvodu jsou všechny kolektivistické doktríny hlasateli nesmiřitelné nenávisti a války až dokonce.

II. Ludwig von Mises o feminismu

Převzato zde: <http://rortybomb.wordpress.com/2012/02/13/von-mises-makes-the-libertarian-case-against-free-love-and-implicitly-against-birth-control/>

Tak daleko jak feminismus usiluje o přizpůsobení právní pozice ženy muži, tak daleko jak usiluje o to ženě nabídnout právní a ekonomickou svobodu k rozvinutí

a jednání podle jejich sklonů, touhy a ekonomických okolností — tak potud nejde o nic více než o část velkého klasického liberálního hnutí, které obhajuje mírový a svobodný vývoj. Pokud jde feminismus za toto, útočí na instituce společenského života pod dojmem toho, že takhle budou odstraněny přírodní omezení, pak jde o duchovní dítě socialismu. Je charakteristikou socialismu objevovat ve společenských institucích původ nezměnitelných přírodních faktů a snažit se reformováním těchto institucí změnit přírodu.

Volná láska je socialistické radikální řešení problému pohlaví. Socialistická společnost zruší ekonomickou závislost ženy, která vyplývá z toho faktu, že žena je závislá na finančním příjmu svého manžela. Muž a žena mají stejná ekonomická práva a stejné povinnosti, dokud mateřství nevyžaduje od ženy speciální pozornost. Veřejné fondy opatřují výživu a vzdělání dětí, které už tak nejsou věcí rodičů, ale společnosti. Tak už záležitosti mezi pohlavími nejsou vícero ovlivněny sociálními a ekonomickými podmínkami.

Právě tak pseudodemokratické hnutí se snaží pomocí dekretů vymazat přírodně a společensky podmíněné nerovnosti, právě tak jak chce mít silné rovné slabým, talentované rovné netalentovaným a zdravé rovné nemocným, tak radikální křídlo ženského hnutí usiluje učinit ženy rovné mužům. Ale rozdíly mezi charakteristikami a určením pohlaví nemůže být

nijak odstraněna dekretováním stejně jako jiné nerovnosti v rámci lidského rodu.

III. Ludwig von Mises proti útokům na rodinu a homosexualismu

[Autor Lew Rockwell, ml. Vyšlo jako součást kapitoly „The Assault on the Family“ v knize „Against the Left“]

Dnes plyne základní ohrožení svobody z programu levičáků, který podporuje absolutní rovnost. V této kapitole prvně popíšeme rovnostářství obecnými termíny a potom budeme diskutovat jeho hlavní a nejnebezpečnější projev. To jest pokus o zničení tradiční rodiny, charakteristického rysu civilizace. Homosexualistická agenda požadující mezi mnoha jinými revolučními opatřeními stejnopohlavní manželství a feministické hnutí hrají přední roli v tomto spiknutí proti rodině. Ve snaze o udržení svobodné společnosti, je podstatné to, že tradiční rodina tj. spojení jednoho muže a jedné ženy v manželství, ve většině případů vedoucí k rodině, bude zachováno. Ludwig von Mises nabízí nějaké vážné pohledy na tuto otázku.

V kapitole IV první části své knihy „Socialism: An Economic and Sociological Analysis“ Mises upozorňuje na něco, co by levicově libertariánští odpůrci tradiční rodiny měli mít velmi dobře na mysli. (Ale samozřejmě nemají.) Moderní útok na ro-

dinu pochází od socialismu: ⁴⁵ „Návrh na změnu vztahů mezi pohlavími šel dlouhou dobu v ruku v ruce s plány na socializaci prostředků produkce. Manželství mělo zmizet spolu se soukromým vlastnictvím, aby ustoupilo uspořádání, které je více v harmonii se základními skutečnostmi pohlaví. Když je člověk osvobozen od břemene ekonomické práce, láska by měla být osvobozena od všech ekonomických omezení, které ji znesvécují. Socialismus slibuje nejen blahobyť — bohatství pro všechny — ale také univerzální štěstí v lásce.“

Feministé a levicoví libertariáni tvrdí, že rodina utiskuje, ale ve skutečnosti buržoazní rodina chránila ženy před útlakem. „Jak idea smlouvy vstoupila do manželského práva, zlomila nadvládu muže a učinila z ženy partnerku s rovnými právy. Z jednostranného vztahu spočívajícího na síle, se manželství tak stalo vzájemným souhlasem; služebná se stala vdanou ženou oprávněnou žádat po muži vše, co je oprávněn žádat on od ní. Krok po kroku si žena získala pozici v domě, kterou drží dodnes. Dnes se pozice ženy liší od pozice muže jen do té míry, jak se liší typické způsoby vydělávání na živobytí. Zbytky mužových privilegií mají malý význam. Jsou to jen čestná privilegia. Manželka,

45 Poznámky překladatele: Alexandra Kollontajová (1872–1952) stačí aspoň jako jeden významný případ. Nelze opomenout ani Bedřicha Engelse.

pro příklad, ještě nosí příjmení svého manžela.“

Jak Mises zdůrazňuje, pozice žen se zlepšila kvůli kapitalistickým majetkovým vztahům. Jsouce daleko toho, aby byly utiskující, jak tvrdí Marxisté a jiní levičáci, osvobodily ženy: „Tento vývoj manželství se uskutečnil způsobem práva, které souviselo s vlastnictvím sezdaných osob. Pozice ženy v manželství se vylepšila tak, jak byl princip násilí zatlačen do pozadí, a jak idea smlouvy pokročila na jiných polích majetkového práva, to nutně změnilo vlastnické vztahy mezi sezdaným párem. Manželka byla osvobozena z moci jejího manžela pro prvé krát, když získala legální práva nad majetkem, který přinesla do manželství, a který získala během manželství, a když to, co ji manžel dle obyčeje dával, bylo proměněno na příděl vynucený právem.

Pro Misese bylo majetkové právo za kapitalismu ve svých důsledcích všezahrnující: „Tak manželství, jak ho známe, přišlo ke své existenci zcela jako výsledek smluvní ideje pronikající do této sféry života. Všechny naše ochraňované ideály manželství vyrostly z této ideje. Že manželství sjednocuje jednoho muže a jednu ženu, že může být uzavřeno jen se svobodnou vůlí obou stran, že ukládá povinnost vzájemné věrnosti, kde mužova porušení manželského slibu jsou posuzována stejně jako v případě ženy, že práva manžela a manželky jsou v podsta-

tě stejná — tyto principy se vyvinuly ze smluvních postojů k problému manželského života. Žádní lidé se nemůžou chlubit tím, že jejich předci přemýšleli o manželství, tak jak o něm přemýšlíme my dnes. Věda nemůže rozhodnout o tom, zda morálka byla kdysi přísnější, než jsme dneska my. Můžeme jen určit, že naše náhledy na to, co by mělo manželství být, jsou rozdílné od pohledů minulých generací, a že jejich ideály manželství se nám zdají býti v našich očích nemorálními.

Mises, to je jasné, neviděl pro feminismus žádné využití. Jeho pohled na důležitost toho, aby ženy měly děti, by byl pro dnešní feministky zavrženíhodný: „Radikální křídlo feminismu, které se odhodlaně drží tohoto stanoviska, přehlíží ten fakt, že rozšíření moci žen a schopností není omezeno manželstvím, vazbou na muže, děti a domácnost, ale je absorbováno formou, kterou sexuální funkce ovlivňují ženské tělo. Těhotenství a péče o děti vyžaduje nejlepší roky ženina života, roky, v kterých může muž vynaložit svoji energii na velké výkony. Jeden může věřit, že nerovné rozdělení břemene rozmnožování je nespravedlnost přírody, nebo že žena je nehodná toho, aby rodila děti a byla pečovatelkou, ale víra v toto nemění skutečnosti. Může být, že nějaká žena je schopna si vybrat mezi vzdáním se nejryzejšího ženského potěšení, potěšení mateřství nebo více maskulinního rozvíjení své osobnosti v aktivitách a úsilí.

Může být, že nemá žádný takový výběr. Může být, že v potlačení svého puzení směrem k mateřství si způsobí sama sobě škodu, která ovlivní všechny další funkce jejího bytí. Ale cokoliv je pravdou stran tohoto, faktem zůstává, že pokud se stane matkou, s manželstvím anebo bez manželství, je jí zabráněno vést svůj život tak volně a nezávisle jako ho vede muž. Obzvláště talentované ženy mohou dosáhnout pěkných věcí i přes mateřství; ale protože sexuální funkce činí největší nároky vůči ženě, génius a největší výkony jsou jí odepřeny.“

Mises neoponoval každému aspektu feminismu. Dokud byl tento sám omezen na to, že dával přednost rovným právům, jak těmto rozuměl klasický liberalismem, bylo to v pořádku: „Do té míry, do jaké feminismus usiluje o srovnání právní pozice ženy s pozicí muže, do té míry, dokud usiluje o to, aby jí nabídl právní a ekonomickou svobodu rozvíjet se a jednat v souladu s jejími sklony, touhami a ekonomickými podmínkami — tak do té míry nejde o nic menšího než odvětví velkého hnutí klasického liberalismu, které obhajuje mírový a svobodný vývoj. Pokud jde za to, napadá instituce společenského života v rámci představy, že tak bude schopen odstranit přirozená omezení, jde o duševní dítě socialismu. Pro socialismus je charakteristické odhalovat ve společenských institucích pramen nezměnitelných skutečností přírody a snaha refor-

mováním těchto institucí reformovat přírodu.“

Pro Misesa feministická snaha o zrušení rodiny spočívá na zcela špatné představě o místě ženy ve společnosti: „Špatná představa, které je princip rovnosti před právem vystaven na poli všeobecných společenských vztahů, musí být nalezena také na speciálním poli vztahů mezi oběma pohlavími. Právě tak pseudo-demokratické hnutí se snaží dekrety smazat přírodou a společensky podmíněné nerovnosti, právě tak jako chce učinit silné rovné se slabými, talentované s netalentovanými a zdravé s nemocnými, tak radikální křídlo ženského hnutí se snaží učinit ženy rovné mužům. Ačkoliv nemohou jít tak daleko, aby přesunuly polovinu břemene mateřství na muže, stále by rády zrušily manželství a rodinný život tak, aby ženy měly všechny ty svobody, které se zdají být slučitelné s porodem. Neomezovaná manželem a dětmi se má žena pohybovat volně, jednat volně a žít pro sebe a rozvoj své osobnosti.

Ve snaze o uchopení Misesovy argumentační linie, potřebujeme podržet v mysli klíčový bod. Ignorování tohoto bodu je hlavním omylem všech levičáků. Právní rovnost neruší biologické rozdíly. Tak, z faktu, že ženy nevydělávají tak mnoho jako muži anebo nezastávají tak mnoho mocných pozic, neplyne to, že jsou obětí diskriminace: „Ale rozdíly mezi předurčeným sexuálním charakterem nemů-

žou být odstraněny pryč nařízením stejně jako jiné nerovnosti v lidském druhu. Není to manželství, které udržuje ženu uvnitř nesvobody, ale ten fakt, že její sexuální charakter vede k jejímu „podlehnutí“ manželovi. A že její láska k manželovi a dětem spotřebovává její nejlepší energii. Není zde žádný lidský zákon, který brání ženě, která hledá štěstí v kariéře, aby se zřekla lásky a manželství. Ale ty, které se ji nezřeknou, nemají dostatečnou sílu ke zvládnutí života tak, jak ho může zvládnout muž. Je faktem, že pohlaví ovládá celou její osobnost a ne, že by ženu manželství a rodina spoutávaly. „Zrušením“ manželství by jeden neučinil ženu svobodnější a šťastnější; člověk by jí jen odebral základní podstatu jejího života a nemohl by nabídnout nic, co by ji nahradilo.

„Ženský zápas za zachování její osobnosti v manželství je částí zápasu za osobní integritu, která charakterizuje racionální společnost ekonomického řádu, který je založen na soukromém vlastnictví výrobních faktorů. Není to výlučně zájem ženy, že by mohla uspět v tomto zápase; v rozporu se zájmem mužů a žen, jak se snaží tvrdit extrémní feministé, což je velmi hloupé. Celý lidský druh by utrpěl, jestliže by žena selhala v rozvinutí své osobnosti a byla by neschopná se spojit s mužem jako rovný, od narození svobodný společník a kamarád.“

„Odebrat ženě děti a umístit je do nějaké instituce, je jako vzít část jejího života; a děti jsou zbaveny o nejhluběji sahající vliv, když jsou vytrženi z lůna rodiny. Teprve nedávno Sigmund Freud s náhledem genia ukázal, jak hluboké jsou dojmy, které rodičovský domov zanechává v dítěti. Od rodičů se dítě naučí milovat, a tak se zmocňuje sil, které mu umožňují vyrůst do zdravé lidské bytosti. Segregované vzdělávací instituce rodí homosexualitu a neurózy. Není náhodné, že návrh zacházet s muži a ženami jako radikálně rovnými, regulace sexuálních vztahů státem, umísťování kojenců do veřejných jeslí od narození a zajištění toho, že děti a rodiče zůstanou sobě navzájem docela neznámí, má svůj původ u Platóna; ten viděl ve vztazích mezi pohlavími jen uspokojení fyzické touhy. Evoluce, která vedla od principu násilí k principu smlouvy, usadila tyto vztahy na svobodném výběru činěném z lásky. Žena může odepřít sebe komukoliv, může vyžadovat věrnost a stálost od muže, kterému dává sama sebe. Jen v tomto způsobu je položen základ pro rozvíjení ženské individuality. Návratem k principům násilí s vědomým zanedbáním smluvní ideje, socialismus třebaže má za cíl rovnoměrnou distribuci lupy, musí nakonec požadovat promiskuitu v sexuálním životě.

Mises mimochodem nebyl příznivě nakloněn homosexuálům, ačkoliv toho moc o tomto předmětu nenapsal. Ale, co řekl,

nedává žádný prostor k pochybnostem o jeho nepoliticky korektním postoji: „Některé druhy práce uspokojují zvláštní přání. Existují pro příklad povolání, která se setkávají s erotickými choutkami — ať vědomými anebo podvědomými. Touha může být normální nebo perversní. Také fetišisté, homosexuálové, sadisté a jiní zvrhlíci mohou někdy shledat svoji práci jako příležitost k uspokojení svých podivných choutek. Jsou zaměstnaní, která jsou zvláště atraktivní pro takovéto lidi. Surovosti a krvežíznivosti se bohatě daří v různých skrytých povoláních.“

Někdy je argumentováno, že protože libertariáni chtějí, aby stát dal ruce pryč od manželství — jako by je měl dát od každé lidské činnosti — že stát by měl být neutrální stran regulérního manželství a stejnopohlavního manželství. To jest, když stát uděluje povolení ke sňatku všem, proč by je potom neměl udělovat nediskriminačně všem, kteří o ně požádají. Podobně dokud existuje národní armáda, ženy a gayové by měli být připuštěni do služby za stejných podmínek jako muži. Stát, argumentuje se, nemůže diskriminovat.⁴⁶ Ale toho se vůbec nedržíme.

46 Poznámky překladatele: Současná státní manželství představují i určitou formu privilegií, které jdou na úkor ostatních lidí ve společnosti. Například jde (nejen) o vdovské důchody. Volání po stejnopohlavních manželstvích tak de facto je voláním po dalším omezení svobody. Jde o něco na způsob toho, že když Andrej Babiš dostává dotace od státu, měl by je dostávat i malozemědělec. Blíže viz i zde: <https://www.bawerk.eu/clanky/libertarianstvi-a-jine/liberalni-institut--state-vyplacej-vice-vdovskych->

Libertarianismus je teorie o tom, jaká by měla být lidská práva. Vylučuje stát; a když naneštěstí existuje rozsáhlý stát, libertariáni mají za to, že stát by se měl v co největším možném rozsahu zdržet porušování lidských práv. Mimo tohoto požadavku nemá libertarianismus nic, co by požadoval po státu. Libertariáni nemusí mít za to, že státu musí udělovat povolení ke sňatku párům stejného pohlaví!

D. KDO BYL LUDWIG VON MISES?

[Autor Murray N. Rothbard]

Ludwig von Mises (1881–1973) byl ekonomem a společenským filosofem 20. století. Během svého dlouhého a vysoce produktivního života vyvinul integrovanou, deduktivní vědu ekonomie založenou na základním axiomu, že jednotliví lidé jednají účelově, aby dosáhly požadovaných cílů. Ačkoliv jeho ekonomická analýza samotná byla hodnotově neutrální, Mises usoudil, že jedinou životaschopnou ekonomickou politikou pro lidskou rasu byla politika neomezovaného laissez-faire, svobodného trhu a neomezovaného provozování práva na soukromé vlastnictví s vládou striktně omezenou na obranu osob a majetku v rámci její teritoriální oblasti.

Mises byl schopen demonstrovat, že za (A) rozšíření svobodného trhu, dělby práce a soukromých kapitálových investic je jedinou možnou cestou k prosperitě a rozkvětu lidské rasy, za (B), že socialismus bude kvůli absenci soukromého vlastnictví půdy a kapitálových statků pro moderní ekonomiku katastrofou, brání jakémukoliv druhu racionálního oceňování a za (C), že vládní intervence vedle toho, že narušují a poškozují trh, se ukazují být kontraproduktivními a na sebe se nabalujícími a ve-

dou nevyhnutelně k socialismu, pokud tedy není celé předevo intervencí zrušeno.

Tím, že zastával tyto názory a nezdolně se držel pravdy tváří v tvář sto let rostoucí oddanosti etatismu a kolektivismu, se Mises stal známým pro svoji „nesmlouvavost“ při svém trvání na neinflačním zlatém standardu a na laissez-faire. Efektivně mu bylo zamezeno v získání placeného místa na universitě v Rakousku a později ve Spojených státech, Mises i tak sledoval svůj kurs statečně. Jako hlavní ekonomický poradce rakouské vlády ve 20. letech 20. věku byl Mises schopen bez pomoci zpomalit rakouskou inflaci a rozvinout svůj vlastní soukromý seminář, který přitahoval vynikající mladé ekonomy, společenské vědce a filosofy z celé Evropy. Jako zakladatel neorakouské školy ekonomie, jeho teorie hospodářského cyklu, která připisuje inflaci a deprese inflačnímu bankovnímu úvěru povzbuzovanému centrálními bankami, byla přijata většinou mladých ekonomů v Anglii v ranných 30. letech 20. století jako nejlepší vysvětlení Velké deprese z roku 1929.

Poté co uprchl před nacionálními socialisty do Spojených států, Mises zde vytvořil některé ze svých důležitých děl. Vyučoval přes dvě dekády a inspiroval tak vynořující se Rakouskou ekonomickou školu v USA. Rok po Misesově smrti v roce 1973 byl jeho nejslavnější žák Friedrich A. von Hayek oceněn Nobelovou cenou za

ekonomii pro svou práci rozpracovávající Mieseovu teorii hospodářského cyklu během 20. a 30. let 20. věku.

Ve své první velké knize „The Theory of Money and Credit“ (1912) vykonal to, co se považovalo za nemožný úkol: integrovat teorii peněz do obecné teorie mezního užítku a ceny (co by dnes bylo nazváno zapojením „makroekonomie“ do „mikroekonomie“). Mises a jeho žák Hayek vyvinuli teorii hospodářského cyklu během 20. let 20. věku, na jejichž základech byl Mises schopen varovat nevšimavý svět, že široce vytrubovaná „Nová éra“ trvalé prosperity 20. let byla klamem, a že nevyhnutelně vyústí do bankovní paniky a deprese.

Politické recepty pro hospodářský cyklus Misesa a Hayeka byly diametrálně odlišné od Keynesových. Během periody boomu Mises radil ukončit ihned všechnu bankovní úvěrovou a peněžní expanzi; a během recese radil striktní laissez-faire dovolující přizpůsobení sil recese tak, aby se bylo možné dostat se z recese tak rychle jak je jen možno.

Návdavkem vedle svého postoje proti všem politickým trendům 20. století, Mises bojoval s podobnou horlivostí a výřečností proti katastrofálním dominantním filosofickým a metodologickým trendům v ekonomii a jiných disciplínách. To zahrnovalo pozitivismus, relativismus, historismus, polylogismu (idea, že každá rasa a pohlaví má svoji vlastní „logiku“, a tak ne-

může komunikovat s jinými skupinami) a všem formám iracionalismu a popírání objektivní pravdy. Mises také vyvinul to, co považoval za řádnou metodologii ekonomické teorie — logickou dedukci ze zřejmých axiomů, kterou označil za „praxeologii“ a vedl břitkou kritiku proti narůstajícím tendencím v ekonomii a v jiných disciplínách snažícím se nahradit praxeologii a historické porozumění nerealistickými matematickými modely a statistickou manipulací.

Misesovým nejmonumentálnějším výkonem byla kniha *Human Action* (Lidské jednání, 1949), první komplexní ekonomické pojednání od doby 1. světové války. Zde Mises pozvedl výzvu své vlastní metodologie a výzkumného programu a vypracoval integrovanou a masivní strukturu ekonomické teorie na svých vlastních deduktivních „praxeologických“ principech. Konečně v roce 1957 Mises publikoval svoje poslední velké dílo „*Theory and History*“, které vyložilo, vedle vyvrácení Marxismu a historicismu, základní rozdíly a funkce mezi teorií a historií v ekonomice stejně jako v jiných disciplínách lidského jednání.

Misesův vliv byl pozoruhodný, zvážíme-li nepopulárnost jeho epistemologického a politického názoru. Jeho studenti z 20. let 20. století i ti, kteří se později stali Keynesiánci, byli trvale poznamenáni viditelným Misesovým vlivem.

Od doby Misesovy smrti v New York City dne 10. října 1973 ve věku 92 let se Misesova doktrína a vliv zažily svoji renesanci. Pro převzetí vedoucí role v tomto obrození Misese a studování a rozšiřování Misesovy doktríny byl v roce 1982 Llewellynem Rockwellem Jr. založen Ludwig von Mises Institute, který má hlavní sídlo v městě Auburn ve státě Alabama v USA. Misesův institut publikuje vědecké časopisy a knihy, nabízí kursy základní, středně pokročilé a pokročilé Rakouské ekonomie, které přitahují rostoucí počty studentů a profesorů. Nepochybně kolaps socialismu a rostoucí atraktivita svobodného trhu velmi přispěly ke vzestupu popularity.